

**Institut dětí a mládeže
Ministerstva školství,
mládeže a tělovýchovy**

MLÁDEŽ NA PRAHU 3.TISÍCILETÍ

PRAHA, ČERVEN 2000

Úvod	4
Právní úprava postavení mladé generace	5
Oblasti působení státní politiky vzhledem k mladé generaci	7
<i>Mládež, rodina a bydlení</i>	7
- Dosavadní vývoj v oblasti bydlení	7
- Rodina a bydlení	8
<i>Mládež a vzdělání</i>	10
-Vzdělávací systém	10
-Vzdělání a společenské změny v ČR	12
-Současná situace v oblasti vzdělávání	13
<i>Mládež a trh práce</i>	15
-Vývoj zaměstnanosti	15
-Vývoj nezaměstnanosti	15
-Mládež a nezaměstnanost	17
<i>Participace na společenském a politickém životě</i>	20
-Životní postoje a hodnotová orientace	23
<i>Ochrana práv dětí a mládeže</i>	26
-Sociální exkluze	26
-Handicapování	27
<i>Mládež a volný čas</i>	28
-Zájmové vzdělávání	31
-Ústavní a ochranná výchova a preventivní péče	32
-Adresář střešních organizací	34
<i>Mládež a zdraví</i>	36
-Mládež a sociálně patologické jevy	39
-Kriminalita	39
-Extremismus a xenofobie	41
-Drogová závislost	43
-Prevence	45

<i>Mládež a životní prostředí</i>	44
-Změny v přístupu k ekologickým otázkám	44
-Environmentální výchova a vzdělání	45
<i>Mládež a národnostní menšiny</i>	46
<i>Názory a postoje mládeže (hodnoty a srovnání ČR a EU)</i>	48
<i>Mezinárodní spolupráce</i>	57
<i>Použité prameny</i>	59

Úvod

Smyslem této práce není vyčerpávající zevrubný popis, ale zvýraznění základních změn a trendů vývoje mladé generace dokladované daty orgánů státní správy a na základě sond a výzkumů realizovaných převážně Institutem dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále v textu jen IDM).

Veřejnost je dnes často zahlcována údaji o mládeži někdy vytrženými ze souvislosti a namnoze i účelově zkreslenými.

Přílišná skepse ani přílišný optimismus není namístě. Pochopení širších souvislostí situace dnešní mládeže a porovnání se situací v zemích Evropské unie mohou vést k opatřením, která budou v dlouhodobé perspektivě přínosná.

V mnoha ohledech i po deseti letech transformace sklízíme plody let minulých a často propadáme katastrofickým představám i v těch případech, které jsou dočasné. Mnohdy jsou totiž vysvětlitelné na základě obdobného vývoje ve vyspělých zemích Evropy. Sledování těchto analogií nás může uchránit před ukvapenými kroky, řešícími jen momentální problém na úkor budoucnosti.

Strukturální změny ve společnosti a jejich akceptace veřejností jsou procesem, jehož výsledky jsou měřitelné a vyhodnitelné spíše v jednotkách generací. Dejme prostor mladé generaci, nepodceňujme ji, ani ji zbytečně nelitujeme, budoucnost máme společnou.

Na dalších stránkách jsme se pokusili navázat na studii z roku 1996 “Několik pohledů na mládež v České republice“ a studii z roku 1999 „Několik pohledů na mládež ve světle výzkumů“, které připravili pracovníci IDM ve spolupráci s odborem pro mládež Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Byli jsme vedeni snahou představit i názory těch, o které jde, názory dnešní mládeže, spolu s názory na ni, především z odborných studií, materiálů IDM a dalších organizací a institucí, které se touto problematikou zabývají.

Při členění do kapitol a podkapitol jsme vyšli z podobných studií, které o mládeži jednotlivých členských zemí EU vydává IJAB (Internationaler Jugendaustausch - und Besucherdienst) v Bonnu a zejména pak z vládních dokumentů ČR, a to Koncepce státní politiky ve vztahu k mladé generaci do roku 2002 (MŠMT ČR) a Zprávy o plnění úkolů, vyplývající z Koncepce státní politiky ve vztahu k mladé generaci do roku 2002 (Poslanecké sněmovny ČR).

Právní úprava postavení mladé generace

Česká republika vznikla dne 1. ledna 1993, 19. ledna 1993 byla přijata za člena OSN a převzala všechny právní předpisy zaniklého státu o základních lidských právech, včetně všech smluv o lidských právech závazných pro československý stát, a tedy i Úmluvu o právech dítěte (dále jen „Úmluva“).

Úmluva je mezinárodní smlouvou ve smyslu čl. 10 Ústavy České republiky. To znamená, že Úmluva je bezprostředně závazná a má přednost před zákonem. Některé články Úmluvy svým obsahem odpovídají ustanovení Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), vyhlášené pod č. 2/1993 Sb., která je součástí ústavního pořádku České republiky. Listina má sílu ústavního zákona a ostatní zákony s ní musí být v souladu.

Práva dítěte obsažená v jednotlivých člancích Úmluvy jsou upravena v českém právním řádu zejména v zákonech: č. 94/1963 Sb., o rodině, č. 140/1961 Sb., trestní zákon, č. 141/1961 Sb., trestní řád, č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, č. 65/1965 Sb., zákoník práce, č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon), č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, č. 498/1990 Sb., o uprchlících a č. 117/95 Sb., o státní sociální podpoře, vše ve znění pozdějších předpisů.

Na mezinárodní úrovni je ČR vázána smluvními dokumenty, jako jsou Úmluva o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem (Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 14/1974 Sb.), Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 77 o lékařském vyšetření způsobilosti dětí a mladistvých k zaměstnání v průmyslu (vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 23/1981 Sb.), Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 78 o lékařském vyšetření způsobilosti dětí a mladistvých zaměstnaných neprůmyslovými pracemi (vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 24/1981 Sb.), Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.).

9. prosince 1998 vláda zřídila Radu vlády České republiky pro lidská práva (dále jen „Rada“), která se stala poradním a koordinačním orgánem vlády pro otázky ochrany lidských práv a základních svobod v jurisdikci ČR. Úkolem Rady je sledovat dodržování a naplňování Ústavy, Listiny a dalších právních norem upravujících ochranu a dodržování lidských práv. Rada dále sleduje vnitrostátní plnění mezinárodních závazků České republiky v oblasti ochrany lidských práv a svobod, tedy také Úmluvy.

K řešení otázek souvisejících s dodržováním práv mladé generace dle Úmluvy zřídila Rada sekci pro práva dítěte. V této sekci jsou jako v Radě zástupci ústředních orgánů, v jejichž působnosti je dodržování práv dítěte (v současnosti to jsou zejména pracovníci ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, vnitra, práce a sociálních věcí a ministerstva zahraničních věcí), a z představitelů veřejnosti, a to jak ze zástupců nestátních neziskových organizací, tak odborníků, kteří se dlouhodobě právy mladé generace zabývají.

Usnesením č. 1 ze dne 6. ledna 1999 schválila vláda koncepci státní politiky vzhledem k mladé generaci do roku 2002. Tím se přihlásila k odpovědnosti za zdravý vývoj mladé generace a vytváření podmínek pro její co nejširší participaci na společenském, politickém a ekonomickém životě ČR. Současně vláda uložila svým členům zabezpečit plnění úkolů vyplývajících z koncepce a rozpracovat resortní programy související s podporou a ochranou dětí a mládeže a vyčlenit ve svých rozpočtových kapitolách finanční prostředky na realizaci těchto programů.

Součástí koncepce státní politiky je i ustavení Republikového výboru pro rodinu, děti a mládež a příprava zákona o mládeži (do roku 2001). Úkolem tohoto výboru je meziresortní koordinace koncepční a metodické činnosti v oblasti péče o děti a mládež, dotační politiky resortů zaměřené na děti a mládež a iniciace systémových kroků v oblasti prevence a volného času a jejich legislativní vazby.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (v textu dále MŠMT) spolupracuje s nevládními neziskovými organizacemi, které ve velké míře zabezpečují nabídku trávení volného času pro děti a mládež, a to jak ve sportu, tak i v dalších specializovaných činnostech, nabízených občanskými sdruženími dětí a mládeže. I za tímto účelem MŠMT zřídilo poradní orgán prvního náměstka ministra, nazvaný Komora mládeže, jehož členy jsou pracovníci ministerstva, zástupci regionální státní správy, nezávislí odborníci i zástupci NNO, a to občanských sdružení dětí a mládeže, občanských sdružení zdravotně postižených a církevních spolků. V roce 1996 byl dále náměstkem ministra pro mládež a tělovýchovu zřízen poradní orgán "Komise mobility mládeže", v níž jsou kromě pracovníků příslušných orgánů státní správy zastoupena i občanská sdružení a jejíž úkolem je zejména předkládat podněty a společně projednat náměty týkající se mobility mládeže, podílet se na přípravě nových právních předpisů v oblasti mobility mládeže apod.

MŠMT v oblasti práv dítěte spolupracuje především s Aliancí nestátních organizací pro práva dětí v ČR (ANO), která sdružuje organizace: Česká sekce DCI - sdružení pro mezinárodní ochranu dětí, Duha - sdružení dětí a mládeže pro volný čas a recesi, EAICY - Evropská asociace zařízení pro volný čas dětí a mládeže, FOD - Fond ohrožených dětí, Kruh - sdružení dětí a mládeže, Sdružení Linka bezpečí dětí a mládeže, Nadace "Naše dítě", Sdružení za dodržování práv dětí a rodičů České republiky, Společnost sociální pediatrie při lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně, Spravedlnost dětem, Unie katolických žen, Unie otců, Unie rodičů.

Základním problémem v ČR je stále ještě nedostatečná obeznamenost s principy Úmluvy, jak u dětí, tak u těch, kteří mají práva dětí naplňovat a chránit (rodiče, učitelé, vychovatelé, sociální pracovníci, lékaři, policisté, soudci, novináři, politici). Tuto skutečnost dokumentují v praxi některá necitlivá rozhodnutí při umísťování dětí z problémových rodin do dětských domovů, nedostatečné respektování práv dětí v soudních řízeních (např. právo na obhájce), malá pozornost se věnuje názorům dětí v některých rodinách, školách a výchovných zařízeních.

Dominantní roli v šíření znalostí o lidských právech ve vztahu k mladé generaci sehrává škola a masmédiá. Současná generace rodičů nemá dostatek znalostí a ani potřebný vztah k této problematice, aby mohla své děti poučit.

Mohou děti a mladí lidé vyjádřit ve škole svůj názor? (výzkum IDM k aplikaci Úmluvy o právech dítěte)

	1999 v %	2000 v %
ano	59,5	54,6
ne	40,5	45,4

Reakce učitelů na vlastní (mnohdy opačný) názor mladého člověka

	1999 v %	2000 v %
1. reakce vstřícná	37	31,3
2. podle situace a učitele	39	41,3
3. odmítavá	15,4	15
4. neznámá situace	8,5	12,3

Pozn. : podíly souhlasných odpovědí

Názory mladé generace na to, jak je naslouchána dospělými

	1999 v %	2000 v %
Dospělí naslouchají názorům mladých	9,5	14,2
většinou naslouchají	43,2	39,6
většinou nenaslouchají	32,2	31,2
nenaslouchají	9,8	7,8
Nevím	5,3	7,2

Pozn.: podíl kladných odpovědí

Znalost existence dokumentu Úmluva o právech dítěte ?

	1999 v %	2000 v %
mladý člověk ví a zná název	8,6	7,1
mladý člověk ví, že existuje	40,5	41,6
neví	50,9	51,3

Zdroj znalosti dokumentu o právech dítěte ?

	1999 v %	2000 v %
ze školy	16	12,3
z domova	11,2	13
z televize, novin	22,8	20,1
od kamarádů	8,3	6,5
nezná	41,6	48,1

Šetření IDM ukázalo, že ani mezi dospělými není obeznamenost s obsahem ani principy Úmluvy příliš valná, a to je jedno z možných vysvětlení problému mezigenerační komunikace. Děti a mladí lidé dost dobře nechápou, v čem jejich práva spočívají, co mohou oprávněně očekávat, povědomí o bezobsažně deklarovaných právech naráží na povinnosti a odpovědnost rodičů i povinnosti a odpovědnost dětí a mládeže. To též se týká i dospělých, zvláště v roli rodičů a pedagogů.

Respektování práv dětí neznamena bezbřehou toleranci, útěk od odpovědnosti, natož pak obavu razantně výchovně zasáhnout. Velkým nedorozuměním je však i nostalgie po autoritářském konceptu výchovy, založená na chápání přílišného respektování práv jako příčiny všech negativních jevů u dnešní mládeže. Respektovat práva neznamena všechno dovolit a být netečný, ale snažit se používat jeden právní, hodnotový i morální metr týkající se práv a povinností, přiměřených věku i zastávané roli. škodí.

Oblasti působení státní politiky vzhledem k mladé generaci

Mládež, rodina a bydlení

- Dosavadní vývoj v oblasti bydlení

V období do roku 1989 byla bytová politika realizována v prostředí centralisticky řízeného státu, její úloha byla zúžena především na novou výstavbu, v níž se investorsky angažoval stát. Nová výstavba sestávala ze státní bytové výstavby a z podpory družstevní bytové výstavby. Podporována byla i individuální výstavba rodinných domků. Paternalistický přístup státu dal vzniknout deformovanému pohledu na bydlení a nevytvářel v obyvatelstvu motivaci k zajištění vlastního bydlení. Do počátků 50. let byla Česká republika na předním místě mezi evropskými zeměmi v počtu bytů na 1000 obyvatel, začátkem 90. let se náhle ocitla na jednom z posledních míst.

V souvislosti se systémovými změnami v ekonomice mělo celé období od roku 1990 do současnosti převážně transformační charakter. Zásadní systémové změny, zaměřené na odstraňování administrativně přidělového bytového systému a položení základů systému tržně orientovaného, proběhly především v letech 1991 - 1993. Toto období, včetně několika následujících let, však bylo poznamenáno neoliberalním přístupem a celkově zúženým pohledem na oblast bydlení, který způsobil, že odstranění prvků administrativně - přidělového bytového systému nebylo včas následováno vytvářením nových podpůrných opatření zajišťujících dostupnost bydlení všem sociálním vrstvám.

V této sféře se objevily nezanedbatelné sociální problémy:

1) Omezená možnost získat samostatné bydlení, kdy domácnosti s nižšími příjmy, mladí lidé a další, kteří žijí v nuceném soužití s jinou domácností, mají velmi malou možnost získat na trhu s byty samostatné bydlení. Podstatou problému je především malá finanční dostupnost bydlení, zhoršená v některých atraktivnějších lokalitách i faktickým nedostatkem bytů.

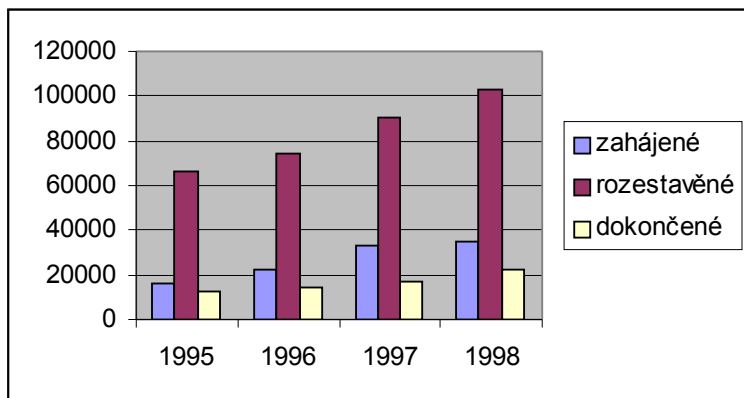
2) Postupně se zvyšující zátěž domácností výdaji na bydlení se týká především nízkopříjmových domácností a koncentruje se ve větších sídlech v oblasti nájemního a družstevního bydlení. Deregulace cen v oblasti bydlení nebyla harmonizována, vývoj cen služeb (zejména elektrické energie, plynu a tepelné energie) se odrazil v deformované struktuře výdajů domácností na bydlení, kde podíl nájemného zůstává na úrovni zhruba 1/3 a v podstatě stagnuje.

3) Nedostatečně byla rozvinuta podpůrná opatření zaměřená na obyvatelstvo se specifickými potřebami v oblasti bydlení u osob, které jsou znevýhodněny v důsledku zdravotního stavu, věku, rodinné situace, původu apod.

4) Nekoncepčnost v přístupu k oblasti bydlení se odrazila především ve výrazném poklesu nově postavených bytů a v deformaci skladby plateb za bydlení. Tyto problémy, nově vzniklé a z "minulého režimu" přenesené, projevující se i v deformovaném přístupu mnoha občanů k bydlení, se dosud nepodařilo zcela odstranit.

Vývoj rozsahu nové bytové výstavby (Ministerstvo pro místní rozvoj, říjen 2000)

rok	zahájená stavba bytů - počet	rozestavěné	dokončené
1995	16548	66172	12662
1996	22680	74726	14482
1997	33152	90552	16757
1998	35027	103191	22183

- Rodina a bydlení

Rodina je základním prvkem společnosti. V ní se pokládá základ kvality mladé generace, jejich aspirací a zájmů o rozvoj vlastních schopností i celé společnosti, ona je pro mladého člověka odrazovým můstkem pro pozdější plnohodnotný život. V životě každého člověka však zákonitě přichází etapa odpoutání se od rodiny, osamostatnění se a založení rodiny nové.

Podobně jako v zemích EU lze i v ČR sledovat trend rozvolňování rodinných vztahů, narůstá počet dětí a mladých lidí žijících mimo tradiční rodinu.

Jednou z podmínek vzniku a fungování rodiny je vyřešení otázky bydlení. Realizovaný sociologický výzkum (IDM, 1998,2000) prokázal, že mladí lidé v ČR ve srovnání s mladými lidmi ze zemí Evropské unie výrazně častěji uvádějí jako důležitou okolnost pro plánování narození dítěte zejména vhodné bytové podmínky. Přestože se se vzrůstajícími cenami bytů oživil zájem o výstavbu bytů do vlastnického bydlení, vysoké pořizovací náklady vytvořily situaci, že tyto nově stavěné byty jsou přístupné jen pro malou část osob v nejvyšších příjmových kategoriích. Omezená nabídka bydlení s regulovaným nájemným znamená zhoršenou dostupnost bydlení pro obyvatelstvo v ostatních příjmových kategoriích, která se liší podle regionu a obce, ale týká se zejména mladých manželství. Pro mladé lidi, poprvé se odpoutávající od rodiny, nenabízí bytový trh dostatečnou rozmanitost bytových možností zejména u malometrážních bytů.

Současný vývoj nenaznačuje zlepšování podmínek pro naplňování žádoucích funkcí rodiny - mnohé mladé rodiny s dětmi jsou finančně závislé na pomoci svých rodičů, mnohé trpí bytovou nouzí, klesá porodnost. V posledním období dochází i k poklesu počtu sňatků (i když sňatečnost v ČR patří nadále k nejvyšší v Evropě). Životní úroveň mladých rodin je v průměru nižší než v roce 1990. Přes pozitivní nárůst všech dávek se však v kontextu uvolňování cen nájemného, energií apod. postavení sociálně slabých rodin v porovnání s rokem 1990 zhoršilo.

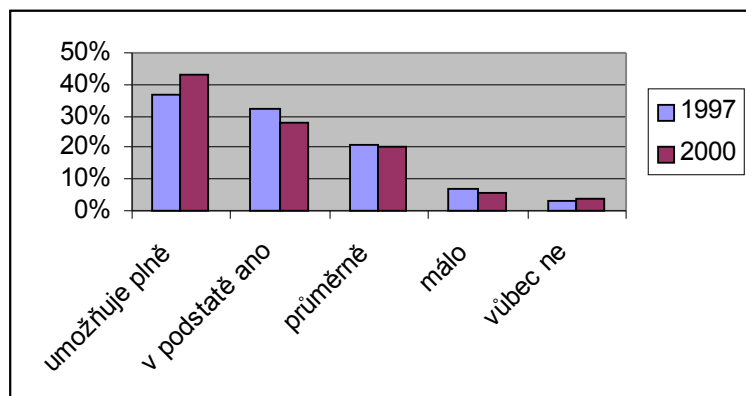
Přes snahu státních orgánů o vytváření nástrojů na podporu bydlení mají vlastní byt po pěti letech manželství jen zhruba dvě třetiny mladých rodin, jedná se však především o byty získané po příbuzných a známých. Podle výzkumů Institutu dětí a mládeže (1998) jen 19 % dotázaných ve věku 15-26 let bydlí samostatně, jen 11 % mladých lidí očekává, že si do 2 let pořídí vlastní byt – koupí bytu a výstavbu domku udávají pouze 4 %, využití státní podpory už jen 1 %, ostatní předpokládají stávající nebo zhoršující se stav.

Nedostatek bytů brzdí i předpokládanou sociální mobilitu v souvislosti s nabízenými možnostmi na trhu práce, což ještě více ztěžuje postavení mladých lidí na trhu práce a způsobuje značné regionální diference míry nezaměstnanosti.

Nepřehledná saturace bytových potřeb prozatím nedává mladým lidem optimistický pohled na dlouhodobou životní perspektivu a možnost pro založení rodiny. Závislost mladých lidí na rodičích v této ob-

lasti často vede i k různým formám stresových situací a ke snížení vlastního sebevědomí, což ve svých důsledcích vytváří prostor i pro sociálně patologické formy chování mladé generace.

Postoj mladých lidí ke kvalitě bytu pro studium, trávení volného času apod. (výzkum IDM) ve srovnání let 1997/2000

„V této oblasti je cílem vytvořit mechanismus působení státu, směřovaný k všestranné podpoře rodiny jako dominantního výchovného prostředí. Je nadále žádoucí realizovat zástupnou roli státu v případech, kdy rodina z objektivních důvodů nemůže plnit svou roli. V rámci koncipování bytové politiky státu, kromě opatření směřujících k deregulaci nájemného a dalších opatření pro uvolnění trhu s byty, je žádoucí realizovat opatření, která zajistí dostupnost bydlení širšímu okruhu mladých lidí a mladých rodin, působit na obce ve smyslu tvorby vlastní bytové politiky (např. výstavba tzv. startovních bytů pro mladé rodiny apod.). V budoucnu by se měly vytvořit podmínky pro činnost „nevýdělečných bytových společností“, které by měly působit v oblasti výstavby cenově přístupného, zejména nájemního bydlení.“ (Státní politika, str. 36)

Jak bylo zjištěno, neexistuje žádný aktuální výzkum, týkající se tematiky mládeže a jejího vztahu k bytové otázce a bydlení vůbec. Je třeba takovýto výzkum provést.

Mládež a vzdělání

- Vzdělávací systém

Vzdělávací soustava České republiky je určována relativně samostatnými stupni vzdělání, kterým odpovídají jednotlivé typy škol. Pro vývoj od roku 1989 je charakteristický rozvoj prvků stojících na pomezí jednotlivých stupňů vzdělání či typů škol, a to jak ve směru horizontálním (např. tzv. integrované střední školy v rámci experimentu, technická a ekonomická lycea), tak ve směru vertikálním (vyšší odborné školy – nejdříve jako experiment a posléze jako samostatný stupeň vzdělání, víceletá gymnázia). Současnou podobu struktury vzdělávací soustavy definují především zákon č. 29/1984 Sb., ve znění zákona č. 258/1996 Sb. (tzv. školský zákon) a zákon o vysokých školách č. 111/1998 Sb.

Mateřská škola zajišťuje institucionální předškolní výchovu dětí ve věku od tří let do doby vstupu na základní školu (zpravidla do šesti let). Předškolní výchova ve spolupráci s rodinou zabezpečuje všestrannou péči o děti a plní tak kromě doplňku rodinné výchovy i roli socializační. Docházka do mateřské školy není povinná a neposkytuje vzdělávací stupeň. V dle zákona se nejedná o školu, ale o předškolní zařízení.

Základní škola poskytuje základní vzdělání, zabezpečuje rozumovou, mravní, estetickou, pracovní a tělesnou výchovu žáků a připravuje je pro další studium a pro praxi. Školní docházka je povinná pro všechny způsobilé děti (těžce zdravotně postižené děti může ředitel školského úřadu od povinné školní docházky na dobu určitou osvobodit), začíná zpravidla ve věku 6 let a trvá 9 let. První stupeň základní školy trvá od školního roku 1996/97 (podle novely školského zákona z r. 1995) pět let, druhý stupeň je čtyřletý. Poslední čtyři, resp. dva roky povinné devítileté školní docházky lze absolvovat na osmiletém, resp. šestiletém gymnáziu nebo na taneční konzervatoři.

Střední školy poskytují žákům vědomosti a dovednosti potřebné pro výkon povolání nebo pro další studium. Střední vzdělání začíná zpravidla v 15 letech věku po dokončení základní školy a trvá podle druhu a zaměření studia jeden až čtyři roky. Výjimkou jsou víceletá gymnázia a konzervatoře. Střední školy se člení na tři základní druhy: gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště.

Gymnázium poskytuje úplné střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou a připravuje své absolventy především ke studiu na vysokých školách. Studium trvá čtyři, šest nebo osm let, přičemž v prvních ročních šestiletých a osmiletých gymnáziích absolvuji žáci zbytek povinné školní docházky.

Střední odborné školy poskytují úplné střední odborné vzdělání zakončené maturitní zkouškou a připravují své žáky pro výkon odborných činností v praxi, případně i pro studium na vysokých školách. Studium trvá zpravidla čtyři roky. Školy mohou nabízet i kratší obory, které však nejsou zakončeny maturitní zkouškou a jejich absolvování neumožňuje vstup na vysokou školu. Specifickým typem jsou konzervatoře, které připravují pro obor zpěv, hudba, tanec a dramatické umění. Studium trvá šest nebo v oboru tanec osm let a je zakončeno zpravidla absolutoriem (konzervatoře tedy poskytují vyšší odborné vzdělání), může být zakončeno i maturitou.

Střední odborná učiliště poskytují střední odborné vzdělání a připravují žáky pro výkon dělnických povolání a odborných činností. Studium trvá zpravidla tři roky a je zakončeno závěrečnou zkouškou. Učiliště mohou nabízet též čtyřleté obory zakončené maturitní zkouškou a poskytující úplné střední odborné vzdělání. Pro žáky, jimž učiliště zajišťuje pouze teoretické vyučování, slouží střediska praktického vyučování nebo pracoviště praktického vyučování, která zajišťují jejich přípravu na povolání. Učiliště také poskytují v jednoletých či dvouletých oborech odbornou přípravu pro výkon povolání žákům, kteří nedosáhli základního vzdělání, protože zakončili povinnou školní docházku v základní škole v nižším než devátém ročníku nebo devátý ročník neukončili úspěšně. Příprava v učilištích se ukončuje vykonáním závěrečné zkoušky.

Střední školy vedle uvedených typů studia určeného absolventům základních škol též organizují nástavbové studium, které je určeno pro absolventy učebních oborů. Studium trvá zpravidla dva roky a je zakončeno maturitní zkouškou

Speciální školy poskytují zdravotně postiženým dětem a mládeži výchovu a podle jejich možností i vzdělání odpovídající příslušnému stupni školy metodami přiměřenými zdravotnímu postižení. Připravují tak své žáky k začlenění do života společnosti. Působí na úrovni předškolní výchovy, základního a středního školství. Speciálními školami jsou též zvláštní školy, pomocné školy, odborná učiliště a praktické školy.

Vyšší odborné školy vznikly jako nový typ post-sekundárního studia po tříletém experimentálním ověřování na základě novely školského zákona z roku 1995. Poskytují vyšší odborné vzdělání zakončené absolutoriem a připravují pro kvalifikovaný výkon náročných odborných činností. Studium trvá alespoň dva a nejvýše tři a půl roku. Ke studiu se přijímají uchazeči, kteří získali úplné střední nebo úplné střední odborné vzdělání.

Vysoké školy poskytují absolventům maturitních oborů studia vysokoškolské vzdělání spojené s udělením akademického titulu. Bakalářské studium v délce 3 až 4 roky je buď zaměřeno na vzdělávání pro výkon povolání, nebo slouží jako první stupeň magistersko-inženýrského studia. Je zakončeno závěrečnou bakalářskou zkouškou, po jejímž úspěšném složení se získává titul bakalář. Magisterské studium je většinou pětileté, na lékařských a veterinárních fakultách šestileté a je zakončeno státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je zpravidla obhajoba diplomové práce. Absolventům magisterského studia se uděluje titul magistr, v oblasti ekonomie, technických a zemědělských věd a vojenství titul inženýr. V oblasti lékařství a veterinárním lékařství se studium ukončuje rigorózní zkouškou a absolventům se uděluje titul doktor všeobecné medicíny a doktor veterinární medicíny. Podle nového vysokoškolského zákona mohou rigorózní zkoušky složit i držitelé magisterských titulů v jiných oborech a získat akademické tituly doktor práv (JUDr.) v oblasti práva, doktor filozofie (PhDr.) v oblasti humanitních, pedagogických a společenských věd, doktor přírodních věd (RNDr.) v oblasti přírodních věd, doktor farmacie (PharmDr.) v oblasti farmacie a licenciát

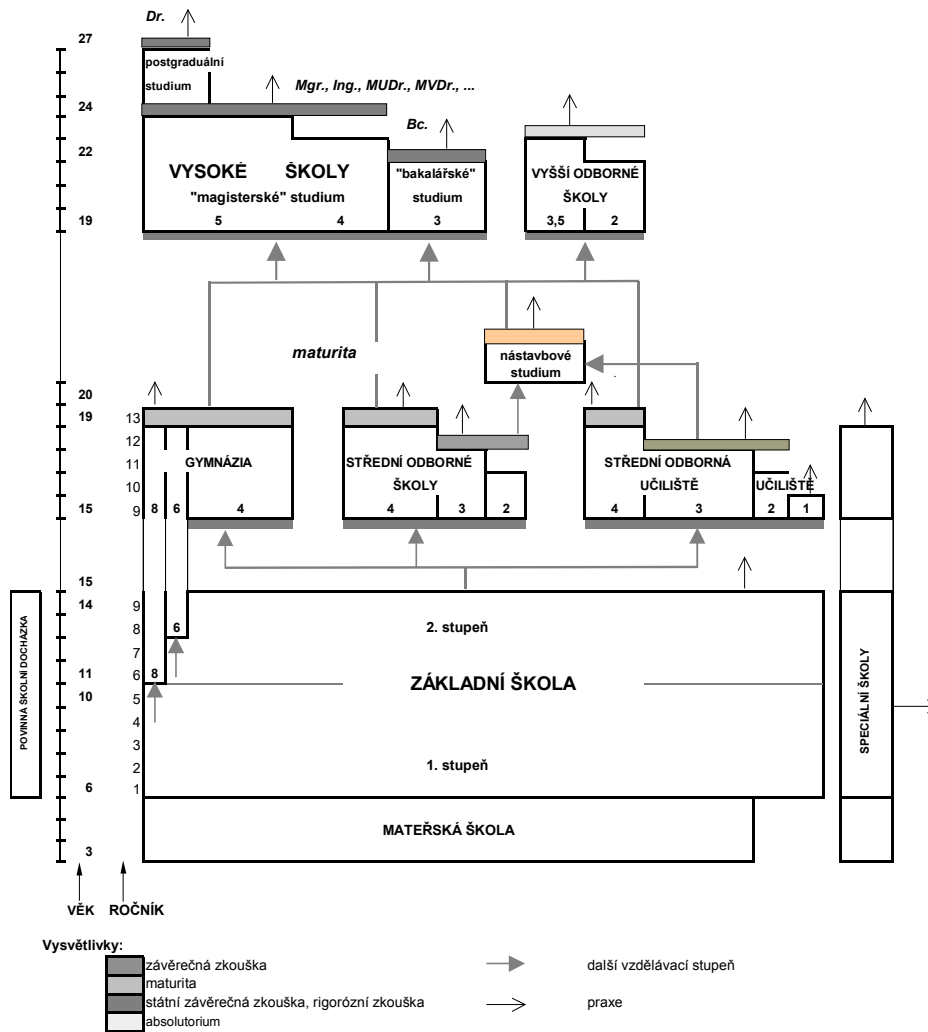
teologie (ThLic.) nebo doktor teologie (ThDr.) v oblasti teologie. Vysokoškolské studium se realizuje většinou denní formou nebo v menší míře – s výjimkou např. lékařského studia – při zaměstnání. Odlišení těchto dvou forem však od roku 1990 není zakotveno v zákoně a je nejasné. Nový zákon hovoří o studiu prezenčním a distančním. Nejvyšším stupněm vysokoškolského studia je studium postgraduální (podle zákona z roku 1998 doktorské), založené na výchově k tvůrčí vědecké práci, které trvá zpravidla tři roky a ukončuje se obhajobou disertační práce a vykonáním rigorózní zkoušky. Absolventům se podle dosavadního zákona uděluje titul Dr. uváděný za jménem. Podle nového zákona se doktorské studium zakončuje státní doktorskou zkouškou a absolventům se uděluje titul Ph.D. uváděný za jménem. Kromě toho vysoké školy organizují i různé formy dalšího vzdělávání.

Národnostní školství může být budováno až do úrovně středních škol. Je zřízeno pro polskou a slovenskou menšinu (např. slovenská základní škola v Karvině či polské gymnázium v Českém Těšíně). Neexistence národnostního školství pro jiné menšiny je dána jejich geografickou rozptýleností.

Součástí vzdělávací soustavy jsou i další druhy škol (základní umělecké školy, státní jazykové školy) a školská zařízení (poradny, zařízení pro volný čas, zařízení pro ubytování a stravování apod.), školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a preventivní výchovné péče. Všechna tato zařízení plní významnou funkci výchovnou i vzdělávací a doplňují či podporují působnost škol všech stupňů. Tyto školy a zařízení ale neposkytují formální kvalifikaci.

Schéma vzdělávacího systému v ČR

(ÚIV, Školství na křižovatce)

- Vzdělání a společenské změny v ČR

Přes ideologické proklamace o harmonickém a všestranném rozvoji člověka socialismus podlomil hodnotu vzdělání, a to jak po stránce ekonomické (příjem, životní úroveň), tak po stránce sociální (společenský status a prestiž).

Vzdělání se v poválečném vývoji dostalo v západní Evropě do centra pozornosti. Klíčová pozice vzdělání vyplynula z toho, že začalo být považováno za prostředek k dosažení jak hospodářské prosperity, tak i sociální spravedlnosti. Vztah mezi vzděláním a ekonomikou, chápání vzdělání jako výhodné investice, která má vysokou společenskou i individuální návratnost, vedlo k expanzi školství v rozvinutých západních demokraciích. U nás se podobné uvažování o ekonomické výhodnosti vzdělání nikdy příliš neprosadilo. Neopřekvapuje, že díky stagnujícím nárokům na skutečnou odbornost a kvalifikaci lidských zdrojů byla návratnost investic do vzdělání ani ne poloviční ve srovnání s nejrozvinutějšími zeměmi světa. Kvalifikační požadavky měly dlouhodobě těžiště především v oblasti zaučení a vyučení. Uměle udržovaná nulová nezaměstnanost v socialistické společnosti vedla k tomu, že vzdělanost, kvalifikace, ale především schopnost a ochota dále se učit, nebyly vlastnosti, které by trh práce výrazněji oceňoval.

Na rozdíl od zemí Evropské unie, kde byl vývoj charakterizován spíše systematickým rozšiřováním vzdělávacích příležitostí a prodlužováním délky vzdělávání, náš vzdělávací systém se dlouhodobě orientoval především na vzdělání pro nejširší vrstvy obyvatelstva s důrazem na silný středoškolský sektor a menší význam byl přikládán i kvantitativnímu rozvoji vysokého školství.

- Současná situace v oblasti vzdělávání

Vzdělávací systém doznal po roce 1990 značných pozitivních změn, zejména co do rozmanitosti nabídky možností vzdělávání a větší orientace na individuální potřeby a zájmy žáků a studentů. Rozšířila se nabídka studia na středních školách a vyšších odborných školách. Nově přijatý zákon o vysokých školách

(č.111/1998 Sb.) otevírá cestu k větší diverzifikaci vysokoškolského studia. Umožňuje jak rozvoj univerzitních vysokých škol, uskutečňujících převážně bakalářské studium v tříletých až čtyřletých studijních programech, tak i vznik nových vysokých škol. Tím by se měly vytvořit vzdělávací možnosti obdobné vyspělým zemím Evropy (na českých vysokých školách studuje okolo 22% z populace příslušného věkového rozmezí, průměr okolních vyspělých zemí je mezi 30-40 %). Změnilo se i zastoupení jednotlivých studijních oborů, kdy výrazně narostly podíly humanitních a společenských věd, práva a ekonomie, a naopak klesl podíl technických oborů, zemědělství a lékařství.

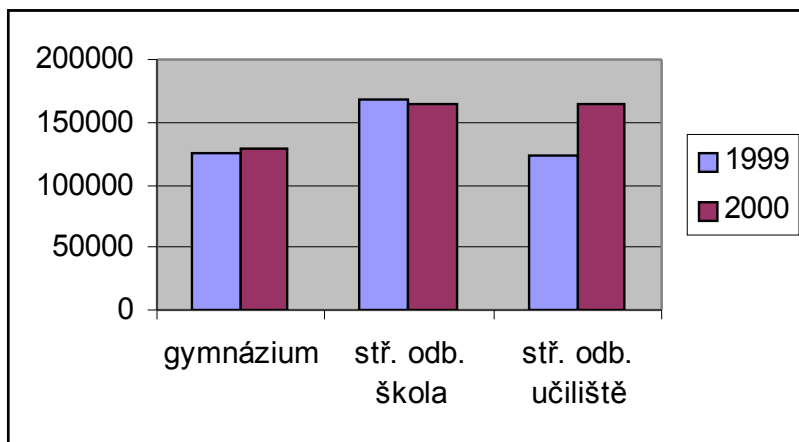
Státní politika se v současnosti zaměřuje i na vzdělávání dětí a mládeže se speciálními vzdělávacími potřebami. Talentované děti a mládež jsou dosud relativně nedoceňovanou složkou mladé generace. K řešení problematiky práce s talenty bylo zřízeno Talentcentrum při Institutu dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Bez podpory této skupiny mládeže není možno plně zabezpečit úkoly dotýkající se vědy a výzkumu, tedy vychovávat odborníky na světové úrovni. Pro tuto oblast je nutné hledat i nové finanční zdroje na straně podnikatelské sféry a nestátních organizací. Značné rezervy dosud přetrvávají od diagnostiky talentů, přes práci s talenty, až po jejich ohodnocení a uplatnění v praxi.

Vzhledem k tomu, že do budoucna lze i nadále předpokládat zvyšující se zájem mladých lidí o vzdělání jako předpokladu kariérního a ekonomického růstu, je třeba usilovat o větší provázanost studijního zaměření s reálnými možnostmi uplatnění na trhu práce. Místo zaměstnání jistého na celý život (bývalý trend) by se klíčovým pojmem pro nastupující generaci měla stát celoživotní „zaměstnatelnost“ což má základ v přiměřenosti vzdělání a kvalifikace, ale hlavně v schopnosti pružně měnit a využívat podněty a příležitosti, které se v průběhu aktivního života nabízejí. S rostoucí závažností vzdělání pro životní úspěch jednotlivce je proto nezbytné průběžně reflektovat, jakým směrem se vyvíjí náš školský systém, jak se proměňuje nabídka vzdělanostních příležitostí v systému zájmového vzdělávání i změny v postojích a hodnotové orientaci lidí.

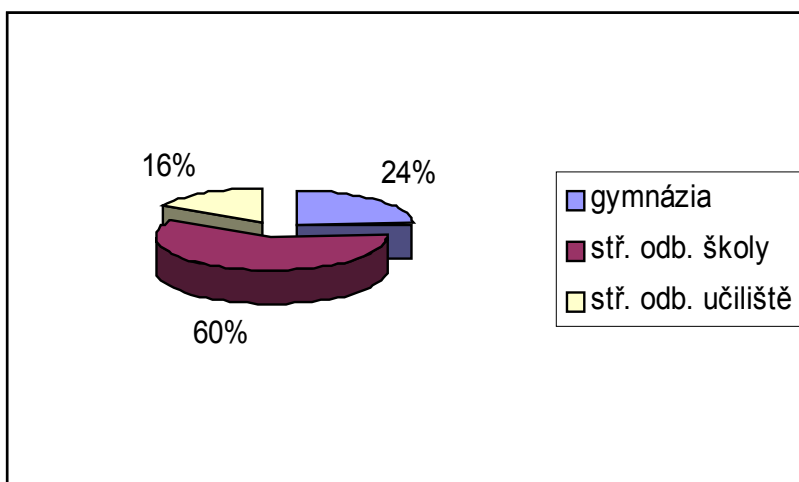
Praktickým problémem ve školství zůstává převažující systém pasivního přebírání poznatků žákem nad systémem jeho aktivní účasti na výuce. Na všech stupních převládá užívání metod výuky, které vedou k pasivitě žáků a potlačují jejich kreativitu. Dosud nedostatečně řešeným problémem zůstává i převažující teoretické zaměření středního odborného školství a vysokého školství. V této souvislosti je nutné řešit provázanost dalšího vzdělávání pedagogů na znalost potřeb praxe, jakož i pregraduální a postgraduální přípravu učitelů, kteří by si měli osvojit metody výuky vycházející z aktivní spolupráce s žákem.

Nelze opomíjet fakt, že u části dětí a mladých lidí se nedaří naplňovat základní vzdělávací cíle, odpovídající jejich rozumovým možnostem. Toto skupinu představují převážně děti z dysfunkčních a sociálně nepříznivých rodin, k nimž se z velké části přiřazuje značná část rómských dětí. U těchto dětí většinou nejde přes značný sociální handicap, o handicap mentální. Praktické výsledky speciálního školství i stávající pokusy o integraci do běžného vzdělávacího procesu jsou dosud neuspokojivé. Tuto problematiku je nezbytné urychleně řešit, protože je pravděpodobné, že se v blízkém budoucnu objeví i další problém - jazykový a kulturní handicap dětí uprchlíků a dětí dalších skupin cizinců.

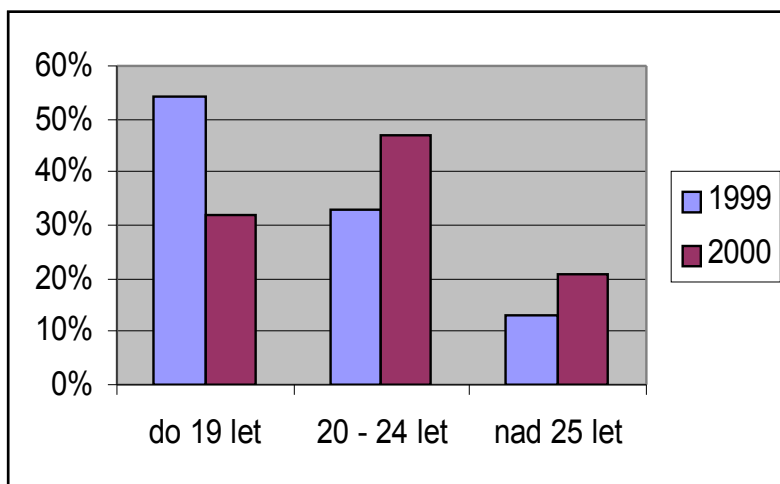
Počet mladých lidí denního studia na středních školách v letech 1999/2000 (ÚIV, říjen 2000)

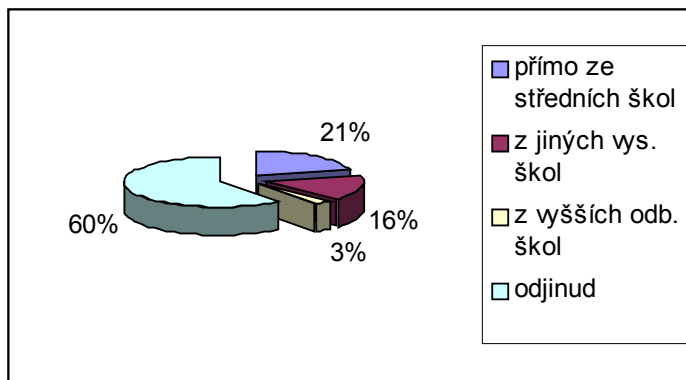

Absolventi středních škol za rok 1999 (ÚIV, říjen 2000)

Věková struktura uchazečů o studium na vysoké školy léta 1999/ 2000 (ÚIV, srpen 2000)

Mládež a trh práce

- Vývoj zaměstnanosti

Celková úroveň zaměstnanosti v prvních transformačních letech nejprve klesala o více než 10 %, od roku 1994 se začala zvyšovat (do roku 1996). Z údajů úřadů práce vyplývá, že v tomto období téměř polovina na všech zaměstnaných změnila pracovní místo a obsah svého zaměstnání.

Na udržení vysoké úrovně zaměstnanosti se vedle rozvoje odvětví služeb rovněž významně podílelo snížení počtu pracujících osob v důchodovém věku (především na počátku transformace), prodloužení délky mateřské dovolené ze 2 na 3 roky, prodloužení doby poskytování rodičovského příspěvku do 4 let věku dítěte a prodloužení dovolené. Na udržení vysoké zaměstnanosti měl vliv i způsob české privatizace. Podniky nebyly před privatizací restrukturalizovány a tento proces byl ponechán až na nové vlastníky. Kupónová metoda privatizace přímé efektivní vlastnické vztahy nevytvořila. Přímé vlastnické vztahy vznikají až v poslední době. Noví vlastníci jsou nuceni k restrukturalizaci a snižování zaměstnanosti za dnešních ekonomicky nepříznivých podmínek.

Změny, probíhající v minulých letech na trhu práce a v celém hospodářství, se odrazily i ve struktuře studijních oborů nabízených školskými zařízeními. Došlo k odklonu od výuky technických oborů a k urychlenému zaměření škol na obory tehdy požadované na trhu práce. V současné době přicházejí na trh práce absolventi se zaměřením na ekonomii, obchod a služby, eventuálně na humanitní obory, na management a podnikání. Trh práce je těmito profesemi při stávající hospodářské stagnaci však již nasycen a tito absolventi se stávají nezaměstnanými.

ČR má v podstatě srovnatelné podmínky se zeměmi EU v objemu roční i týdenní délky pracovní doby. Ve srovnání s těmito zeměmi má však nižší flexibilitu forem pracovní doby. Se vstupem do EU bude ČR akceptovat principy jednotlivých politik, zakotvených ve Smlouvě o Evropském společenství a dalších předpisech EU. Principy politiky zaměstnanosti Evropské unie kladou důraz na nasměrování sociálních transferů ve prospěch opatření vedoucích ke zvýšení zaměstnanosti (včetně provázaných daňových, vzdělávacích a dalších opatření). Tato opatření jsou zaměřena na omezení stávající demotivace nezaměstnaných, jejich motivování k přijetí zaměstnání či k přípravě na jeho přijetí. Cílem těchto opatření je zabránit vylučování ohrožených skupin ze společnosti. Zásady v oblasti zaměstnanosti, přijaté Radou EU se opírají o následující priority, které jsou promítnuty i v cílech našich opatření: - podporu zaměstnatelnosti lidí, - rozvoj malého a středního podnikání, - podporu schopnosti podniků a jejich zaměstnanců přizpůsobit se změnám, - podporu rovných příležitostí všech osob.

Byl přijat Národní plán zaměstnanosti ČR, jehož hlavním cílem je přihlásit se k principům zásad Rady EU, které byly přijaty na summitu v Lucemburku v prosinci 1997, avšak tvůrčím způsobem je aplikovat na naši situaci v nezaměstnanosti.

- Vývoj nezaměstnanosti

Nezaměstnanost vzrostla v roce 1991 (z 39,3 tis. nezaměstnaných koncem roku 1990 na 221,7 tis. osob v roce 1991, což představovalo míru nezaměstnanosti 4,1 %). V dalších letech se průměrná roční míra nezaměstnanosti pohybovala kolem 3 %. Převážnou část nezaměstnaných tvořili lidé s nízkou kvalifikací a omezenou pracovní mobilitou. K výraznějšímu růstu míry nezaměstnanosti došlo až v posledních měsících roku 1997. Průměrná roční míra nezaměstnanosti dosáhla 4,3 %. Koncem roku 1998 bylo v evidenci úřadů práce 386,9 tis. nezaměstnaných a míra nezaměstnanosti činila 7,5 %. (K 28.2.1999 již míra nezaměstnanosti dosáhla 8,3 %.)

Osoby s různými handicapy na trhu práce, jako osoby se zdravotním postižením, absolventi škol bez praxe, ženy s dětmi, mladiství či jiné skupiny uchazečů bez kvalifikace jsou vytlačovány z trhu práce a vytvářejí skupinu dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaných. U nízkopříjmových skupin osob, které v zaměstnání již nemohou očekávat vyšší příjem (ve srovnání s příjmem ze sociálních dávek), začala vznikat sociální nezaměstnanost.

Rizikovými a ohroženými skupinami jsou především mladí lidé bez praxe, ženy s malými dětmi, osoby s nízkou kvalifikací a osoby zdravotně postižené.

Počet nezaměstnaných absolventů škol (včetně mladistvých po ukončení základní školy) dosáhl koncem září 1998 již 77 tisíc, což představuje rekordní nárůst proti předchozím letům. Zhruba 40 % všech evidovaných nezaměstnaných jsou lidé mladší 30 let (mezi zaměstnanými je v této věkové kategorii přibližně 25 % osob). Míra nezaměstnanosti je dlouhodobě nejvyšší ve věkové skupině do 19 let. Obtížnost umístování nejmladších osob je o to větší, že jsou pro zaměstnavatele málo efektivní (vliv nástupu do vojenské základní služby, odchodu na mateřskou dovolenou). Navíc se jedná často o osoby nekvalifikované nebo s nízkou kvalifikací.

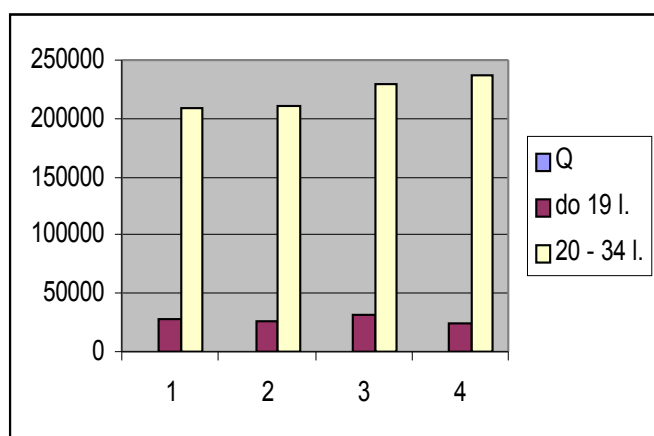
Na základě analýzy vývoje situace na trhu práce z minulých let lze v roce 2000 předpokládat celoroční průměrnou míru nezaměstnanosti okolo 9 - 9,5 %. Koncem roku její hodnota může přesáhnout 10 %-ní hranice.

Ve struktuře nezaměstnaných bude nadále vzrůstat skupina osob se středním odborným vzděláním a vyučených, dále mladých lidí do 30 let, včetně absolventů škol a zdravotně postižených. Nadále poroste průměrná délka nezaměstnanosti a spolu s ní skupina dlouhodobě nezaměstnaných. Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 1999 navýšilo objem finančních prostředků na opatření aktivní politiky zaměstnanosti a úřadům práce doporučilo zaměřit především na nezaměstnané absolventy škol, osoby se zdravotním handicapem a osoby ohrožené dlouhodobou nezaměstnaností.

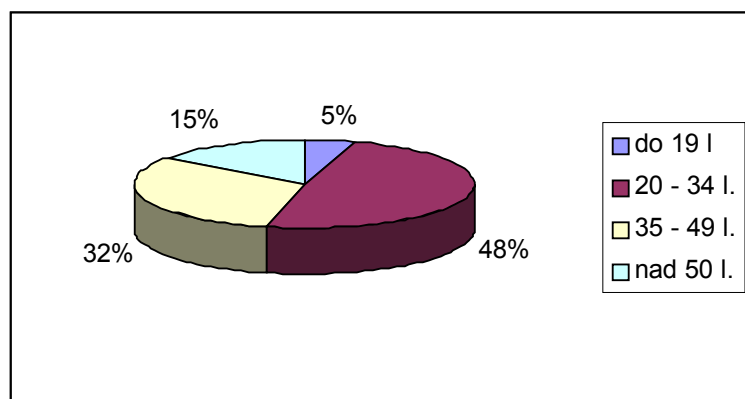
Vzhledem k dosavadnímu vývoji trhu práce Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Národně vzdělávacím fondem připravilo "Sektorový operační program pro rozvoj lidských zdrojů", který rozpracovává a konkretizuje jednotlivá opatření "Národního plánu zaměstnanosti".

Nezaměstnanost mládeže v roce 1999 (zdroj Ministerstvo práce a sociálních věcí)

Čtvrtletí r. 1999	evidovaní nezaměstnaní do 19 let	Evidovaní nezaměstnaní od 20 do 34 let
1.	27447	209192
2.	25212	210377
3.	31018	229822
4.	23551	237868

Struktura nezaměstnaných ve 4. čtvrtletí 1999

- Mládež a nezaměstnanost

(pozn. Jiné věkové kategorie používáme v této kapitole, protože s nimi oficiálně pracují statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí)

Uplatnění absolventů škol na trhu práce významně souvisí s celkovým stavem a vývojem trhu práce a především se stavem ekonomiky. Absolventi škol patří v ČR, stejně jako ve světě k těm, kteří jsou zhoršujícím se vývojem na trhu práce ohrožení nejvíce. V období ekonomické stagnace mají zaměstnavatelé všeobecně menší zájem zaměstnávat absolventy škol, protože mají většinou jen malé, nebo často žádné zkušenosti s konkrétní prací.

Srovnáme-li míru nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15 – 24 let s mírou nezaměstnanosti dospělé populace ve věku 25 – 54 let, neliší se situace v ČR příliš od situace ve vyspělých zemích – v průměru je míra nezaměstnanosti mladých lidí zhruba 2x větší než míra nezaměstnanosti dospělé populace nad 25 let věku.

Země	1996	1997	1998
Česká republika	2,3	2,1	2,3
Průměr OECD	2,2	2,2	2,4
Průměr EU	2,3	2,2	2,2

(zdroj Ministerstvo práce a sociálních věcí)

K výrazně ohroženým patří v ČR především mladí do 20 let. Příčinou je především velká koncentrace těch, kteří opouštějí školu předčasně. V ČR je nepochybně souvislost s relativně krátkou průměrnou dobou strávenou ve vzdělání (cca 14,5 roku oproti 17 letům ve vyspělých zemích) – příliš mnoho mladých lidí se ocitá na trhu práce příliš brzy.

Podíl nezaměstnaných absolventů na celkové nezaměstnanosti se v průběhu každého roku cyklicky mění. Nejvyšší je vždy v září, kdy zaměstnání začínají hledat absolventi škol uplynulého školního roku, naopak nejnižší bývá v květnu.

Celkový počet nezaměstnaných, počet nezaměstnaných absolventů a podíl nezaměstnaných absolventů na celkové nezaměstnanosti

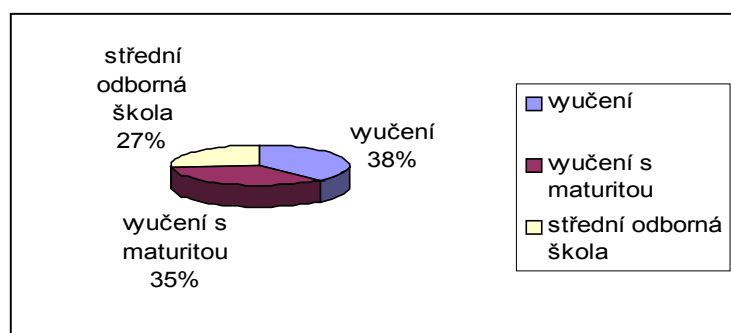
Období	Počet nezaměstnaných absolventů škol (v tis.)	Celkový počet nezaměstnaných (v tis.)	Podíl absolventů na celkové nezaměstnanosti (v %)
září 1998	77,1	351	22,0
září 1999	84,5	470	18,0
prosinec 1999	70,8	487	14,5

Míra nezaměstnanosti absolventů podle úrovně dosaženého vzdělání

Vzdělání	září 1998 v %	září 1999 v %
vyučení	21,8	35,8
vyučení s maturitou	17,0	32,8
střední odborná škola s maturitou	24,0	25,7
vyšší odborná škola	-	17,6
vysoká škola	8,6	11,8

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Míra nezaměstnanosti absolventů středních škol podle typu

I když se postavení mladých lidí na trhu práce výrazněji nezhoršilo, v posledních letech se zvýšil podíl dlouhodobě nezaměstnaných u věkové skupiny 20 – 24 let. Ukazuje to na skutečnost, že se nezaměstnanost pravděpodobně více koncentruje na menší skupiny lidí, která se ocitá v tzv. „pasti nezaměstnanosti“.

Experti OECD se pokusili v roce 1999 identifikovat hlavní rysy systému, který by umožňoval úspěšný přechod mládeže ze školy do zaměstnání: - zdravá ekonomika, - dobře organizované cesty, které spojují počáteční vzdělávání se světem práce a s dalším vzděláváním, - „těsně upletená“ záchranná síť pro ty, kteří jsou v ohrožení, - dobré informace a poradenství, - efektivně fungující instituce a procesy.

Postoj k problému ztráty zaměstnání

Česká mládež zdůrazňuje optimální stav (stálá, dobře placená práce a využívání vzdělání), současně mírně narostl podíl realističtější zaměřené mládeže (přijetí jakékoli práci za jakýchkoliv podmínek).

Kdyby byl mladý člověk nezaměstnaný, rozhodl by	1998	2000	EU
přijal by jakoukoliv práci za jakýchkoliv podmínek	3	7	16
přijal by jakoukoliv práci, pokud by byla stálá	6	6	19
přijal by jakoukoliv práci, pokud by byla dobře placená	18	15	14
přijal by jakoukoliv práci, přiměřenou jeho kvalifikaci	19	17	12
přijal by pouze stálou práci, dobře placenou, přiměřenou kvalifikaci	31	24	11
přijal by dobrovolnou práci, neplacenou sociální aktivitu	1	2	1
využil by situace k cestování do cizích zemí	7	10	4
zkusil by založit vlastní společnost, firmu	7	8	5
pracoval by „načerno,“ bez vykazování příjmů	1	3	2
zkusil by jít do učení, studovat, či do vzdělávacího kurzu, nebo by se snažil změnit své profesní zaměření	5	6	13
postupoval by jinak	1	2	1

Výpovědi mládeže ze zemí EU jsou realističtější, mládež ČR přes mírné posuny ještě nemá velké zkušenosti s nezaměstnaností - trvání na stále, dobře placené práci. Současně narůstá ochota pracovat v zahraničí.

Největší problém v případě práce v zahraničí	1998	2000	EU
nevěděl by, jak sehnat práci, studium	11	19	10
měl by jazykové problémy	25	28	37
nemohl by si to dovolit	19	22	17
stýskalo by se mu po domově	8	11	10
měl by administrativní problémy	3	21	4
měl by potíže s uznáním své kvalifikace	3	14	2
rodina či partner by ho nenechali odjet	9	24	8
jiná odpověď	2	8	0
neměl by žádné problémy	7	29	4
práce ani studium v zahraničí ho nezajímá	9	5	5

Zdroje příjmů dotázaných mladých lidí	1998	2000	EU
pravidelná práce	36	45	41
podpora v nezaměstnanosti, sociální dávky	4	12	7
stipendium, granty	10	4	5
od rodičů, rodiny	76	56	45
příležitostná práce	13	40	13
od partnera	5	14	5
práce ve „stínové“ ekonomice	3	4	3
jiná odpověď	1	3	2

Struktura výpovědí je velmi podobná, pravděpodobně odráží nižší problémy s nezaměstnaností v ČR, ale i vyšší podporu dětí ze strany rodičů.

V této oblasti je cílem zabezpečovat odbornou přípravu mladých lidí tak, aby odpovídala podmínkám na trhu práce a zajištění srovnatelnosti vzdělání se zeměmi EU, realizací aktivní politiky zaměstnanosti snižovat riziko vlivu negativních jevů, podle situace průběžně novelizovat materiál Ministerstva práce a sociálních věcí “Opatření na řešení problematiky zaměstnanosti mladistvých a absolventů škol” a dále pokračovat ve zpřesňování a rozpracovávání koncepce programů, určených pro mládež obtížně umístitelnou na trhu práce, s důrazem na romskou mládež. Při formulování struktury žáků, přijímaných na střední školy, je nutné vycházet z výhledové potřeby zaměstnanců v příslušných územích, vyjádřené před obdobím přijímání uchazečů o studium na středních školách, např. příslušnými živnostenskými společenstvími nebo podnikatelskými svazy.

Jeden z problémů současného stavu v problematice mladých nezaměstnaných je nezaměstnanost jako life–styl. Tento trend se projevuje nejvíce v Praze, ale i v ostatních velkých městech (nad 100 000 obyvatel). Souvisí to s většími možnostmi projevení alternativních hodnot u části populace.

Specifická forma nezaměstnanosti u mládeže je nezaměstnanost stoupců subkultur, tedy alternativního životního stylu. Podle Sondy k nezaměstnaným v subkulturách MCSSP 2000 lze konstatovat, že již samotná příslušnost k subkultuře určuje vztah těchto lidí k institucím nabízejících zaměstnání, typologii běžných zaměstnaneckých poměrů a vazeb a k představám majoritní společnosti o zaměstnanosti a zaměstnaných.

Jinak nastavený žebříček hodnot jednotlivých subkultur způsobuje obtížnější zařazení do klasických pracovních procesů. Tyto postoje jsou často ovlivněny nechutí k hodnotám majoritní společnosti a někdy i osobní nevyzrálostí a nízkým věkem popisované skupiny.

Rozšířeným trendem mezi lidmi ze subkultur jsou krátkodobé, nárazové práce vyplácené nejlépe ihned po skončení práce. Většina takovýchto prací je mimo smlouvu, pokud není sjednána přes pracovní agenturu. Podstatným důsledkem mimo-smluvních prací je nezaplacené sociální a zdravotní pojištění (dluhy na zdravotním pojištění + penále), období nezapočítávající se do důchodu a celkově zhoršující se postavení na trhu práce a přivyknutí nestabilnímu životnímu stylu.

Motivem k volbě krátkodobých prací není pouze již beztak obtížná situace na trhu práce, ale i svo-bodomyslná úvaha volby takové práce, která by příliš neomezovala a nezavazovala, popřípadě nebudila dojem životního stylu starší generace (do práce z práce). Z toho plyne i jistý druh činností, které jsou ochotni

protagonisté subkultury vykonávat. Klasické osmihodinové zaměstnání je přijatelné spíše jen v menšině případů. To souvisí s určitými společenskými a pracovními požadavky a návyky v případě klasického zaměstnání. Tou je již zmíněná pravidelnost, výkonnost shrnutá do časového horizontu, cykličnost pracovního režimu, často dogmatická subordinace a další předem nediskutovaná pravidla.

Naopak přijatelné jsou práce nárazového typu, zaměstnání s nepravidelnou pracovní dobou, brigády, a jiné nepravidelné činnosti. To souvisí s již zmíněným odlišným životním rytmem a nechutí přizpůsobit se. Tyto krátkodobé činnosti jsou tyto lidé ochotni vykonávat s velkým nasazením, na rozdíl od klasického pracovního procesu, kde jsou často prakticky nepoužitelní. Svou úlohu v tom hraje ten fakt, že chtějí vidět výsledky své práce dříve, než je to možné v odosobněném pracovním procesu.

Na základě všech popsaných skutečností vyplývá, že je třeba zřídit pracovníka, který by buď zprostředkoval komunikaci mezi cílovou skupinou této sondy a působil tedy jako mediátor mezi úřady práce a zmiňovanou skupinou nezaměstnaných nebo by s touto skupinou přímo klientsky pracoval.

Participace na společenském a politickém životě

Součástí přerodu české společnosti ze společnosti totalitární na společnost pluralitní demokracie je nejen konstituování základních typů mocenských institucí, jejichž předpokladem jsou svobodné volby, ale i zapojení co největší části veřejnosti, včetně mládeže, do procesu rozhodování, formování a správy věcí veřejných.

Obyvatelstvo má často oprávněné výhrady k průběhu formování demokratické společnosti, které je často zapříčiněno nekompetentností politiků a výkonných orgánů, voluntarismem mocenských struktur a jejich představitelů, jakož i přetrvávajícím byrokratismem. Příčinou je však i nízká politická kultura obyvatelstva, které snadno podléhá ideologizaci různých společenských problémů a do značné míry i nezájem o osobní účast na řešení lokálních i celostátních problémů. Zahraniční, ale již i zkušenosti v ČR ukazují, že vzrůstající nespokojenost, umocňovaná malými možnostmi participace, může vést nejen k narůstající pasivitě a lhostejnosti mládeže vůči společenskému vývoji, ale i k výskytu určitých excesů.

Proces formování demokracie není dosud završen a je v této etapě spjatý s emancipací občana, který není vždy a všude pokládán za svéprávného, plně odpovědného a vědomého si svých možností a který, bohužel, často takto nechápe ani sám sebe. V tomto směru musí společnost vykonat nejen proces přerodu ve sféře společenského řízení, ale také (a možná zejména) ve sféře vědomí. Jde o změnu myšlení lidí a do určité míry i struktury hodnot a postojů.

Participace vyjadřuje právo mladých lidí účastnit se procesů rozhodování na místní úrovni (jako jeden z důležitých předpokladů osvojování si příslušných práv a z toho vyplývajících odpovědností), ale i právo účastnit se ovlivňování základních podmínek a procesů, které se mladé generace úzce dotýkají (včetně participace na formování politiky státu, regionu či obce vůči mládeži - například prostřednictvím občanských sdružení dětí a mládeže nebo zastoupením v poradních orgánech).

Zájem mládeže o následující oblasti (IDM 1999)

velmi	průměrně	málo	vůbec ne
1	2	3	4

Zájem	1997				2000			
	1	2	3	4	1	2	3	4
dění ve světě	14	64	20	2	14	61	23	2
politickou situaci v ČR	22	48	22	8	10	36	37	17
ekonomickou situaci v ČR	15	45	32	8	15	44	33	11
životní prostředí	26	50	21	2	22	53	18	6
volby v ČR	14	38	34	14	9	33	36	23
životní podmínky lidí v ČR	27	53	17	3	24	49	21	5
kulturu	26	40	25	8	28	41	19	11
sport	43	29	19	8	46	33	14	7
dění v místě bydliště	34	46	16	3	42	40	14	4

Před-transformační období v ČR bylo charakteristické zdůrazňováním široké účasti mladých lidí na společenském řízení. Pokud byla participace mladých lidí realizována, tak pouze jako pasivní a loajální k režimu, k čemuž sloužil funkcionářský aktiv bývalé jednotné mládežnické organizace. Tento přístup k participaci dětí a mládeže vedl ke zpochybnění tohoto pojmu v očích široké veřejnosti a zejména u mladých lidí samotných. Tak byly zprofanovány nejen formy, které jsou v jiných evropských zemích buď obvyklé, nebo experimentálně zkoušené (dětské rady, parlamenty), tak i mnohé další způsoby participace.

S cílem nastartovat proces překonávání předsudků vůči této oblasti byly Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy vypsány četné projekty, které byly motivovány snahou o obnovu občanské společnosti. Realizované výzkumy (IDM 1996-9) v rámci těchto projektů prokázaly, že většina mladých lidí k těmto aktivitám přistupovala s určitou zkušenostně podmíněnou nedůvěrou včetně názoru, že podobné aktivity mají za cíl hlavně sociální vzestup vybraných aktivistů. Je nutno předpokládat, že naše stávající mladá generace bude vyžadovat určité časové období, než k otázkám sociální participace zaujme adekvátní postoj odpovídající stavu společnosti.

Pozitivnější výsledky byly shledány u dětské populace, která není zatížena dobovými předsudky. Problémem však zůstává v tomto případě postoj rodičů. Děti uvádějí, že rodiče nemají pro podobné aktivity příliš pochopení a nejsou ochotni o nich s dětmi ani mluvit. Na druhou stranu se ukázalo, že děti ne zcela zřetelně chápou nabízené možnosti v tom smyslu, že nejde o hru, ale způsob přípravy k výkonu vlastních občanských práv.

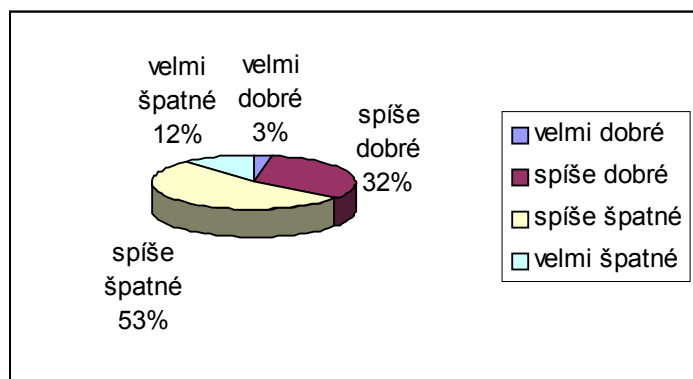
Obecným problémem zůstává především prolomení negativních stereotypů. Konkrétní oblastí je široké spektrum činností sdružení dětí a mládeže odvíjející se od samosprávného principu – řízení vnitřního života sdružení, výchova a vzdělávání nových mládežnických leaderů, manažerů sdružení, hospodářská činnost sdružení. Zkušenosti ukazují, že úspěšné projekty v oblasti participace jsou orientovány na vytváření podmínek pro nejrůznější kulturní a ekologické aktivity, klubové činnosti opírající se o vlastní hospodářské výsledky, společné podnikání a překonávání důsledků nezaměstnanosti i překonávání důsledků dalších handicapů (drogy, sociální integrace různých skupin mladých lidí apod.).

Jak prokázaly četné výzkumy, přestože např. středoškolská mládež vykazuje určitý zájem o participaci, jsou její možnosti limitovány již na úrovni školy přetrvávajícím přístupem ze strany značné části pedagogů. Naopak oblast místní politiky, která představuje pole působnosti pro mladé lidi, ve skutečnosti zajímá a aktivně se do ní zapojuje jen zanedbatelný podíl mladých lidí. Zájem o politické problémy, nebo účast na řešení věcí veřejných rozhodně nestojí dosud v centru pozornosti mladých lidí v ČR.

Participace je oboustranný proces. Jedinec či skupina musí cítit zájem svých partnerů o jeho problémy, názory a přínosy k řešení nejrůznějších úkolů. Na druhou stranu je nezbytné dokázat zvážit úměrnost svých požadavků, možností jejich adresátů a akceptaci svých požadavků v rámci generačních skupin. Při prosazování vlastních požadavků není možné se vyhnout diskusi a většinou nevyhnutelným kompromisům. Jen za tohoto předpokladu se jedná o participaci a nikoli o revoltu v nejrůznějším slova smyslu. V této souvislosti je participace mladých lidí v ČR teprve ve stádiu zrodu.

Názor mladých lidí na dospělou populaci výzkumech není podle výzkumů IDM (1999) příliš povzbudivý. Že by dospělí naslouchali názorům a návrhům mladých lidí jednoznačně udává jen necelých 10% dotázaných a přes 40% připouští, že většinou ano. Míra souhlasu však poklesá s věkem. Většina se domnívá, že dospělí jejich názor přijmou jen tehdy, hodí-li se jim to. Přitom dobrá komunikace je základem participace.

Obecné podmínky pro participaci mladých lidí podle pracovníků státní správy (IDM 1999)

Obecně jsou považovány podmínky pro participaci mladých lidí a jejich sdružení za nepříliš dobré, větší příležitost mají dle dotázaných sdružení dětí a mládeže, které ovšem z pohledu mladé generace nejsou pro většinu z nich, co do zájmu, o členství přitažlivá.

Podobný názor vyslovují i mladí lidé ve věku 15 – 19 let. Více než 2/3 respondentů z této věkové kategorie se domnívá, že mladí lidé jsou vylučováni z možností podílet se na životě obcí, měst. Důvodem exkluze je podle mladých lidí obava z kritiky, nechut' zabývat se připomínkami. Dvě třetiny respondentů možná také z těchto důvodů neprojevovaly zájem o participaci v místě bydliště (z ostatních se jen pětina setkala se vstřícnou reakcí). Rovněž zájem radnic, zastupitelstev a poslanců o informování mladých lidí podle středškolské mládeže není valný a je v úzké korelaci s aktivitou mladých lidí (tedy správněji řečeno neaktivitou).

Starší generace stěžuje na nezájem mladých lidí o veřejně prospěšnou aktivitu a funkce v obecních zastupitelstvech atd. Mládež jen reaguje na nezájem svých možných partnerů. Přitom mládež místní úřady a zastupitele chápe jako plně kompetentní v dané oblasti. Malá vstřícnost těchto subjektů je od aktivity v tomto směru odrazuje. Například místní orgány podle výpovědí respondentů odmítlo 18 % mladých lidí, kteří přišli s určitou iniciativou (v 11% nebyli chápáni jako partneři, v 7 % případech byly důvody časové či jiné).

Jako základní důvod problémů s participací mládeže jsou uváděny peníze (pravděpodobně jde o obecný postoj bez vztahu k danému problému – komunikace mezi generacemi a různými sociálními partnery a hledání společných stanovisek však nemá vztah k vynakládání finančních prostředků). Další důvody jsou následující: - okolo 70 % uvádí malou informovanost mladých lidí, přezíravý postoj starší generace vůči mladým a nedostatečnou legislativu v této oblasti, - okolo 60% uvádí nezájem mladých lidí o řešení problémů a komunální politiku, či podceňování schopností nejmladší generace, - okolo 50% uvádí, že mezi mladými lidmi chybí výrazné osobnosti schopné a ochotné vystupovat jménem ostatních a malou schopnost představitelů sdružení komunikovat s představiteli státní správy a samosprávy, - okolo dvou pětín z toho viní atmosféru ve společnosti.

Formy participace dětí a mládeže v obci, městě (IDM 1999)

žákovská samospráva	52
zastoupení mladých lidí v komisích	30
dětská a mládežnická slyšení	18
poradní orgán z řad představitelů sdružení a odborníků při zastupitelstvu	16
dětský parlament	15
zastoupení mladých lidí v radě	12

Všeobecně nízký zájem o politiku projevující se u celé populace se objevuje i u mladých lidí (jen 30 % se domnívá, že mezi mladými lidmi je dost takových, kteří jsou ochotni se veřejně angažovat). Obecně

jsou považovány podmínky pro participaci mladých lidí a jejich sdružení za nepříliš dobré, větší příležitost mají sdružení dětí a mládeže.

Jako základní důvod problémů s participací mládeže jsou uváděny finance, okolo 70 % dotázaných uvádí malou informovanost mladých lidí, přezíravý postoj starší generace vůči mladým a nedostatečnou legislativu v této oblasti. Okolo 60% respondentů uvádí nezájem mladých lidí o řešení problémů a komunální politiku, či podceňování schopností nejmladší generace.

Význam i složitost problematiky participace v ČR podtrhuje současný proces další společenské, politické a ekonomické transformace.

- Životní postoje a hodnotová orientace

Je zřejmé, že zásadní změny v naší společnosti se významně promítly do oblasti hodnot, morálky, životních strategií, životního stylu. Od roku 1990 probíhá proces krystalizace toho, co je společensky žádoucí, tolerované, nesankcionované, vedoucí k úspěchu. Tržní model uplatňovaný nejen ve společnosti, ale i v soukromí, se udomácnil v jednání zejména mladých lidí. Ve vazbě na něj, na rozdíl od minulosti, získává prioritu i výkonový model. Přesto však i jiné cesty k úspěchu mají své příznivce. Některým by vyhovoval i poklid stagnující společnosti a tato strategie je jim blízká.

Mládež ve své většině však patří ke zdravým, sebevědomým, zvědavým a dobrodružným lidem, kteří mají představu, že zvládnou praktický život, dokáží se přizpůsobit společensko-ekonomickým změnám. Věří, že se uplatní a budou postupovat v sociální hierarchii. V okruhu mladých lidí se však začínají objevovat i skupiny fyzicky a psychicky méně odolných jedinců, závislých na svém sociálním okolí, neprůbojných, hledících s nejistotou na svoji budoucnost. Nejistá budoucnost se týká i schopných i kvalifikovaných, kteří nechtějí přijít o profesi dnes nepotřebnou, za nějaký čas však možná opět žádanou. Jsou i skupiny, kterým je cizí konzumnost, které kladou důraz na aktivity spojené s vysokým sociálním zájmem, mladí se značnou dávkou altruismu.

Není možné nezmínit také skupinu mladých lidí, která jde svým jednáním za rámec současných zákonů, proti zákonům, resp. využívá mezer v dnešním zákonodárství a takový postup si vytyčuje jako programové heslo a na tom staví svou společenskou existenci.

Vzájemné propojení všech těchto životních filosofí vytváří celospolečenské hodnotové klima, které v dnešní době inklinuje k vyšší spotřebě materiálních hodnot, spíše ke konzumnímu způsobu života. Jde o přirozenou reakci na tom, v čem žila česká společnost dlouhá desetiletí. Posun hodnot v současné společnosti lze charakterizovat u vývoje hodnoty „majetku“ a „být užitečný druhým lidem“. Od roku 1984 pro mládež v rozmezí mezi 15.tým až 18.tým rokem význam hodnoty majetku stoupal, velmi silně pak od roku 1992. Opačný průběh lze sledovat u hodnoty „být užitečný druhým lidem“, která klesala od roku 1984 a stabilizovala se v roce 1993, (Proměny české mládeže, P. Sak, Petrklíč Praha 2000).

Deset nejvýznamnějších hodnot pro mladou generaci (IDM)

1997	2000
mít dobré přátele	mít dobré přátele
dobré vztahy s lidmi	mít dobrou práci dobré zaměstnání
žít ve zdravém životním prostředí.	žít v míru
žít v míru	dobré vztahy s lidmi
mít dobrou práci dobré zaměstnání	žít ve spokojené rodině a dobře vychovávat děti
žít ve spokojené rodině a dobře vychovávat děti	žít v klidu a jistotě
starat se o své zdraví.	žít ve zdravém životním prostředí.
čestně jednat.	mít dost času na odpočinek a záliby
mít dost času na odpočinek a záliby	čestně jednat.
mít dobré znalosti, hodně vědět	mít dobré znalosti, hodně vědět

Význam uvedených výroků pro mladého člověka vyjádřený známkami od 1 do 5 (1 = vysoce významný, 5 = zcela nevýznamný). IDM 1999.

Hodnoty / výroky	1997					2000				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
mít dost peněz a vysokou životní úroveň	24	33	32	7	4	32	30	29	6	2
získat co nejvyšší vzdělání a kvalifikaci i za cenu dočasných finančních a osobních ztrát (omezení)	30	34	23	10	4	26	31	24	16	3
mít vlastní firmu, kde mohu být svým pánem	26	22	26	17	9	26	25	22	20	8
mít dobrou práci dobré zaměstnání	72	19	5	3	1	74	19	4	1	4
věřit v Boha a žít podle náboženských zásad.	5	7	15	20	54	7	7	12	16	58
dosáhnout uznání ve svém okolí (mít úspěch).	37	42	17	2	3	36	40	18	2	3
čestně jednat.	57	30	9	2	2	55	27	12	2	4
Pravidelně a zdravě se stravovat	34	33	23	6	4	34	33	24	6	3
žít ve spokojené rodině a dobře vychovávat děti	77	14	6	3	1	77	14	3	4	1
žít ve zdravém životním prostředí.	69	23	6	2	1	63	26	8	1	1
starat se o své zdraví.	58	30	8	3	1	49	32	13	4	3
nepít alkohol (pivo, víno).	21	18	26	16	19	12	17	33	16	22
Nekouřit.	44	14	16	10	16	36	17	16	8	23
Udržovat si dobrou fyzickou kondici (turistika, běh apod.)	39	32	21	5	3	36	34	22	5	4
mít dobré znalosti, hodně vědět	44	42	12	1	1	39	43	14	2	2
mít dobré přátele	81	14	3	2	1	79	17	1	1	1
mít dost času na odpočinek a záliby	50	37	10	2	1	52	36	10	1	1
mít dostatek informací o tom, co se děje u nás i ve světě	27	41	25	5	2	26	41	27	4	2
žít v klidu a jistotě	61	25	9	3	1	63	28	6	2	2
žít v míru	82	10	4	1	2	76	16	5	2	1
Možnost ovlivňovat vývoj ve společnosti	19	34	32	10	5	18	32	32	9	8
dobré vztahy s lidmi	74	19	3	2	1	72	19	6	1	1

Mládež a životní prostředí

- Změny v přístupu k ekologickým otázkám

Česká republika dosáhla listopadu 1989 mnoha demokratických změn, které pozitivně ovlivňují i způsob řešení problémů životního prostředí. K nepochybným mezníkům patří vznik institucí státní správy v oblasti ochrany životního prostředí. Nově vybudovaný Český ekologický ústav doplnil odbornou základnu, dále tvořenou Českým hydrometeorologickým ústavem, Výzkumným ústavem vodohospodářským T.G.M., Českým geologickým ústavem, Geofondem ČR, Českým ústavem ochrany přírody, Výzkumným ústavem okrasného zahradnictví, některými pracovišti České akademie věd a vysokými školami.

Vznikly i významné nevládní profesní organizace jako např. Podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj, České environmentální manažerské centrum. Stovky lidí získaly osvědčení zvláštní způsobilosti k vypracování dokumentací a posudků hodnocení vlivů na životní prostředí, vznikly desítky akreditovaných laboratoří a mnoho firem se zabývá technikou ochrany životního prostředí. Zlepšila se kontrola pohybu chráněných a ohrožených druhů rostlin a živočichů přes hranice států, stejně jako kontrola pohybu odpadů.

V ČR se v posledních deseti letech objevila řada nevládních organizací a občanských iniciativ (650) věnujících se často velmi účinně ochraně životního prostředí a výchově. Jsou významnou složkou rozvíjející se občanské společnosti a faktorem, který jde v řadě případů nad rámec pouhé ochrany životního prostředí a napomáhá vytvářet povědomí o funkci demokratického státu. Přes demokratizační změny se některé závažné nedostatky v tomto období řeší příliš dlouho a některé dosud trvají.

Ministerstvo životního prostředí zpracovává každoročně Zprávu o životním prostředí ČR a předkládá ji ke schválení vládě a k projednání Parlamentu ČR. Za rok 1999 byla Zpráva přijata na jednání vlády 11.10.2000. Konstatovala, že mezi silné stránky aktuálního stavu životního prostředí ČR patří snížení znečištění ovzduší ve všech ukazatelích, pokles množství vypouštěných znečišťujících látek do povrchových vod, zlepšení kvality povrchových vod, příznivé výsledky ve vyřízení nebezpečných složek komunálního odpadu, vyhlásila 4. Národní park v ČR (České Švýcarsko). Ke slabým stránkám aktuálního stavu životního prostředí patří vysoké měrné emise oxidu uhličitého, nedořešené odkanalizování a čištění odpadních vod, ne-

dostatečný způsob zneškodňování odpadů, zemědělská půda je ohrožena vodní a větrnou erozí, patříme mezi nejvíce postižené země v Evropě v poškození lesů imisemi.

Odborné veřejnosti byl počátkem roku 2000 předložen k připomínkám Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ČR.

- Environmentální výchova a vzdělání

Mnohaletá absence vzdělání k ochraně životního prostředí, utajování informací týkajících se kvality složek životního prostředí, cizorodých látek v potravinách apod. doprovázená budovatelským antropocentризmem, vytvořily nízkou úroveň environmentálního povědomí obyvatel, které se postupně odrazilo na několika generacích v nedostatečné výchově dětí k ochraně přírody, k ochraně svého zdraví a k udržitelnému životu. Usnesení vlády ČR č. 232/92 ke strategii státní podpory ekologické výchovy na 90. léta se ukázalo nedostatečným. Dne 6. 1. 1999 přijala vláda usnesení ke koncepci státní politiky ve vztahu k mladé generaci v České republice do roku 2002, kde se také hovoří o environmentální výchově, vzdělání a osvětě. Používání sebedokonalejších nástrojů vedoucích k ochraně životního prostředí však bez dostatečně environmentálně vychovaného a vzdělaného člověka nebude účinné. Environmentální hlediska musí být přirozenou součástí vzdělávacího cyklu všech úrovní.

Odborné vzdělání je v ČR realizováno na řadě vysokých škol, kromě tradičních vysokých škol v Praze, Olomouci a Brně se problematika životního prostředí studuje i na vysokých školách v Ústí nad Labem, Plzni, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Ostravě.

Ekologie a ochrana životního prostředí pronikla podstatněji do osnov středních i základních škol i předškolní výchovy. Rozšířil se okruh ekologických časopisů, environmentální témata zaznívají mnohem častěji v denním tisku, rozhlasu i televizi a postupně se zvyšuje zájem obyvatel o životní prostředí alespoň v některých věkových, kvalifikačních a sociálních skupinách. V těchto souvislostech se výrazně projevuje absence pravidelných výchovně vzdělávacích pořadů v rozhlase a veřejnoprávní televizi zaměřených na ekologii a problematiku životního prostředí a jeho ochrany.

Zapojení veřejnosti (podpisem Aarhuské konvence o účasti veřejnosti a připravovanou ratifikací) a přijetím řady nových předpisů o životním prostředí se vytváří podmínky pro účast dotčené veřejnosti v rozhodovacích procesech o závazcích a aktivitách s dopadem na prostředí. Jde o demokratizační prvek, jehož význam přesahuje sféru ochrany životního prostředí. Nová právní úprava zpřístupňování informací o životním prostředí je rovněž průlomem do dosavadní restriktivní úřední praxe.

Chce-li se ČR zapojit mezi ostatní vyspělé země a spolu s nimi uchránit slušný životní standard pro své obyvatele, musí se do řešení těchto problémů aktivně zapojit. V tomto smyslu je tedy řešení globálních environmentálních problémů dnešního světa úkolem také pro českou zahraniční politiku, obranu, školství, zdravotnictví, zemědělství, vědu, kulturu, vnitřní bezpečnost, veřejnou správu a další oblasti.

Základním cílem environmentálního vzdělávání a výchovy další generace je naučit ji žít podle principů udržitelného rozvoje. To znamená programově utvářet a posilovat postoje každého jedince od nejranějšího věku k osobní odpovědnosti za stav životního prostředí, poskytnout dětem a mládeži základní kompetence (dovednosti, znalosti a postoje) o zákonitostech biosféry, o vztazích člověka a prostředí, o vývoji a problémech současné civilizace i o možnostech a způsobech jejich řešení, pěstovat dovednosti a návyky žádoucího jednání a chování v přírodním prostředí, působit na utváření názorů, postojů, hierarchii životních hodnot, na změnu životního stylu, na pochopení kvality života, rozvíjet úctu a cit k živé i neživé přírodě a jedinečnosti života na Zemi, motivovat k aktivnímu zapojení do péče o životní prostředí.

Environmentální vzdělávání a výchova musí být nedílnou součástí všeobecného vzdělávání i odborné přípravy v celém školském systému. Zároveň a ve vzájemných návaznostech musí být zabezpečen rozvoj i v celé mimoškolní oblasti. Představuje dlouhodobý proces, který je součástí zájmového vzdělávání. Rozhodující význam mají v této sféře učitelé, pedagogičtí pracovníci, vychovatelé, pečovatelé, sociální pracovníci, lékaři, zdravotníci.

V této oblasti je cílem vytvářet podmínky pro zvýšení preference hodnot a aktivit zdravého životního stylu mladé generace a vychovávat mládež k žádoucím environmentálním postojům.

Podle akčního plánu státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR na léta 2001 – 2003 bylo přistoupeno k následujícím krokům:

Monitorovat a cíleně podporovat rozvoj center a středisek ekologické výchovy včetně vzdělávání jejich odborných a pedagogických pracovníků a dobrovolných vedoucích. Začlenit cíle a úkoly environmentálního vzdělávání a výchovy do rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

Ochrana práv dětí a mládeže

- Sociální exkluze

Tradičně jsou lidská práva klasifikována do pěti základních oblastí – občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva. Práva dětí lze rovněž rozdělit do těchto kategorií, a to jak s přihlédnutím k obecným lidským právům, která se rovněž týkají dětí, tak i specifická práva týkající se pouze dětí. Posledně přijatá Úmluva o právech dítěte z roku 1989 a následná Světová deklarace o přežití, rozvoji a ochraně dítěte z roku 1990 toto členění opouští a přijímá následnou klasifikaci: - přežití, - rozvoj, - ochrana, - participace.

Úmluva opustila tradiční paternalistický a ochranný přístup, neboť protektivní práva jsou pouze jednou součástí. Dítě není chápáno pouze jako „předmět „ochrany“ či pasivní subjekt, ale jeho práva jsou formulována od základních minimálních práv, zabezpečujících přežití, až po aktivní práva, vyjadřující možnosti dítěte v závislosti zejména na jeho věku aktivně rozhodovat samo o sobě.

Úmluva zakotvuje práva dítěte ve dvojitěm smyslu : jednak obsahuje obecná ustanovení, týkající se zabezpečení práv všech dětí bez rozdílu a vedle toho obsahuje i speciální ustanovení týkající se dětí ve zvláštních situacích.

Přechod k tržní ekonomice vedl ke zvýšení nezaměstnanosti a dalším sociálním problémům a měl vážný dopad na životní úroveň obyvatelstva, zejména na ohrožené skupiny včetně dětí. To vede v dnešní době k tomu, že řada mladých lidí má reálnou zkušenost se sociální exkluzí, resp. znevýhodněním.

Znevýhodnění jsou nezaměstnaní, jsou znevýhodnění mladí lidé při vzdělávání, jestliže stát není schopen splnit určitá stanovená kritéria, zejména kritérium poptávky.. Mezi rozličné znevýhodněné skupiny patří mj. mladí lidé s nízkým školním vzděláním, staří lidé, tělesně handicapovaní, cizinci a příslušníci minorit, HIV pozitivní, Rómové, homosexuálové, ženy, bezdomovci, drogově závislí apod.

Velice často jsou tyto lidé izolováni a mají kvůli této "nepatřičnosti" pocitu viny. Cítí se vinní tím, že jsou nezaměstnaní nebo tím, že nestačí ve škole. Tato izolace vede k osamělosti, depresi a poklese sebeúcty.

Sociální exkluze svědčí o odepření působení základního sociálního systému těmto skupinám nebo o absenci přijatelných norem. Exkluze je konsekvencí našemu ekonomickému systému a právnímu systému a odráží i míru tolerance a diskriminace v hodnotovém systému společnosti. Tento systém je diktován "přežitím stávajících principů zkoušek způsobilosti" a často vylučuje předem každého, kdo není v souladu s tímto ideálem, tedy slabé a odlišující se. Tento fakt je aplikovatelný pro každou úroveň společenské reality; začíná již mateřskou školou, pokračuje ve škole, v práci i v politickém životě.

Proces marginalizace může začínat už během života v rodině, pakliže rodina neposkytuje pozitivní příklad rolí, jestliže v jejím čele jsou nezaměstnaní rodiče bez vyšší úrovně vzdělání. Bez zaměstnání není možné zajistit si bydlení. Bez bydliště není možno získat bankovní úvěr a získat zaměstnání, atd. Zadluženost, návyk na drogy nebo riziko nemoci, to vše dotváří kruh degradace.

Odpovědí na exkluzi může být pouze integrace. Tato zásada, která je založena na populární myšlence tolerance, musí být stále znovu obnovována a stále znovu musí být prokazováno, že její neuplatňování otevírá možnosti k exkluzi. Řešení může být nalezeno v zapojení sociálně znevýhodněných do všech forem společenské existence, v tom, že se jim otevřou možnosti k "inkluzi".

Všichni mladí lidé musí mít přístup k příležitostem podílet se na všech úrovních na politickém, ekonomickém i kulturním životě. V zájmu dosažení tohoto podílu mladých lidí je nezbytné rozvinout nové možnosti osvěty směřované k naplňování principů Úmluvy, vypěstování postojů tolerance a solidarity bez předsudků, ale i ochranného přístupu.

Chudoba je přítomna i v dnešní Evropě. Ve středoevropských zemích včetně ČR nám tato situace připadá alarmující zejména od doby, kdy byl odstraněn starý systém sociálního zabezpečení a nebyl dosud nahrazen odpovídajícím novým systémem. Většinový odsudek bezdomovců a žebračících mladých lidí je u nás zapříčiněn relativní novostí tohoto jevu, ale není příliš odlišný od pohledu většinové společnosti v západoevropských zemích.

Jak absolutní chudoba - totální nedostatek uspokojení základních lidských potřeb, jako např. bydlení, oblečení, potravin atd., tak i relativní chudoba - jako funkce standardní životní úrovně v rámci sociální struktury dané v jednotlivých zemích stále narůstají. Chudoba a ovzduší nejistoty, vytváří živnou půdu pro extrémní nacionalismus, intoleranci, xenofobii, antisemitismus a rasismus. To je sám o sobě znepokojivý fakt, protože vzrůstá migrující populace i počet běženců v celé Evropě a ČR se stává již také jednou z cílových zemí.

Nová generace nezaměstnaných mladých lidí nemá ve střednědobém nebo dlouhodobém výhledu šanci na zaměstnání spojené s kvalifikovanou prací. Mladí nezaměstnaní jsou deprivováni z toho, že nejsou prospěšní společnosti a navíc jsou v některých případech neoprávněně obviňováni z lenosti a zneužívání

státní podpory i z toho, že jsou jednou z příčin ekonomických problémů. Tento pohled se negativně odráží zvláště v situaci handicapovaných a v postoji k minoritám a migrantům.

- Handicapovaní

Ochrana zdravotně postižených dětí a mládeže je v ČR dána příslušnými právními předpisy a formou usnesení vlády je vydán Národní plán pro vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením (přijaty vládou 14.4.1998), kde jsou stanoveny konkrétní úkoly ochrany postižených dětí pro jednotlivé resorty.

V oblasti školské politiky obsahuje Národní plán tyto cíle:

- dosáhnout, aby každé dítě a mladý člověk se zdravotním postižením získal maximální možné vzdělání.
- v souladu s doporučením mezinárodních deklarací a norem považovat za přirozené a prioritní umístění dítěte, mladého člověka s postižením v prostředí běžné školy se speciálně-pedagogickou podporou.
- vytvořit všechny potřebné podmínky pro zvýšení počtu občanů se zdravotním postižením dosahujících středoškolského a vysokoškolského vzdělání.
- podporovat středoškolské vzdělávací programy zahrnujících co nejvíce poznatků bezprostředně využitelných v praktickém životě na volném trhu práce.
- rozšířit počet příležitostí pro celoživotní vzdělávání zdravotně postižených
- vzdělávání těžce mentálně postižených řešit především formou plnění individuálního vzdělávacího plánu při řešení jejich pravidelného dovážení do speciálních škol nebo do zařízení, kde je gescí ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy zajištěna speciálně pedagogická péče.

Jednotlivých aspektů ochrany postižených se dotýká v ČR řada zákonů, např. zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon), ve znění zákona pozdějších předpisů, zákon 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Ve školách všech stupňů se postupně vytvářejí bezbariérová zařízení pro handicapované. Při některých vysokých školách fungují a MŠMT jsou finančně podporována centra pro zrakově postižené studenty, např. Institut rehabilitace zrakově postižených při Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy, jehož činnost spočívá v organizování kurzů základní rehabilitace a prostorové orientace pro instruktory zrakově postižených, poskytování výuky a tréninku zrakově postiženým, jejich rodinným příslušníkům, pořádání odborných seminářů a dalších forem vzdělávání a služeb zrakově postiženým a zapojuje se do osvětové činnosti (výstavy, vysílání do rozhlasu). Institut má zahraniční spolupráci s odbornými pracovišti v Nizozemí, Ukrajinou republikou a Humboldtovou Univerzitou v Berlíně. Průměrná dotace MŠMT je ročně kolem 1 480 tis. Kč; Laboratoř Carolina při Fakultě matematicko-fyzikální při Českém vysokém učení technickém v Praze, která poskytuje konzultace a organizuje půlroční základní kurzy s počítačem pro nevidomé, dále kurzy pro slabozraké a specializované kurzy programování a práce s Internetem. Po absolvování základního kurzu mohou těžce zrakově postižení využívat laboratoře sami. Průměrná dotace MŠMT ročně je kolem 460 tis. Kč; Laboratoř Tereza při Fakultě jaderné fyziky a inženýrství je speciální studovna pro nevidomé, která neslouží jen studentům katedry matematiky uvedené fakulty, ale všem nevidomým studentům na pražských vysokých i středních školách. Je vybavena speciální technikou a software. Pracovníci katedry převádějí do digitální formy některé učební texty a organizují odborné semináře. Průměrná dotace MŠMT ročně činí kolem 550 tis. Kč.

V oblasti ochrany práv dětí a mládeže je cílem dokončit aplikaci Úmluvy o právech dítěte do našeho právního řádu, zabezpečovat právní výchovu a osvětu mladé generace, ale i učitelské a rodičovské veřejnosti.

Mládež a volný čas

Volný čas, jeho naplňování a využívání, je téma ožehavé a zasahující do řady oblastí. Otázky volného času, jeho pojmové a obsahové vymezení, stejně jako kvalita jeho využívání patří mezi témata ve vyspělých státech značně frekventovaná. Volný čas je problém pedagogický, sociologický, psychologický, ale je také úspěšným podnikatelským odvětvím, které jde často proti pedagogickým a společenským snahám.

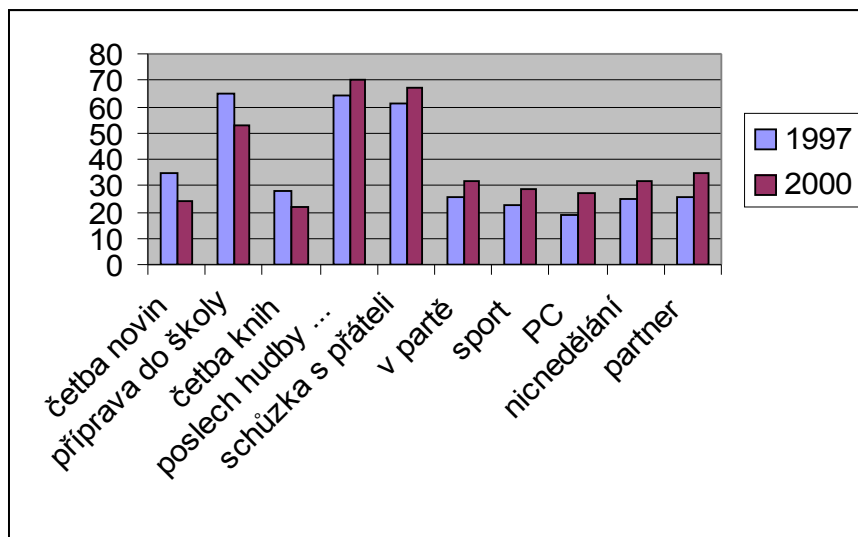
Aktivity volného času mohou mít charakter aktivní nebo receptivní. Potřeby realizované ve volném čase nemají charakter uhájení prosté existence, avšak psychická hranice mezi potřebami zbytnými a nezbytnými je proměnlivá, je podmíněna historicky, lokálně, osobností dítěte, mladého člověka atd. Uspokojování potřeb volného času mladého člověka se může bezprostředně projevit dle známého úsloví: “Kdo něco dělá - nezlobí”. Neuspokojování může naopak mít odraz ve skryté frustraci vedoucí až k různým formám agresivity a dalších společensky nežádoucích projevů. Návyky využívání volného času se vytvářejí v dětství a základy si jedinec nese po celý život.

Jak využívat a naplňovat volný čas se mladý člověk musí učit v rámci své socializace. Výchova k účelnému využívání volného času a jeho vhodné organizaci je tedy součástí výchovně vzdělávacího procesu.

Ve stávající společnosti se projevuje relativní narůstání volného času mladé generace. Je např. osvobozována od mnoha dříve obvyklých povinností souvisejících s chodem domácnosti apod. Mění se systém hodnot nejen mladé generace, ale celé společnosti, filozofická kategorie

“být” se nahrazuje kategorií “mít” - vlastnit. Kvalita a intenzita osobního zážitku je nahrazována jeho kvantitou, místo vlastního aktivního konání určité volnočasové činnosti se lidé spokojují s receptivní účastí – tj. sledováním aktivit jiných, přičemž je často přímá osobní účast nahrazována zprostředkováním masmédií, pak se intenzita osobního prožitku z recepce v izolovaném domácím prostředí snižuje, třeba až na pouhou kulisu. Má-li volný čas plnit své poslání, je potřebí vytvářet podmínky a podporovat žádoucí aktivní činnosti, které mohou nabízet zařízení pro volný čas dětí a mládeže.

Činnosti vykonávané mladými lidmi denně (výzkum IDM) ve srovnání let 1997/2000

O volném čase se hovoří i jako o rizikovém faktoru, či jako o časované bombě. Jeho množství relativně vzrůstá, kvantita však neznamená automaticky jeho kvalitní využívání. Neovlivňování využívání volného času a výchovy k němu ze strany společnosti a ponechání této oblasti zcela na komerci by mělo nezodpovědné následky. Pokud není institucionální nabídka v místě dostatečná a odpovídající, mohou si mladí lidé nacházet jiné aktivity, které jsou často společensky nežádoucí. Je známo, že výchova je levnější a úspěšnější než převýchova. Proto prostředky vynaložené do ovlivňování volného času celé mladé generace jsou investicí do budoucnosti.

Stát ovlivňuje volný čas dětí a mládeže, aniž při tom narušuje jeho základní specifika. Státní zainteresovanost spočívá:

- v zakládání a financování sítě zařízení pro volný čas dětí a mládeže, ovlivňování jejich činnosti k pestré a diferencované nabídce pro různé věkové a sociální skupiny v různých zájmových činnostech
- v pomoci organizacím, sdružením a spolkům pracujícím s dětmi a mládeží
- ve vytváření podmínek pro uspokojování tužeb dětí a mládeže po spontánní aktivitě ve volném čase
- ve vytváření kladných postojů dospělých členů společnosti k výchově dětí a mládeže ve volném čase
- v konstituování pedagogiky volného času, včetně výzkumné činnosti a podílu na přípravě pedagogů volného času ať již profesionálních nebo dobrovolných

- vytvářením informačního systému k aktivitám volného času dětí a mládeže.

Jedním z hlavních úkolů **Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy** (MŠMT) je péče o účelné využívání volného času dětí a mládeže. Ministerstvo zřídilo a určitým způsobem ovlivňuje řadu subjektů zaměřených na práci s dětmi a mládeží, rozděluje svoji péči o mimoškolní činnost mladé generace do dvou základních oblastí. První je přímá práce s dětmi a mládeží prostřednictvím účelových, ve většině státních institucí zařazených v síti škol školských zařízení. Druhá oblast je zaměřena na pomoc a podporu občanským sdružením, které tvoří děti a mládež, nebo které s nimi programově pracují.

Mezi institucemi zřízenými Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy významné a nezastupitelné místo zastává **Institut dětí a mládeže ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy**. Jeho činnost se orientuje převážně na stěžejní koncepční, metodickou a poznávací práci. Poskytuje a zprostředkovává odbornou a metodickou pomoc a služby především školským zařízením, občanským sdružením, odborné, ale i laické veřejnosti. Adresáty jeho činnosti jsou však i samotné děti a mládež. Institut se podílí na realizaci státního programu podpory a ochrany dětí a mládeže, a to především na poli péče o talentované děti a mládež, organizuje a garantuje organizaci zájmových soutěží dětí a mládeže a jejich mezinárodních nadstavb, provozuje Poradnu pro talentované děti, realizuje řadu vzdělávacích aktivit pro pracovníky s dětmi a mládeží, a to v oborech jako je např. pedagogika, psychologie, organizace a bezpečnost práce s dětmi a mládeží ve volném čase, spolupracuje také s řadou stejně orientovaných a zaměřených organizací a institucí v Evropě, sbírá informace ze všech stěžejních oblastí života dětí a mládeže. Institut pravidelně pro odbornou veřejnost vydává publikace a brožury dotýkající se celé řady okruhů a oblastí praktického života dětí a mládeže, jakou je například i publikace, kterou právě držíte v rukou, pravidelně seznamuje své partnery s novinkami z oblasti společné činnosti v rámci periodických i neperiodických informačních a metodických listů. Institut jako první zřídil a v centru Prahy dnes provozuje Informační centrum pro mládež docházkového typu.

Za významný nástroj státního působení na děti a mládež jsou považována **střediska pro volný čas dětí a mládeže**, kterých je dnes v ČR 288. V obecném povědomí se prezentují jako domy dětí a mládeže, případně stanice zájmových činností dětí a mládeže. Jsou to převážně samostatné právní subjekty, které v ČR tvoří ucelenou síť pod gescí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, kdy jejich zřizovateli jsou převážně školské úřady (179 středisek) či obce (97 středisek). 12 středisek zřizují církevní a jiné organizace.

Stěžejní je jejich systematická, pravidelná práce s dětmi a mládeží ve stálých celoročně pracujících zájmových útvarech. Svoji pozornost dále soustřeďují především na realizaci akcí příležitostné zájmové činnosti, spontánní činnosti, na systematickou práci s talentovanými dětmi a mládeží a v neposlední řadě na realizaci prázdninových aktivit.

Ve střediscích pracuje na 1485 interních pedagogických pracovníků a spolu s nimi se systematické práci s mladou generací věnuje na 9700 externích a dobrovolných spolupracovníků.

Pravidelně střediska pracují s cca 220 tis. dětí a mladých lidí.

Na 2.400 tis. návštěvníků se jen ve školním roce 1998/1999 zúčastnilo akcí středisek pro volný čas dětí a mládeže a spokojených účastníků jejich letních táborů bylo cca 75 tis. (statistické údaje ÚIV 2000)

Od obdobných zařízení v západoevropských zemích se česká střediska odlišují tím, že tvoří ucelenou síť pod gescí jednoho resortu tj. MŠMT. Česká zařízení kladou důraz na systematickou, pravidelnou práci ve stálých zájmových útvarech a rovněž většina dětí a mládeže přichází do středisek pravidelně po celý rok. Určitým nedostatkem je jejich nedostatečná otevřenost pro nejširší veřejnost včetně mládeže z ohrožených a rizikových skupin.

Určitou obdobou středisek jsou školní kluby, které jsou součástí škol. V době mimo vyučování poskytují školy prostor pro různé formy organizované zájmové činnosti. Žáci školy pod odborným vedením učitelů se zde mají možnost věnovat, dle svého naturelu, zejména činnosti ve stálých zájmových útvarech a kroužcích.

Specifickou aktivitou určenou zpravidla talentovaným dětem a mladým lidem jsou zájmové soutěže, festivaly a přehlídky. Touto formou seberealizace a dalšího vzdělávání si mohou účastníci porovnat úroveň svých znalostí v různých oblastech – matematice, v přírodních vědách, v jazycích, společenských vědách, v kultuře a umění, technických oborech i ve sportu. Posláním soutěží však není jen konfrontace úrovně znalostí a dovedností soutěžících, ale též vyhledávání talentů a dlouhodobá, systematická práce s nimi. Na pomoc této činnosti vytvořilo MŠMT i Talentcentrum při Institutu dětí a mládeže. Ve školním roce 1999/2000 se např. jen soutěží organizovaných a garantovaných IDM účastnilo na 133 000 dětí a mladých lidí.

MŠMT se stará i o komplexní problematiku tělovýchovy. O sportovně talentovanou mládež pečují občanská sdružení v tělovýchově i sportovní svazy. V této péči se pokračuje jak díky finančním dotacím stá-

tu, tak v mnoha sportovních odvětvích i na základě vlastních prostředků sportovních svazů, tělovýchovných jednot a sportovních klubů.

MŠMT podporuje a napomáhá v péči o děti a mládež i dalším subjektům. Jejich nejvýznamnějšími představiteli jsou občanská sdružení dětí a mládeže. Od roku 1991 každoročně vyhlašuje MŠMT „Programy podpory a ochrany dětí a mládeže“. Jeho cílem je finanční podpora organizačního a materiálního zajištění širokých a pestrých forem účelného využívání volného času zejména neorganizovaných dětí a mladých lidí. Nezanedbatelnou výhodou podpory těchto projektů je i to, že se z těchto prostředků postupně vytváří i široká materiálně technická základna – kluby a klubovny, tábornické základny, vybavení pro sportovní a zájmovou uměleckou činnost apod.

V této oblasti je cílem vytvářet odpovídající podmínky pro smysluplné trávení volného času dětí a mládeže a vytvářet odpovídající legislativní a ekonomické nástroje pro stimulaci kvalitní nabídky a naplnění aktivit ve volném čase mládeže. Zpracovat a realizovat systém vzdělávání pedagogů volného času i dobrovolných vedoucích v občanských sdruženích.

IDM v této oblasti provádí pravidelná šetření týkající se zjišťování reálných podmínek volnočasových aktivit.

Jak vyplynulo ze závěrů ankety IDM (2001) mapující problematiku využívání volného času u dětí a mládeže, lze konstatovat, že smysluplnému trávení volného času přikládá význam naprostá většina respondentů a takto vnímá i jeho důležitost. Trávení volného času se odehrává spíše individuálně. Zařízení určené k volnočasovým aktivitám jsou respondentům známa, nikoli však již využívána. Jak vyplynulo dále, není podněcováno samovzdělávání a zvyšování odborných znalostí, jež se projevuje jako stabilní v čase (procento ve frekvenci činností prováděných týdně a ve frekvenci činností prováděné jedenkrát měsíčně se výrazně nemění). Nutno dodat, že se jednalo o vzorek převážně vysokoškolských studentů.

Aktivity činností spojených s užíváním PC se vyskytují v intervalu jedenkrát týdně v 19% odpovědí. Účast na duchovním životě ve frekvenci jedenkrát měsíčně a méně uvedla takřka polovina dotázaných.

- Zájmové vzdělávání

Je jednou ze základních strategií oblasti celoživotního vzdělávání. Jedná se o souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních a dalších systematických, ale i jednorázových činností a aktivit, směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a umožňující získat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou školní výuku.

Zájmové vzdělávání vede účastníky k seberealizaci a sebepoznávání, objevování vlastních schopností a směřuje k podchycení a dalšímu rozvíjení zájmu, učí jak tento svůj zájem realizovat. Vede k vyváženému a zdravému rozvoji mladého člověka, rozvíjí v něm schopnost zapojovat se do demokratické společnosti, učí je na jedné straně schopnosti umět se prosadit, na druhé schopnosti podřídit se a vede je tak k umění zvládnutí týmové práce. Zájmové vzdělávání je určeno především dětem a mládeži, ale i jejich rodičům a dalším dospělým účastníkům. Vede k vytváření a utužování sociálních vztahů a vazeb.

Zájmové vzdělávání se podílí na zabezpečování zdravého a rovnoprávného vývoje mladé generace a všech občanů společnosti v souladu s Chartou výchovy pro volný čas, ale i s Listinou práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte. Vede k posílení vnitřních jistot a maximalizaci vnitřních osobních zdrojů, jako je sebeúcta, sebevědomí. Napomáhá k vyhledávání nadaných a talentovaných dětí a mládeže a poskytuje i nadstandardní možnosti pro jejich rozvoj.

Zájmové vzdělávání plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní, sociální i preventivní.

Výchovně vzdělávací funkce vede jedince k racionálnímu využívání volného času, formuje hodnotné zájmy, uspokojuje a kultivuje významné lidské potřeby a vztahy. Rozvíjí specifické schopnosti a upevňuje žádoucí morální vlastnosti. Rozvíjí potřebu celoživotního vzdělávání. Napomáhá k vyhledávání nadaných jedinců a poskytuje možnosti pro jejich rozvoj.

Zdravotní funkce spočívá především v tom, že usměrňuje denní režim jedince tak, aby podporoval zdravý tělesný a duševní rozvoj. To je dáno střídáním činností různého charakteru (duševní a tělesné

činnosti, činnosti organizované a spontánní) . Tím že tato činnost je převážně realizována v příjemném prostředí, bez stresu, často v přírodě, kompenzuje pobyt ve škole, ve městě.

Sociální funkce spočívá ve vytváření sociálních vztahů a vazeb. Rozvíjí v mladých lidech komunikativní dovednosti, schopnost zapojit se do kolektivu a do širší demokratické společnosti, učí je aktivně participovat na životě společnosti. Zároveň uspokojuje potřebu seberealizace, zvyšuje sebedůvěru a sebevědomí jedince a kompenzuje tak případné neúspěchy v jiných oblastech jeho života. Učí jedince umění prosadit se i schopnosti podřídit se a posiluje tak dovednost týmové práce.

Preventivní funkce - zájmové vzdělávání je jednou ze základních forem primární prevence sociálně patologických jevů. Poskytuje jedinci bezpečné místo a pomáhá mu spojit budování své identity s osvojováním různých sociálních rolí. Smysluplně vyplňuje volný čas jedince.

Zájmové vzdělávání se uskutečňuje souhrnem činností pravidelné (realizuje se ve stálých či dlouhodobých zájmových útvarech, jimiž zpravidla jsou zájmové kroužky, kluby, soubory, kurzy a další), nepravidelné (realizuje se formou jednorázových nebo cyklických akcí, které jsou zejména kulturního, vzdělávacího, sportovního i dalšího zaměření, prostřednictvím přednášek, besed, místních i regionálních soutěží a přehlídek), příležitostné (realizuje se formou jednorázových akcí), spontánní činností (umožňuje spontánní rozhodnutí jedince k aktivnímu a svobodnému zapojení se do nabídky aktivit, akcí, her a soutěží), individuální prací, poskytováním odborné i metodické pomoci a dalšími různorodými formami.

V současné době se klade důraz na respektování práv dítěte, na propojení zájmových činností s vyučováním, na zachování principu dobrovolnosti, na individualizaci výchovného působení, na využívání specializace „animátorů“ (vychovatel, vedoucí kroužků, pedagog volného času), na využití zájmového vzdělávání pro přípravu na budoucí povolání a uplatnění na trhu práce, na plnou integraci jedinců s handicapem do běžné populace, na podporu talentovaných jedinců.

Zájmové vzdělávání probíhá zpravidla v rámci určité instituce. Typ instituce definuje cíle působení, možnosti spolupráce s dalšími institucemi, organizacemi, odborníky, rozsah a dobu činnosti.

Zájmové vzdělávání realizují především střediska pro volný čas dětí a mládeže (domy dětí a mládeže, centra volného času, stanice zájmových činností), školní družiny a školní kluby, základní umělecké školy, střediska výchovné péče o děti a mládež (dětské domovy, dětské výchovné ústavy, zvláštní školy internátní, diagnostické ústavy), domovy mládeže, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovná a zájmová sdružení, zařízení místní kultury, školní sportovní kluby, státní jazykové školy.

V současné době jsou připravovány dva základní zákony, které se dotknou problematiky zájmového vzdělávání, a to Školský zákon a Zákon o dětech a o mládeži. Ty budou doplněny vyhláškami k činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, základních uměleckých škol, jazykových škol, k zájmovým soutěžím. Transformace občanských sdružení bude ošetřena novým zákonem o spolicích.

Všechny tyto dokumenty potvrdí význam péče státu o volný čas dětí a mládeže, jako významnou a nezanedbatelnou složku života demokratické společnosti.

- Ústavní a ochranná výchova a preventivní péče

Vzdělávací soustava zahrnuje vedle škol také zařízení a instituce, které tvoří systém doplňkové péče související přímo či nepřímo se vzděláváním a rozvojem dětí a mladých lidí. Tato zařízení vytvářejí sociální zázemí škol (stravování a ubytování žáků a studentů) a podporují mimoškolní vzdělávací aktivity (školní družiny, základní umělecké školy, domy dětí a mládeže).

Kromě těchto zařízení jsou součástí vzdělávací soustavy i zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a preventivní výchovné péče. Všechna tato zařízení plní čtyři základní funkce:

- výchovnou péči o děti a mládež v době mimo vyučování a zájmové vzdělávání ve volném čase
- stravování a ubytování
- náhradní rodinnou, ochrannou a preventivně výchovnou péči (zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně výchovnou péči, speciální výchovná zařízení a diagnostické ústavy),

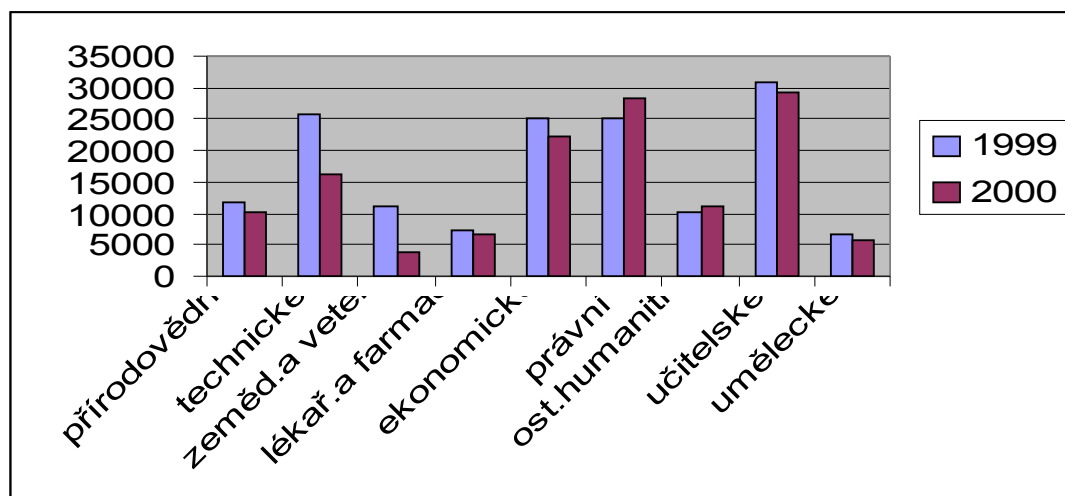
Tato školská zařízení tvoří soustavu institucí několikerého typu, které dětem a mládeži ve věku 3 – 18 let (ale i více) poskytují ochranu před nepříznivým působením dysfunkčního rodinného nebo jiného sociálně nepříznivého prostředí. Poskytují plné zaopatření a výchovu, kterou by za normálních okolností měla plnit rodina. Do těchto zařízení mohou být umístěny děti jak na základě rozhodnutí soudu, tak na žádost rodičů nebo jejich zákonných zástupců.

Výkon ústavní výchovy mládeže, která nemá možnost vyrůstat v běžném rodinném prostředí zajišťují dětské domovy a internátní zvláštní školy. Do dětských domovů se umísťuje mládež obojího pohlaví ve věku od tří do osmnácti let, popřípadě do ukončení přípravy na povolání u níž soud nařídil ústavní výchovu. V dětských domovech a zvláštních školách internátních se tedy nepracuje s dys-sociální populací, ale s dětmi a mládeží, která nemá možnost vyrůstat v běžném rodinném prostředí. Dětské domovy se člení na domovy internátního typu a rodinného typu. Základní organizační jednotkou kolektivu dětí a mladistvých v dětském domově internátního typu je výchovná skupina, v dětském domově rodinného typu rodinná buňka.

Internátní zvláštní školy vznikly původně pro děti plnící povinnou školní docházku ve zvláštních školách s internátem. Posléze byl jejich význam posouván k naplňování ústavní výchovy až do současnosti, kdy jsou alternativou dětským domovům, či výchovným ústavům.

Výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy mládeže s poruchami chování zajišťují speciální výchovná zařízení (výchovné ústavy). Do výchovného ústavu pro mládež se umísťuje obtížně vychovatelná mládež s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou, která ukončila povinnou školní docházku. Výchovné ústavy pro děti a mládež jsou zřízeny jako společná zařízení, která plní úkoly dětského výchovného ústavu a výchovného ústavu pro mládež.

Základním a dominantním zařízením v tomto systému je diagnostický ústav. Zde se odehrává první a tedy velice důležitý kontakt mladého člověka s ústavní péčí a mnohdy se zde předznamená jeho další vývoj. Diagnostické ústavy pro mladistvé jsou internátní výchovná zařízení, v nichž se provádí komplexní vyšetření z hlediska psychologického a speciálně pedagogického u mladistvých s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou nebo mladistvých, o jejichž umístění do výchovného zařízení rozhodl předběžným opatřením soud. Diagnostické ústavy se vnitřně člení na pracoviště diagnostické, sociální služby, výchovně vzdělávací a záchytné. Pracoviště záchytné přijímá k přechodnému pobytu děti a mladistvé zadržené na útěku od zákonných zástupců a děti a mladistvé zadržené orgány policie na útěku z dětského domova či výchovného ústavu.

V této oblasti je cílem vytvářet ekonomické a personální podmínky pro postupné zvyšování úrovně a možností vzdělávání občanů při současné podpoře plurality subjektů, podílejících se na těchto procesech. Neopomenutelným cílem je i vytváření podmínek pro další vzdělávání jazykově a kulturně odlišné minoritní populace, což by ve značné míře přispělo k integraci těchto dětí. Formou projektů (ale i legislativními kroky) je třeba iniciovat a podporovat přiměřenou participaci žáků a studentů na životě základních a středních škol a tím je připravovat pro život v demokratické společnosti. Dále je nutné dopracovat systém vyhledávání talentů, práce s nimi a vytváření podmínek pro jejich uplatnění v praxi. Je nadále nezbytné zvyšovat podíl škol jako výchovných institucí na primární prevenci kriminality a prevenci zneužívání návykových látek, na výchově ke zdravému životnímu stylu, výchově k toleranci a péči o přírodu a životní prostředí.

Absentuje vzdělávací systém zaměřený na etnické minority a umožňující integraci dětí a mládeže do společnosti. V této oblasti do značné míry neziskový sektor supluje roli státu.

-Adresář střešních organizací občanských sdružení dětí a mládeže a pracujících s dětmi

ASOCIACE KŘESŤANSKÝCH SDRUŽENÍ MLÁDEŽE

kontaktní osoba: Ing. Markéta Jírů
Thákurova 676/3, 160 00 Praha 6 - Dejvice
Telefon: 02/20181753, fax: 02/24310144
E-mail: aksm@email.cz

sdružení zejména právnických osob dětí a mládeže a právnických osob pracujících s dětmi a mládeží, které ve své činnosti zohledňují křesťanské principy a zásady.

Asociace zastupuje své členy při prosazování jejich společných zájmů. Za tím účelem je asociace oprávněna jednat jménem svých členů s orgány státní správy a samosprávy, jakož i s ostatními institucemi a orgány, s právníky i fyzickými osobami v ČR i v zahraničí. Asociace také vypracovává a podává příslušným orgánům k posouzení své projekty a společné projekty svých členů pro akce nadregionálního, celostátního nebo mezinárodního významu. Členové asociace však zcela zachovávají svou právní subjektivitu a požívají naprosté nezávislosti, pokud jde o jejich vlastní práva.

Asociace může rozšiřovat zprávy o své činnosti a další zprávy a údaje, které jsou důležité pro ni jako celek nebo pro jednotlivé členy asociace.

Asociace sdružuje šest občanských sdružení: Jedlová u Deštného v Orlických horách, Křižovatka Příchovice, Matěj Litoměřice, Petrov Brno, Pyramida Praha a Sarkander Olomouc.

ASOCIACE PRO PODPORU ROZVOJE INFORMAČNÍCH CENTER PRO MLÁDEŽ V ČESKÉ REPUBLICĚ (AICM)

kontaktní osoba: Vlastimil Kopeček
Senovážné nám. 24, 111 47 Praha 1
Telefon: 0337/712427, fax: 0337/427
E-mail: icmck@ck.ipex.cz

Asociace poskytuje podporu a pomoc při rozvoji sítě Informačních center pro mládež v ČR. Naplňuje, podporuje a hájí zájmy, potřeby a práva mládeže v oblasti poskytování a zprostředkovávání informací podle principů uvedených v "Evropské chartě informací pro mládež".

Vytváří podmínky a aspekty pro kvalitativní a kvantitativní rozvoj poskytování informací pro mládež. Úzce spolupracuje se státními i nestátními, soukromými a dalšími subjekty, které mají shodné či podobné zájmy. Předkládá náměty a doporučení ke koncepcím informačních systémů a aktivit, které se mohou dotýkat oblasti informací pro mládež. Asociace sdružuje např. Asociaci středoškolských klubů v ČR, YMCA v ČR, JUVENA Jihlava, Keltói, AMAVET, Focus, Český svaz ochránců přírody, Sdružení dětí a mládeže České Budějovice.

ČESKÁ RADA DĚTÍ A MLÁDEŽE (ČRD M)

kontaktní osoba: Miloš Vyleťal
Senovážné nám. 24
116 47 Praha 1
Telefon: 02/24102209, 24102541, fax: 02/24 102 541
E-mail: crdm@adam.cz

ČRD M je dobrovolné sdružení občanských sdružení dětí a mládeže. Členství je kolektivní. ČRD M plně respektuje svrchovanost a samostatnost všech svých členů v souladu s jejich stanovami a není jim žádným způsobem nadřizována. Zastupuje všechny své členy vůči domácím i zahraničním orgánům, organizacím a institucím. Dále vykonává úkoly a pravomoci, které jí členové prostřednictvím orgánů ČRD M uloží.

Posláním ČRD M je podporovat v duchu Úmluvy o právech dítěte oprávněné zájmy dětí a mládeže ve snaze napomáhat všestrannému rozvoji mladých lidí po stránce duchovní, duševní, tělesné a sociální. Podporuje aktivity svých členů, zejména snahu o vytváření právních, hospodářských, společenských a kulturních pod-

mínek pro jejich činnost. Sdružuje např. Asociaci debatních klubů, Asociaci středoškolských klubů ČR, Českou tábornickou unii, Asociaci turistických oddílů mládeže, Pionýra, Folklórní sdružení ČR, Junáka – svaz skautů a skautek ČR, Salesiánské hnutí mládeže, YMCA v ČR.

KRUH SDRUŽENÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE ČR

kontaktní osoba: Milan Kroupa
Senovážné nám. 24, 116 47 Praha 1
Telefon: 02/24102469, 0603/268408, fax: 02/24102469
E-mail: kruh@duha.adam.cz

Kruh sdružuje dětské a mládežnické organizace ČR na základě jejich suverenity a rovnoprávnosti a za předpokladu plného respektování jejich práv a zájmů. Cílem Kruhu je zejména:
prosazovat podmínky pro práci občanských sdružení s dětmi a mládeží,
podporovat demokratické a rovnoprávné vztahy mezi dětskými a mládežnickými organizacemi a jejich spolupráci,

aktivně se zapojit do mezinárodní spolupráce sdružení dětí a mládeže,
formulovat, obhajovat a prosazovat zájmy členských organizací Kruhu.

Hlavními principy činnosti jsou:
otevřenost vůči všem organizacím, které pracují s dětmi a mládeží,
společné formulování problémových okruhů, které je efektivní řešit společně,
vytvoření společných pracovních týmů k řešení problémů,
prosazování společných zájmů společnými silami,
plná informovanost všech účastníků,
zachování úplné suverenity účastnických sdružení,
nezískávání výhod na úkor druhého.

Sdružuje např. Duhu, AMAVET, JUVENA Jihlava, Freetime, Sdružení přátel J. Foglara, Dysland apod.

NÁRODNÍ INFORMAČNÍ CENTRUM MLÁDEŽE

(NICEM)

kontaktní osoba: Milan Lebeda
Senovážné nám. 24
116 47 Praha 1
Telefon: 02/24219022, fax: 02/24215981
E-mail: nicem@adam.cz

NICEM vytvořilo 14 sdružení dětí a mládeže v roce 1994 (např. AMAVET, Duha, Folklórní sdružení ČR, Pionýr). Jeho hlavním posláním je vytvářet a provozovat celostátní informační systém pro mládež, známý pod názvem ADAM (Automatizovaná Databáze Mládeže). NICEM spolupracuje s Institutem dětí a mládeže MŠMT ČR při provozování Informačního centra pro mládež (ICM) v Praze a řady oblastních informačních center pro mládež. Dalším jeho úkolem je koordinovat informační aktivity v rámci sdružení dětí a mládeže.

SESKUPENÍ DĚTSKÝCH A MLÁDEŽNICKÝCH ORGANIZACÍ (SESKUPENÍ)

kontaktní osoba: Jiřina Kozderová
Moskevská 21, 110 00 Praha 10
Telefon: 02/71742915

Seskupení je dobrovolným sdružením pěti plně samostatných občanských sdružení dětí a mládeže, jimiž jsou Harcerstwo Polskie v Republice Czeskiej, Květ – sdružení klubů dětí a dětských domovů v ČR, Liga lesní moudrosti – The Woodcrafter League, Liga lesní moudrosti dětí a mládeže - Woodcrafter ČR a YWCA v ČR.

Při samozřejmém respektování jejich práv a zájmů je pro ně Seskupení zdrojem informací, organizátorem a koordinátorem nejrůznějších akcí a iniciátorem návrhů pro zlepšení činnosti, stabilizaci a zkvalitnění členské základny. Seskupení jménem svých členů jedná s orgány státní správy a dalšími institucemi a naopak materiály státní správy předkládá svým jednotlivým sdružením k diskusi a je tak aktivním subjektem zlepšování situace občanských sdružení dětí a mládeže v neziskovém sektoru. V neposlední řadě zajišťuje nezbytný provozní servis pro své členské organizace a spolupracuje s ostatními organizacemi a občanskými sdruženími dětí a mládeže.

UNIE RODIČŮ ČESKÉ REPUBLIKY

Petr Kolínský

Londýnská 34, 120 00 Praha 2

Telefon: 02/2316407

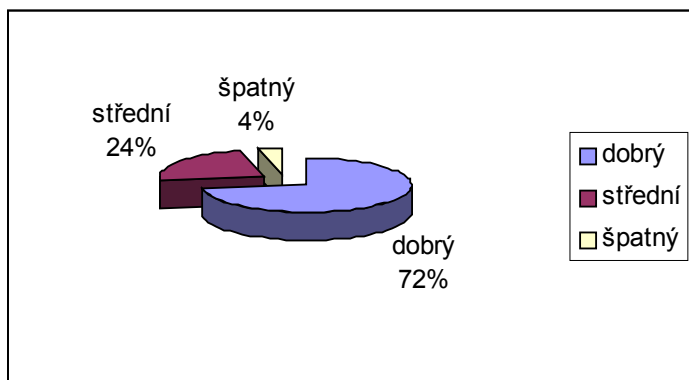
Unie především hájí práva dětí na celém území ČR. Dbá na vytváření bezpečného a všestranně se rozvíjejícího psychosociálního klimatu v rodinách i ve škole a na vzájemnou spolupráci a podporu mezi rodiči a učiteli. Dále pak koordinuje a sjednocuje vzdělávací působení rodiny a školy, školského či výchovného zařízení a obce. Mimo jiné zjišťuje názory rodičovské veřejnosti na stávající a připravované zákony související se vzděláváním (včetně jejich změn a vyhlášek) a odpovědným orgánům pak předkládá příslušná stanoviska, podněty a doporučení. Spolupracuje s Parlamentem ČR, orgány státní správy i samosprávy, školami a dalšími organizacemi v ČR.

- Mládež a zdraví

Zdraví obyvatelstva je ovlivňováno biologickými, ekonomickými a společenskými podmínkami a tuto skutečnost je možno charakterizovat řadou specifických ukazatelů, které se ve zdravotnické statistice sledují. Hodnocení vývoje ukazatelů zdraví obyvatelstva, zejména od roku 1990 je dosti obtížné, protože v mnoha případech nelze určit, které posuny hodnot statistických ukazatelů vyjadřují skutečné změny ve zdraví obyvatelstva, a které jsou důsledkem společenských a organizačních přeměn.

Do začátku 90.let poskytovala zdravotnickou péči obyvatelstvu pouze státní zdravotnická zařízení a od konce roku 1990, v souvislosti se společenskoekonomickými změnami, došlo k výrazným přeměnám v síti zdravotnických zařízení. Zanikly krajské ústavy národního zdraví a postupně se rozpadly okresní ústavy národního zdraví na menší celky – samostatné právní subjekty. Zároveň s tímto procesem došlo také k částečnému rozpadu stávající informační soustavy ve zdravotnictví, což ve svých důsledcích vede k obtížnějšímu získávání a vyhodnocování statistických údajů.

Zdraví mladé populace je ovlivňováno i kvalitou životního prostředí a životním stylem, což jsou faktory, které přes svoji závažnost jsou v souvislosti se zdravím vyhodnotitelné až s větším časovým odstupem. I navzdory tomuto omezení je patrné, že řada dlouhodobě sledovaných ukazatelů zdravotního stavu ukazuje na jeho zlepšení.

Pozitivním rysem populačního vývoje je úbytek potratů, který dosáhl v roce 1999 nejnižších hodnot za celou dobu jejich evidence. Od roku 1990 se roční počet potratů snížil do roku 1995 na necelou polovinu a tento pokles stále pokračuje. Příčinu můžeme spatřovat zvláště ve změnách, k nimž došlo v naší společnosti po roce 1989. Jedná se o zlepšení nabídky moderních antikoncepčních prostředků, dále od roku 1992 zavedení poplatků za interrupce z jiných než zdravotních důvodů a namnoze i o změnu přístupu obyvatelstva k odpovědnějším formám reprodukčního chování.

Dalším pozitivním rysem je snižování novorozenecké a kojenecké úmrtnosti. V roce 1999 klesla novorozenecká úmrtnost na 2,9 promile a kojenecká úmrtnost na 4,6 promile. Tyto údaje staví naši republiku mezi vyspělé evropské státy.

V ČR dochází také v posledních letech ke stagnaci a poklesu úmrtnosti. Hrubá míra úmrtnosti (počet zemřelých/ 1000 osob středního stavu) klesla z 12,5‰ v roce 1990 na 10,6‰ v roce 1998.

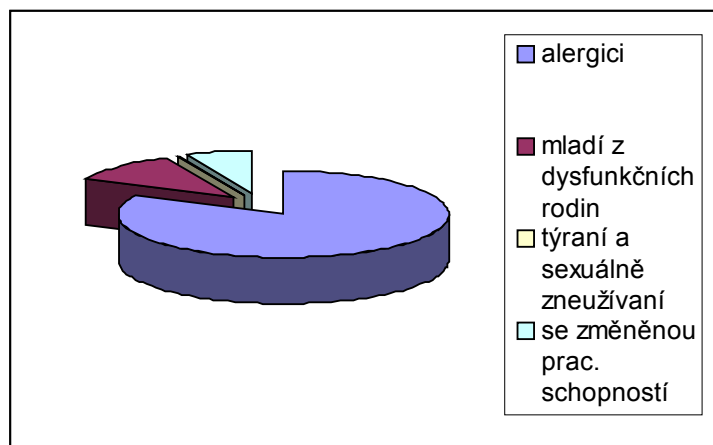
Změny ve zdravotním stavu české populace, tím i úroveň úmrtnosti, ovlivnily pozitivní změny v životním stylu i ve zdravotní péči. Vlastní zdravotní stav se stává pro českou populaci základní životní hodnotou preferovanou i finančně. Ve srovnání s dalšími východoevropskými zeměmi, kde střední délka v životě stagnuje nebo se i zkracuje, se po roce 1990 její hodnota České republiky výrazně prodlužuje.

Negativním jevem je v ČR zvyšování počtu vrozených vad živě narozených dětí, zvláště vrozených vad srdečních, které od roku 1975 vzrostly téměř dvakrát. Obdobně více než dvakrát za posledních 20 let vzrostlo onemocnění diabetem, které je rizikovým faktorem především kardiovaskulárních onemocnění. Zvýšil se i počet alergických onemocnění a případů snížené imunity organismu. Jde především o nemoci dýchací soustavy, nervové soustavy a smyslových orgánů.

Určitým problémem jsou v současné době postoje některých rodičů, v minulosti navyklých na automatismus komplexní pediatrické péče (písemné zvaní na všechny preventivní akce), zatímco dnes při fungování praktických lékařů pro děti a dorost musí dbát o pravidelnost péče o zdraví svých dětí sami. Vzhledem k narůstajícímu počtu závažných úrazů u dětí a mladistvých patří mezi závažné problémy oblast prevence úrazů dětí a mladistvých.

Počet sledovaných pacientů v oboru dorostovém (zdroj Ústav zdravotnických informací a statistiky/ 2000)
– říjen 2000

	alergici	mládež z dysfunkčních a funkčních rodin	týraní a sexuálně zneužívání	Mládež se změněnou pracovní schopností
Česká republika	57 055	7 783	104	4 510

Ukazatel zdravotního stavu /mladá generace s celkovým zdravím (Ústav zdravotnických informací a statistiky, říjen 2000)

Věk	muži			Ženy		
	Dobrym	průměrným	špatným	dobrym	průměrným	Špatným
15-24	58,0 %	39,6 %	2,4 %	46,0 %	51,3 %	2,7 %
25-34	50,0 %	44,6 %	5,4 %	45,8 %	50,7 %	3,5 %

V posledních letech, v pravděpodobně daleko větší míře než uvádějí oficiální statistiky, dochází k nárůstu pohlavních onemocnění, na něž se výraznou měrou podílí mládež mezi 15-26 lety. V průběhu devadesátých let postupně narůstá počet hlášených případů syfilis. Počet gonokokových infekcí naopak v tomto období postupně klesá. Jak se počet hlášených onemocnění liší od skutečného počtu, lze velmi těžko odhadnout.

K 31.12.1999 bylo kumulativně zjištěno 442 případů HIV+ občanů ČR a cizinců s trvalým pobytem. Nejohroženější věkovou skupinou AIDS je právě mládež ve věku 20-24 let.

Ministerstvo zdravotnictví finančně přispívá na programy nejrůznějších státních i nestátních organizací, které se zabývají pomocí postiženým dětem. Podporuje osvětové programy zaměřené na boj proti alkoholu, kouření, drogám, HIV/AIDS, programy zaměřené na propagaci zdravého životního stylu, hygienu, zdravou výživu, plánované rodičovství.

IDM v současné době participuje na naplnění projektu „Zdravá škola“, jehož cílem je zmapování stavu sociálního klimatu na základních školách a následného porovnání údajů z těch škol, kde je realizován jakýkoli program zaměřený na problematiku zdravého životního stylu s těmi školami, kde žádný takový program realizován není.

- Mládež a sociálně patologické jevy

Procesy transformace naší společnosti odhalily některé dříve utajované a opomíjené sociální jevy a řadu z nich, vzhledem k celkové liberalizaci a otevřenosti světu, prohloubily. Řada jedinců a sociálních skupin, zvláště z řad mládeže, se dostává na okraj hlavních sociálně ekonomických struktur společnosti. Nebývalé rozšíření sociálně patologických jevů mezi mládeží má kořeny nejen v dysfunkčních rodinách, kde rodiče neposkytují pozitivní příklad (alkoholici, nezaměstnaní, bez vyšší úrovně vzdělání, sociálně neakceptovaní apod.), ale i v tzv. „normálních rodinách“, (výrazně snížený dohled nad dětmi často způsobený přezaměstnaností rodičů, nebývalé zvýšení finančních možností či naopak drastické snížení životní úrovně v některých dalších rodinách apod.).

Příčiny současného stavu je třeba hledat ve společenském prostředí, kde po ztrátě bariér, typických pro totalitní režimy, se snáze prosazuje agrese a konzumní styl života, než jednání orientované na spolupráci a vytváření kvalitních vztahů. Nezanedbatelný je i vliv agresivní konzumní kultury, včetně dopadů do hodnotového systému mladé generace a nedostatečnou nabídku atraktivních možností trávení volného času. Jednou z příčin výskytu sociálně patologických jevů je i nezaměstnanost mladých lidí

Výzkumy poukazují na negativní vliv násilí prezentovaného ve sdělovacích prostředcích. Nejsou řešeny otázky zamezení přístupu dětí k materiálům, zachycujícím násilné, sadistické a pornografické scény na nejrůznějších nosičích informací, včetně Internetu, není dořešena úloha a zodpovědnost sdělovacích prostředků.

Současné společenské prostředí charakterizuje nárůst agresivity, dále zvýšená kriminalita, rozšířená nabídka a snadná dostupnost široké škály toxických látek na drogovém trhu. Pro děti a mladistvé je charakteristická skupinová trestná činnost (extremistické skupiny, sprejeři, vandalové a výtržníci ap.) i majetková trestná činnost často spojená s nákupem a konzumací drog. Zvyšuje se brutalita a intenzita útoků na osoby i majetek, zároveň se zvyšuje organizovanost páchaní trestné činnosti. Nezanedbatelným jevem jsou i projevy šikany, týrání a zneužívání dětí a mladistvých. Přes některá opatření se nesnižuje závislost dětí a mládeže na hracích automatech. Sociologické průzkumy naznačují, že o závažných problémech lze hovořit u zhruba 3 % středoškoláků.

Závažným problémem jsou i projevy politického extremismu, s významnými rysy rasismu, šovinismu, xenofobie a antisemitismu. Výzkumy poukazují na existenci rasových předsudků u mládeže – zatím převážně vůči rómskému etniku, ale narůstají projevy xenofobie i vůči dalším marginálním skupinám, zvláště imigrantům z chudších států, kteří u nás žijí a pracují.

- Kriminalita

Od roku 1990 došlo v ČR k výraznému nárůstu trestných činů spáchaných dětmi (do 15 let) a mladistvými (15-18 let). Přestože do roku 1993 se nevedla u spáchaných trestných činů evidence, která by rozdělovala kategorii dětí a mladistvých, současný trend je patrný v časovém horizontu od roku 1993.

Zatímco vývoj celkové kriminality mladistvých kulminoval v roce 1996 a od té doby je patrný sestupný trend, u dětské kriminality se za uvedené období projevuje nárůst ve všech druzích trestných činů. Alarmující je, že u násilných trestných činů se děti postupně v počtu trestných činů blíží věkové skupině mladistvých.

Podíl dětí na celkovém množství počtu stíhaných a vyšetřovaných osob stagnuje a podíl mladistvých se mírně snížil.

Kriminální aktivity mládeže jsou zaměřeny zejména na majetkovou kriminalitu, kde policisté nenacházejí odlišnosti ve srovnání s kriminalitou dospělých. Dlouhodobým trendem trestné činnosti mládeže je zvyšující se kvalifikovanost páchaní prakticky všech druhů trestné činnosti, k jejímuž zakrývání jsou používány stále rafinovanější metody.

Závažným jevem je zvyšující se brutalita jednání a růst projevů šikany. Šikana se vyskytuje už v mateřských a základních školách a se zvyšujícím se věkem skupin její výskyt úměrně přibývá především ve společných ubytovacích zařízeních (koleje, internáty apod.), na učilištích a při výkonu základní vojenské služby.

Mezi nezletilými dětmi, které jsou vyšetřovány pro závažnější protisociální činnost, se ročně objevují stovky chlapců a děvčat do 10 let. Většina nových druhů kriminality se vyznačuje společným znakem - snahou pachatele se rychle obohatit, a to buď vlastním přičiněním, nebo ve skupině k tomu účelu vytvořené. Týká se to především společensky nejvíce nebezpečné trestné činnosti, která k nám stále intenzivněji proniká ze zahraničí - obchodu s drogami, obchodu se ženami a dětskou pornografií, vydírání podnikatelů, obchodu s ukradenými auty atd., tj. především kriminality spojené s organizovaným zločinem. Klesá podíl skutkově a právně jednoduchých trestních případů a roste počet sériově a skupinově páchané trestné

činnosti. Děti ve srovnání s mladistvými spáchaly více trestných činů násilné kriminality, více trestných činů úmyslného ublížení na zdraví, počet vražd spáchaných dětmi roste a téměř shodný je i počet trestných činů mravnostní kriminality.

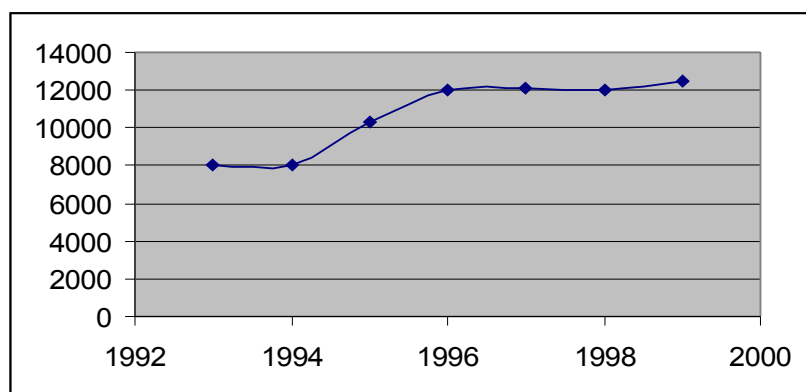
Vliv řady negativních jevů jako je disfunkční rodina, party vrstevníků, záškoláctví, požívání alkoholu a dalších návykových látek se obvykle kumuluje.

Trestná činnost páchaná mládeží v souvislosti s nealkoholovou toxikománií mění v průběhu posledních let svoji podobu negativním směrem. Opakovaně jsou evidovány případy distributorské činnosti již ve školských zařízeních 1. stupně a různých výchovných zařízeních pro děti a mládež. Na celkovém počtu evidovaných trestných činů nedovolené výroby a distribuce psychotropních látek se podílelo v roce 1999 6,7 % dětí (428 případů) a 7,1 % mladistvých (455 případů).

V této souvislosti se i záškoláctví často projevuje jako závažný kriminogenní faktor. Policie ČR navázala proto spolupráci s MŠMT a příslušnými školskými úřady jednotlivých regionů. Výsledkem této činnosti je realizace minimálních preventivních programů pro školy a školská zařízení v oblasti zneužívání návykových látek zvaný Škola bez drog. Tyto specializované programy se netýkají pouze problematiky drog, ale i dalších sociálně patologických jevů včetně projevů extremismu.

Jednou z nejtragičtějších a nejdepresivnějších oblastí kriminality je trestná činnost páchaná na dětech. Pomineme-li trestný čin zanedbání povinné výživy, který je nejfrekventovanějším trestným činem páchaným ke škodě dětí, jedná se nejčastěji o trestné činy násilné a mravnostní povahy (pohlavní zneužívání). Do kontaktu s exhibicionismem či podobnou aktivitou se dostalo v dětství 25 % dívek a 9% chlapců. Bohužel, zvyšuje se i počet trestných činů týrání svěřené osoby, přičemž tento trestný čin páchají nejčastěji osoby na nevlastních dětech. Bohužel tato trestná činnost je o to závažnější, že může vytvářet kriminogenní zázemí pro vznik pozdější trestné činnosti.

Vývoj počtu zjištěných trestných činů celkové kriminality spáchaných mladistvými v letech

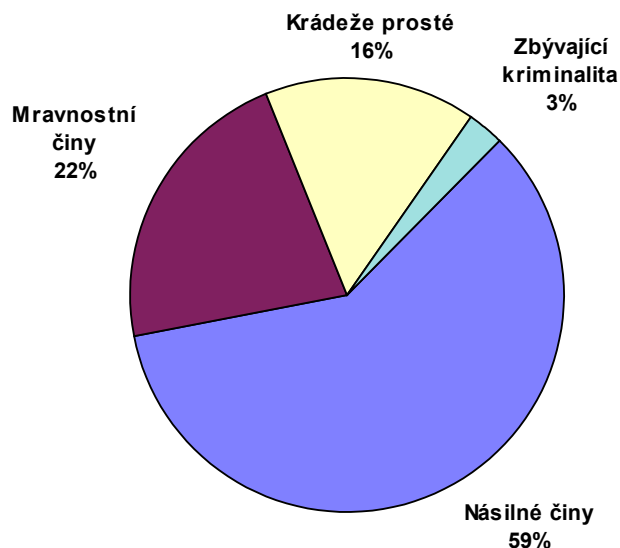

Stíhání a vyšetřování mladistvých v ČR v roce 1999 (Ministerstvo vnitra 2000)

	majetková kriminalita	Krádeže vloupáním	krádeže prosté	krádeže aut	krádeže z aut.	násilné tr. činy	loupeže	úmyslné ublížení na zdraví	vraždy
Počet osob	6703	2094	3955	780	752	1006	370	311	7
Změna v % oproti roku 1998	-13,55%	-16,21%	-11,50 %	-12,65	-19,49 %	-16,38%	2,63%	-15,95	-56,25 %

Kriminalita páchaná na mládeži (Ministerstvo vnitra 1998)

Skutek	% všech deliktů	Počet skutků spáchaných na mládeži do 18 let
Násilné činy	59,6	3205
Mravnostní činy	22	1185
Krádeže prosté	15,6	841
Zbývající kriminalita	2,9	155
ČR celkem	100	5386

ŠIKANÁ - Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže čj. 14 514/2000-51 platný od 1.1.2001 se systémově zaměřuje na celou škálu sociálně patologických jevů. Vymezuje minimální preventivní programy na úrovni škol a školských zařízení, role jednotlivých institucí a definuje funkci školního metodika prevence. Šikanování žáků škol a školských zařízení označuje za jeden z vážných negativních jevů.

Pokud se týče problematiky šikany, po konzultaci s Dr. Kolářem z Občasného sdružení proti šikaně jsme zjistili, že podobně postiženo je asi dvacet procent žáků základních škol, učilišť a středních škol. V celé republice je tedy zhruba 300 tisíc dětí bezdůvodně týráno svými spolužáky. Neméně alarmující je postoj odpovědných osob a orgánů při řešení konkrétních případů. Vesměs se vyznačuje neznalostí a nepřipraveností. Doslova šokující je stereotypní sklon dělat z oběti viníka. Prevence šikany na školách se provádí jen zcela výjimečně. Jedná se o velmi nebezpečný a častý společenský jev, o němž máme jen mlhavé a často nesprávné představy. K jeho řešení nejsou o nic lépe připraveni ani ti, kteří jsou za bezpečnost mládeže přímo odpovědní.

V této oblasti je cílem medializace problému šikany a informování veřejnosti. Dále je nutné vytvořit záchrannou síť, na kterou se mohou obrátit oběti šikany a jejich rodiče, získat prostředky, psychology a právníky k rozvíjení poradenské pomoci postiženým a realizovat pravidelné plošné akce, které budou sloužit jako prevence proti šikaně.

- Extremismus a xenofobie

Extremismus je v podstatě politologický, nikoli právní pojem, který charakterizuje proti-systémový postoj a nelze je zcela zaměňovat s termíny jako „teroristický“, „kriminální“ apod. Extremismus je vžitý pojem pro krajně vyhocené, demokratickému systému nepřátelské postoje, které se objevují v pozadí destruktivních aktivit. Za extremistické mohou být označovány i takové aktivity, které používají k uskutečnění svých jinak legitimních cílů neadekvátní, tj. nezákonné či subverzivní metody (např. demonstrace odpůrců globalizace v průběhu zasedání MMF a SB v Praze).

Podle vymezení pojmu schváleného vládou ČR se pod pojmem extremismus rozumí verbální, grafické, fyzické a jiné aktivity spojené zpravidla s vyhraněným ideologickým kontextem, které vyvíjejí

jednotlivci nebo skupiny osob s názory výrazně vybočujícími z všeobecně uznávaných společenských norem se zřetelnými prvky netolerance, zejména rasové, národnostní, náboženské nebo jiné obdobné nesnášenlivosti, a které útočí proti demokratickým principům, společenskému uspořádání, životu, zdraví, majetku nebo veřejnému pořádku.

V roce 1999 bylo na území ČR evidováno oficiálními kriminalistickými statistikami 316 extremisticky motivovaných trestních činů, za jejichž spáchání bylo stíháno 434 osob, což představuje nárůst oproti roku 1998 o 136%. Tento nárůst vypovídá nejen o latentní hrozbě rozšiřování projevů extremismu, ale i o zkvalitnění práce policie na tomto úseku. Zároveň se do něj promítá vyšší počet oznámení na podezření z této trestné činnosti podaných Rómy v souvislosti se sankcionováním stížností na diskriminaci ve sféře služeb.

V roce 1999 vzrostla aktivita většiny významných extremistických skupin a hnutí a podle odhadů v roce 2000 je možno očekávat další růst. Nejvíce těchto trestných činů bylo spácháno v hlavním městě Praze, která je sídlem centrálních státních orgánů, institucí a zastupitelských úřadů a jako všechna velkoměsta skýtá anonymitu.

V ČR byly zaznamenány téměř všechny formy extremismu a xenofobie v zastoupení levicově i pravicově orientovaných skupin. Nejvíce byly páčány trestné činy výtržnictví, ublížení na zdraví, násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci, podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů, podněcování k rasové a národnostní nenávisti.

Pro pravicově extremistickou scénu byly po celý rok 1999 příznačné snahy o legalizaci činnosti formou registrace občanského sdružení nebo politické strany. Tyto snahy jsou motivovány snahou o oproštění se od páčání trestné činnosti násilného charakteru – pokračuje tudíž posun ke skrytým formám páčání trestné činnosti.

Narušování veřejného pořádku se dopouštějí převážně osoby z řad mladistvých nebo osoby blízké věku mladistvých, téměř výhradně z řad příznivců a příslušníků hnutí skinheads. Často se jedná o recidivující pachatele. Jejich verbální a fyzické útoky jsou zaměřeny hlavně proti vrstevníkům z řad Rómů, ale oběťmi této trestné činnosti se však stávají i cizinci tmavé pleti. Vyskytují se však i útoky příslušníků romské komunity proti příslušníkům majoritní společnosti s rasistickým podtextem. Časté jsou převážně verbální útoky, které mají povahu situačních konfliktů mezi jinak netrestanými osobami z řad majoritní společnosti na straně jedné a převážně Rómy na straně druhé.

Rok 1999 byl rovněž poznamenán výraznou aktivizací hnutí anarcho-autonomů. Anarchisté a příslušníci alternativních hnutí (autonomové) poukazují na společenskopolitické „nešvary“, nehospodárné a neekologické chování, kritizují rasismus, fašismus a další nepříznivé jevy ve společnosti. Tyto v podstatě pozitivní projevy společenské angažovanosti, inspirující převážně mládež by byly akceptovatelné, pokud by veřejná shromáždění a demonstrace organizované k prezentaci této kritiky nepřekračovaly oznámený rámec a následně nedocházelo k přímé konfrontaci s policií či stoupenci skinheads. Pomineme-li některé nepřiměřené a neprofesionální zásahy policie je patrné, že autonomní hnutí se začalo silně radikalizovat, zlepšilo svoji organizovanost a propojenost jednotlivých skupin. V jeho rámci vzniklo jakési tvrdé jádro, které se dopouští trestné činnosti díky uměle vytvořené nenávisti (např. nesouhlas s globalizací, devastace životního prostředí, chudoba, stavby supermarketů či atomových elektráren) a zvýšila se razantnost aktivit proti příznivcům hnutí skinheads.

Problémem zůstává důsledně odlišovat legitimní snahy o participaci a společenskou angažovanost jinak dost pasivní mládeže (viz. kapitola Participace) od projevů extremismu, netolerance, xenofobie či pouhému vandalství z nudy. Nedůsledný přístup v nedostatečném postihu extremistických projevů na jedné straně, a přehlížení kritických názorů a postřehů mladé generace na straně druhé, může vést ke generačnímu konfliktu nebo k rezignaci mládeže na řešení celospolečenských problémů i vlastní seberealizaci.

Úkoly zabezpečovat prevenci proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance vyplývají z Ústavy České republiky, z Listiny základních práv a svobod, z Úmluvy o právech dítěte a z ostatních mezinárodních paktů a úmluv, které ústavní orgány ČR ratifikovaly. Konkretizaci vyplývajících úkolů pro jednotlivé resorty stanoví vláda svými usneseními.

Klíčové místo při vedení dětí a mládeže k toleranci, k posilování pozitivního postoje k minoritám a k lidem různých národností, náboženství a kultur zaujímají školy a školská zařízení. Využívají celkového výchovného působení, v jehož průběhu jsou žáci přiměřeně svému věku a na základě svých širších sociálních zkušeností podněcováni k diskusi.

K účinnější prevenci projevů rasismu, xenofobie a intolerance Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ukládá:

- 1) ředitelům škol a pedagogickým pracovníkům základních škol, středních škol, vyšších odborných škol, speciálních škol a školských zařízení zabezpečit, aby:

- a) věnovali zvýšenou pozornost vytváření příznivého klimatu školy i jednotlivých tříd, podporujícího vzájemný respekt a partnerské vztahy mezi učitelem a žákem, týmovou spolupráci, sebeúctu, komunikační dovednosti, ale také pocit bezpečí a spoluprožívání, rozvíjeli žádoucí postoje k lidem jiné národnosti, etnické nebo náboženské příslušnosti každodenním osobním příkladem,
 - c) komunikovali s dětmi a mladými lidmi na bázi vzájemného porozumění, tolerance a otevřeného jednání,
 - d) vhodně využívali věcného obsahu každého vyučovaného předmětu a pracovali s doporučenou literaturou uvedenou v příloze,
 - e) seznamovali žáky se základními údaji o menšinách, které u nás žijí, s jejich kulturou, dějinami a rozvíjeli u nich vědomí sounáležitosti,
 - f) učili žáky chápat a oceňovat rozdílnost jednotlivců a vážit si každého člověka, každé minority, každé kultury,
 - g) nenechali bez povšimnutí žádný projev ani náznak intolerance, xenofobie nebo rasismu a okamžitě přijímali vhodná konkrétní pedagogická opatření,
 - h) při prevenci intolerance, rasismu a xenofobie intenzivněji spolupracovali s rodinami žáků,
 - i) podle možností i pro volnočasové aktivity nabízeli programy, rozvíjející toleranci a podporující všestranný rozvoj osobnosti žáka,
 - j) se žáky otevřeně diskutovali o uskutečněných besedách, přednáškách, návštěvách filmových a divadelních představení, televizních a rozhlasových pořadech, které obsahově souvisejí s intolerancí, xenofobií a rasismem,
 - k) využívali programů a nabízené spolupráce v oblasti vzdělávání s nestátními subjekty, které mají v programu multikulturní výchovu, vzdělávání Romů, uprchlíků a různých národností a etnik.
- České školní inspekci, aby v rámci běžné inspekční činnosti sledovala, zda a jak ředitelé a pracovníci škol a školských zařízení pokyn realizují.

Dle nejnovějších výzkumů IDM lze konstatovat, že postoje mladé generace k problematice rasismu a xenofobie se výrazně posunují směrem k menší toleranci k otevřeným rasistickým projevům, nicméně stále ještě existuje nepočetná skupina lidí, která se však o to radikálněji projevuje rasisticky a xenofobně. Lze prokázat, že se osvěta v tomto směru ukázala být zdařilá a potřebná.

- Drogová závislost

Vývojové souvislosti

Socialistické Československo bylo relativně odříznuté od světového obchodu s drogami, plnilo pouze roli tranzitní země. V ČR doma vyráběný pervitin a braun byly záležitostí poměrně malé skupinky lidí. Teprve v 2. polovině 80. let se více začala pěstovat a kouřit marihuana.

Po listopadu 1989 se situace dramaticky změnila. V současné době jsou všechny druhy drog k dostání (zejména ve větších městech - v klubech, školách, na ulici...). Užívá je stále více lidí, nejohroženější skupinou se stala mladá generace především ve věku 15–25 let.

V České republice lze v poslední době pozorovat výrazný vzestup drogové problematiky související nejen s rozšířením tohoto jevu mezi určité sociodemografické skupiny populace, ale také se zvýšenou pozorností, kterou jí věnují represivní orgány. Experimentování s drogou se u mladé generace stává módním a používání drog je pro ni znakem nekonformnosti a paradoxně i nezávislosti, užívání drog (zejména marihuany, hašiše, LSD, tripů a ecstasy) se tak stává z pohledu cílové populace „normálním“ tj. legitimním jevem. Alarmující je nárůst užívání halucinogenů (LSD), neboť asi každý šestý experimentátor s halucinogeny či pervitinem přechází na pravidelné užívání těchto drog. Snižuje se věková hranice experimentujících osob a zvyšuje se počet osob, které od experimentu přecházejí k pravidelnému užívání drog.

Názory mladých lidí na nejzávažnějších sedm aktuálních společenských problémů v ČR v % (IDM)

Problém	1997	2000
alkoholismus	3	4
měkké drogy	1	1
kouření	2	3
tvrdé drogy	60	76
střídání sexuálních partnerů	11	5
nadměrné užívání léků	2	2
hrací automaty	3	3
jiné	10	0

V ČR je neužívanější drogou v dlouhodobém časovém horizontu alkohol, který je i drogou nejpřístupnější. K jejímu zneužívání přispívají tradiční společenské zvyklosti a tolerantní postoj společnosti. Z ostatních drog jde o těkavé látky (průměrný věk experimentátorů je 14,8 let), marihuana (průměrný věk 17,3 let) a pervitin (průměrný věk 17 let). Věkový průměr u problémových uživatelů drog v ČR je 22 let. Téměř 80% pravidelných uživatelů drog si je aplikuje nitrožilně, výjimku tvoří studenti a absolventi vysokých škol, kteří dávají přednost šňupání a kouření. Větší frekvence užívání drog je ve velkých městech, muži užívají drogu o polovinu častěji než ženy. Jako místo prvního setkání s drogou jsou uváděny diskotéky, rokové koncerty, kluby, večírky, ale i škola.

Výsledky sledování drogové scény v ČR nejsou potěšitelné. její charakteristika je ve svém výsledku velmi jednoduchá a stále více varující. Vzestup incidence na 100 000 obyvatel z 23,9 v roce 1995 na 37,7 v roce 1999. Specifická incidence u 15 – 39letých stoupla z 62,9 na 99,0 na 100 000 obyvatel. Vzestup uživatelů heroinu, vzestup injekčních uživatelů, na rozdíl od zemí EU, kde převažují taneční drogy, ukazuje i ve svých důsledcích incidence hepatitid, kdy především počty nemocných hepatitidou typu C trvale stoupají. Tito nemocní a nosiči virů, především typu hepatitid C a B jsou stále vážnější hrozbou pro běžnou populaci. Očkování proti hepatitidě typu B se provádí mezi problémovými uživateli jen obtížně, proti hepatitidě C není očkovací látka. Jen za poslední 3 roky (1997-9) onemocnělo v ČR 1664 osob s drogovou anamnézou. proti prognózám z posledních let nás drogová populace neohrožuje AIDS, ale stejně nebezpečnou hepatitidou C. (Informace Hygienická stanice hl. m. Prahy, 2000).

Incidence evidovaných problémových uživatelů drog (Hygienická stanice hl. m. Prahy, 2000)

	1995	1997	1999
Incidence na 100000 obyvatel	23,9	30,4	37,7
u 15-39 letých na 100 000 obyvatel	62,9	75,1	99,0
Průměrný věk	22,8	20,8	20,8
% mladších 19 let	47,2	54,1	49,1

Věk problémových uživatelů drog představuje jeden z nejvýznamnějších ukazatelů charakterizujících drogovou scénu. Nejpostiženější věkovou skupinou i nadále zůstávají 15 – 19 letí, kterých bylo v roce 1999 evidováno 1819, což představuje 46,7% ze všech uživatelů (ve srovnání s rokem 1998 o 4,8% méně). Druhou v pořadí jsou 20 – 24 letí, kterých bylo evidováno 1308, což je o 33,6%.

Věková distribuce evidovaných problémových uživatelů drog (Hygienická stanice hl. m. Prahy, 2000)

Věková skupina	celkem	%	incidence na 100 000 obyvatel
do 15	95	2,4	5,2
15 – 19	1819	46,7	229,9
20 – 24	1308	33,6	144,9
25 – 39	593	15,2	28,7
Celkem	3891	100	37,8

Přes výše uvedené skutečnosti, je z výzkumů IDM patrné, že si mladá generace nebezpečí drogových závislostí (alkoholových i nealkoholových) velmi výrazně uvědomuje, což lze považovat za pozitivní stimul do dalších let.

Problém	1997	2000
alkoholismus	3	4
měkké drogy	1	1
kouření	2	3
tvrdé drogy	60	76
střídání sexuálních partnerů	11	5
nadměrné užívání léků	2	2
hrací automaty	3	3
jiné	10	0

v %

(IDM)

- Prevence

Názory mladých lidí na dostatek informací o drogách, o narkomanii a o nebezpečích, které jsou s nimi spojené (IDM)

Dostatek informací	1997	2000
ano	74	70
ne	11	13
neví	8	7
nezajímá se	7	7

v %

Za velký nedostatek současného stavu v ČR lze považovat neexistenci jednotné koncepce primární prevence, jednotných kritérií pro hodnocení kvality a efektivity programů, stejně jako neexistence systému akreditací programů primární prevence. Vede to k roztržitosti preventivního působení, nejednotnému působení realizátorů programů, k formálnímu naplňování úkolů v oblasti prevence. Realizace prevence ve školách a školských zařízeních není plně systémově zabezpečena, dlouhodobě se nedaří do preventivních aktivit zapojit rodiče dnešních dětí, obtížně se rozvíjí programy prevence založené v místních společenstvích – komunitách. Dostatečná pozornost není věnována ani prevenci zneužívání tabákových výrobků a alkoholů dětmi.

Široká nabídka programů primární prevence a obrovský potenciál jejich realizátorů zvyšuje jejich dostupnost pro určené cílové skupiny, preventivní aktivity mají podporu státu a širokou veřejností jsou vnímány kladně. V poslední době se výrazně zlepšila vybavenost škol pro realizaci programů primární prevence, ta se stále více zaměřuje, prostřednictvím programů výchovy ke zdravému životnímu stylu, již na děti předškolního věku.

Příležitosti lze je spatřovat zejména v probíhajících změnách ve společnosti včetně realizované reformy veřejné správy, jež vedou k rozvoji občanské společnosti a přenesení zodpovědnosti za kvalitu života společnosti na místní úroveň a občany. Přibližování k EU může napomoci získávání a výměně zkušeností v oblasti preventivního působení, využití finanční pomoci ze strany Evropské komise a zapojení nových informačních technologií do prevence zneužívání drog.

Za riziko lze považovat vysoce tolerantní postoj společnosti i politické reprezentace k užívání tabákových výrobků a alkoholu. Realizaci kvalitní primární prevence ohrožuje i relativní přesycenost různorodými typy programů, které v současné době může nabízet kdokoli, bez prokázání odborné způsobilosti či kvality nabízených programů. Varující je také pro-drogový postoj mladé generace, stejně jako politizace problematiky – politický populismus – který vede ke zkreslování a zjednodušování skutečnosti. Problematická je rovněž praktická aplikace protidrogové legislativy, která znesnadňuje možnost včasného podchycení experimentování s drogami již v počátečním stádiu.

V ČR existují nástroje koordinace protidrogové politiky – Mezirezortní protidrogová komise a síť protidrogových koordinátorů, kteří zabezpečují přenos a realizaci úkolů protidrogové politiky z centrální na místní úroveň. Významná část služeb v oblasti léčby a resocializace je zabezpečována nestátním sektorem, který disponuje značným potenciálem pracovníků a odborníků.

Stávající legislativa neobsahuje efektivní nástroje zaměřené na účinnější boj s organizovaným drogovým zločinem, naše země je proto pro organizovaný obchod s drogami relativně „bezpečnou“. Slabinou je i stávající legislativní úprava a její aplikační praxe ve vztahu k zacházení s uživateli drog, včetně nedostatečného

rozlišení drog podle míry společenského a zdravotního rizika, nedostatečného rozvoje a uplatňování sankcí alternativních k trestu odnětí svobody. S tím úzce souvisí stav personálního zabezpečení a technického vybavení, stejně jako nedostatečná kapacita pro léčbu závislostí, zejména v rámci výkonu trestu. Jako výrazná slabina v dané oblasti byla identifikována špatná mediální politika.

Zahraniční a dnes i naše zkušenosti ukazují, že toxikománie mládeže je závažný problém. Není bez zajímavosti fakt, že sociálně demografická struktura uživatelů drog v ČR se mírně liší od struktur ve světě obvyklých. Např. většina experimentátorů s drogami jsou v ČR středoškoláci a vysokoškoláci, lidé ze sociálně dobře fungujících rodin s velmi dobrým finančním zázemím. Na denní pořad se dostává poptávka po heroinu a kokainu. Rychle vzniklá vrstva bohatých lidí, žijících pod vysokým psychickým stresem, hledá v droze rychlou relaxaci.

Příklad rodičů se projevuje i u jejich dětí - výzkumy ukazují, že děti podnikatelů s drogou experimentují ve vyšší míře než ostatní.

Mezi nejčastější příčiny, proč tito mladí lidé s drogami experimentují, patří chuť zkusit něco zakázaného nebo jen nadbytek volného času.

Mezi narkomany je mládež vysoce zastoupena. Bohužel na základě průběžných dílčích sond se věk prvního kontaktu s drogou (nabídkou i experimentováním) neustále snižuje

V této oblasti je cílem minimalizovat příčiny vzniku sociálně-patologických jevů i jejich dopadu na mládež, a proto je třeba vytvářet podmínky pro činnost všech subjektů, které vykonávají preventivní aktivity (primární prevence) nebo jsou orientovány do oblasti resocializace ohrožených a narušených jedinců.

IDM, MŠMT vypracovalo projekt mapující efektivitu metod a forem minimálních protidrogových programů na základních školách z hlediska protidrogových preventivních, žáků a rodičů, jehož cílem je vypracování metodiky hodnocení těchto programů. Program zároveň přispívá k minimalizaci příčin vzniku sociálně patologických jevů a jejich dopadů na mládež. Závěrečná zpráva bude vyhotovena v říjnu 2002.

Podle studie s názvem „*Epidemiologie drog a uživatelů drog v ČR za rok 2000*“, kterou vypracoval Národní koordinátor drogové epidemiologie a primární prevence v ČR, Hygienické stanice hl.m Prahy výrazně vzrostl trvalý nárůst problémových uživatelů drog, a to především uživatelů heroinu a pervitinu, drog injekčně aplikovaných. Fakta ukazují, že nárůst uživatelů drog je nejvyšší za posledních 5 let, a dále, že věková hranice se snížila. Nejpostiženější věkovou skupinou je tedy mládež ve věku od 15 do 19 let, mladí lidé tvoří zhruba 45,5% ze všech uživatelů drog. Druhou věkovou skupinou v pořadí jsou 20 – 24letí, kterých bylo evidováno 34,9%. Průměrný věk nových uživatelů v době jejich návštěvy v L/K centru byl 20,9 let. Před dosažením věku 15 let již začalo užívat drogu 15,4% nově evidovaných uživatelů, do věku 19 let 73,9% ze všech uživatel. Podle zjištěných skutečností se drogová závislost velice často pojí s kriminalitou a dalšími sociálně patologickými jevy a dalšími riziky spojenými s užíváním drog jako např. šíření virové hepatitidy či onemocnění HIV/AIDS. Velký důraz je v této souvislosti kladen na prevenci tohoto palčivého sociálně patologického jevu, a to především formou preventivně vzdělávacích programů na školách a školských zařízeních, osvětových programů zaměřených na rodiče.

Mládež a životní prostředí

- Změny v přístupu k ekologickým otázkám

Česká republika dosáhla listopadu 1989 mnoha demokratických změn, které pozitivně ovlivňují i způsob řešení problémů životního prostředí. K nepochybným mezníkům patří vznik institucí státní správy v oblasti ochrany životního prostředí. Nově vybudovaný Český ekologický ústav doplnil odbornou základnu, dále tvořenou Českým hydrometeorologickým ústavem, Výzkumným ústavem vodohospodářským T.G.M., Českým geologickým ústavem, Geofondem ČR, Českým ústavem ochrany přírody, Výzkumným ústavem okrasného zahradnictví, některými pracovišti České akademie věd a vysokými školami.

Vznikly i významné nevládní profesní organizace jako např. Podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj, České environmentální manažerské centrum. Stovky lidí získaly osvědčení zvláštní způsobilosti k vypracování dokumentací a posudků hodnocení vlivů na životní prostředí, vznikly desítky akreditovaných laboratoří a mnoho firem se zabývá technikou ochrany životního prostředí. Zlepšila se kontrola pohybu chráněných a ohrožených druhů rostlin a živočichů přes hranice států, stejně jako kontrola pohybu odpadů.

V ČR se v posledních deseti letech objevila řada nevládních organizací a občanských iniciativ (650) věnujících se často velmi účinně ochraně životního prostředí a výchově. Jsou významnou složkou rozvíjející se občanské společnosti a faktorem, který jde v řadě případů nad rámec pouhé ochrany životního prostředí a napomáhá vytvářet povědomí o funkci demokratického státu. Přes demokratizační změny se některé závažné nedostatky v tomto období řeší příliš dlouho a některé dosud trvají.

Ministerstvo životního prostředí zpracovává každoročně Zprávu o životním prostředí ČR a předkládá ji ke schválení vládě a k projednání Parlamentu ČR. Za rok 1999 byla Zpráva přijata na jednání vlády 11.10.2000. Konstatovala, že mezi silné stránky aktuálního stavu životního prostředí ČR patří snížení znečištění ovzduší ve všech ukazatelích, pokles množství vypouštěných znečišťujících látek do povrchových vod, zlepšení kvality povrchových vod, příznivé výsledky ve vyřízení nebezpečných složek komunálního odpadu, vyhlásila 4. Národní park v ČR (České Švýcarsko). Ke slabým stránkám aktuálního stavu životního prostředí patří vysoké měrné emise oxidu uhličitého, nedořešené odkanalizování a čištění odpadních vod, nedostatečný způsob zneškodňování odpadů, zemědělská půda je ohrožena vodní a větrnou erozí, patříme mezi nejvíce postižené země v Evropě v poškození lesů imisemi.

Odborné veřejnosti byl počátkem roku 2000 předložen k připomínkám Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ČR.

- Environmentální výchova a vzdělání

Mnohaletá absence vzdělání k ochraně životního prostředí, utajování informací týkajících se kvality složek životního prostředí, cizorodých látek v potravinách apod. doprovázená budovatelským antropocentriem, vytvořily nízkou úroveň environmentálního povědomí obyvatel, které se postupně odrazilo na několika generacích v nedostatečné výchově dětí k ochraně přírody, k ochraně svého zdraví a k udržitelnému životu. Usnesení vlády ČR č. 232/92 ke strategii státní podpory ekologické výchovy na 90. léta se ukázalo nedostatečným. Dne 6. 1. 1999 přijala vláda usnesení ke koncepci státní politiky ve vztahu k mladé generaci v České republice do roku 2002, kde se také hovoří o environmentální výchově, vzdělání a osvětě. Používání sebedokonalejších nástrojů vedoucích k ochraně životního prostředí však bez dostatečně environmentálně vychovaného a vzdělaného člověka nebude účinné. Environmentální hlediska musí být přirozenou součástí vzdělávacího cyklu všech úrovní.

Odborné vzdělání je v ČR realizováno na řadě vysokých škol, kromě tradičních vysokých škol v Praze, Olomouci a Brně se problematika životního prostředí studuje i na vysokých školách v Ústí nad Labem, Plzni, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Ostravě.

Ekologie a ochrana životního prostředí pronikla podstatněji do osnov středních i základních škol i předškolní výchovy. Rozšířil se okruh ekologických časopisů, environmentální témata zaznívají mnohem častěji v denním tisku, rozhlasu i televizi a postupně se zvyšuje zájem obyvatel o životní prostředí alespoň v některých věkových, kvalifikačních a sociálních skupinách. V těchto souvislostech se výrazně projevuje absence pravidelných výchovně vzdělávacích pořadů v rozhlase a veřejnoprávní televizi zaměřených na ekologii a problematiku životního prostředí a jeho ochrany.

Zapojení veřejnosti (podpisem Aarhuské konvence o účasti veřejnosti a připravovanou ratifikací) a přijetím řady nových předpisů o životním prostředí se vytváří podmínky pro účast dotčené veřejnosti v rozhodovacích procesech o závazcích a aktivitách s dopadem na prostředí. Jde o demokratizační prvek, jehož význam přesahuje sféru ochrany životního prostředí. Nová právní úprava zpřístupňování informací o životním prostředí je rovněž průlomem do dosavadní restriktivní úřední praxe.

Chce-li se ČR zapojit mezi ostatní vyspělé země a spolu s nimi uchránit slušný životní standard pro své obyvatele, musí se do řešení těchto problémů aktivně zapojit. V tomto smyslu je tedy řešení globálních environmentálních problémů dnešního světa úkolem také pro českou zahraniční politiku, obranu, školství, zdravotnictví, zemědělství, vědu, kulturu, vnitřní bezpečnost, veřejnou správu a další oblasti.

Základním cílem environmentálního vzdělávání a výchovy další generace je naučit ji žít podle principů udržitelného rozvoje. To znamená programově utvářet a posilovat postoje každého jedince od nejranějšího věku k osobní odpovědnosti za stav životního prostředí, poskytnout dětem a mládeži základní kompetence (dovednosti, znalosti a postoje) o zákonitostech biosféry, o vztazích člověka a prostředí, o vývoji a problémech současné civilizace i o možnostech a způsobech jejich řešení, pěstovat dovednosti a návyky žádoucího

jednání a chování v přírodním prostředí, působit na utváření názorů, postojů, hierarchii životních hodnot, na změnu životního stylu, na pochopení kvality života, rozvíjet úctu a cit k živé i neživé přírodě a jedinečnosti života na Zemi, motivovat k aktivnímu zapojení do péče o životní prostředí.

Environmentální vzdělávání a výchova musí být nedílnou součástí všeobecného vzdělávání i odborné přípravy v celém školském systému. Zároveň a ve vzájemných návaznostech musí být zabezpečen rozvoj i v celé mimoškolní oblasti. Představuje dlouhodobý proces, který je součástí zájmového vzdělávání. Rozhodující význam mají v této sféře učitelé, pedagogičtí pracovníci, vychovatelé, pečovatelé, sociální pracovníci, lékaři, zdravotníci.

Národnostní menšiny

Česká republika je po Islandu etnicky nejvíce jednotným státem Evropy, ovšem pokud nepočítáme více než 300 tisíc Slováků, kteří jsou Čechům velmi blízcí, zcela integrovaní a mnohdy i asimilovaní. 97% obyvatelstva je české (potažmo slovenské) národnosti, 2% občanů jsou Romové (podle kvalifikovaných odhadů jich tu žije přibližně 200 tisíc).

Samozřejmě žijí v ČR i příslušníci dalších národů, jejich počty jsou však statisticky málo významné. Jsou to: Poláci (cca 60 tisíc), Němci (cca 50 tisíc), Maďaři (20 tisíc), Ukrajinci (8 tisíc), Bulhaři (3,5 tisíce), Řekové (3,5 tisíce), Rumuni (1 tisíc). V devadesátých letech se zvýšil počet nových skupin českých občanů chorvatské, čínské či vietnamské národnosti, jejich počty však prozatím nebyly statisticky vyhodnocovány.

V Radě pro národnosti, kterou ustavila vláda ČR v r. 1993 jako svůj poradní orgán, zasedají zástupci nejpočetnějších menšin (romské, slovenské, polské, německé, maďarské a ukrajinské), Židovská obec vysílá do Rady svého pozorovatele.

Obyvatelstvo podle národnosti a mateřského jazyka v ČR (podle sčítání lidu v roce 1991)

	Národnost (absolutně)	%	mateřský jazyk (absolutně)	%
česká	9 770 527	94,8	9 871 518	95,8
slovenská	314 877	3,1	239 355	2,3
polská	59 383	0,6	52 362	0,5
německá	48 556	0,5	40 907	0,4
romská	32 903	0,3	24 294	0,2
maďarská	19 932	0,2	20 260	0,2
ukrajinská	8 220	0,1	4 882	0,1
ruská	5 062	0,1	-	-
rusínská	1 926	0,0	2 307	0,0
bulharská	3 487	0,0	-	-
řecká	3 379	0,0	-	-
rumunská	1 043	0,0	-	-
rakouská	413	0,0	-	-
vietnamská	421	0,0	-	-
židovská	218	0,0	-	-
ostatní /z toho česko- slovenská	9 860 3 464	0,1 0,0	16 664	0,2
nezjištěná	22 017	0,2	29 666	0,3
celkem	10 302 215	100	10 302 215	100

Plošné usídlení národních menšin je různé. Slovenská menšina žije rozptýleně na celém území republiky. Významná je koncentrace příslušníků polské menšiny, vytvářející souvislé osídlení podél státní hranice s Polskou republikou. V okresech Karviná a Frýdek-Místek představují příslušníci více než 8% obyvatelstva. V této oblasti funguje v systému státního školství také polské menšinové školství od předškolních zařízení až po střední a odborné školy a rovněž polské kulturní a osvětové organizace. Příslušníci německé menšiny žijí v oblouku východního, severního a západního pohraničí Čech a v prostředí někdejších německých jazykových ostrovů (např. Jihlavsko). Přes územní rozptýlení romského obyvatelstva na celém

území ČR lze hovořit o koncentraci této menšiny v průmyslových městech severních Čech, severní Moravy a v Praze. Méně početné menšiny (Maďaři, Rusové, Rusíni, Ukrajinci, Řekové, Bulhaři, Rumuni a případně Židé žijí usídlení rozptýleně, větší koncentrace je v případě Maďarů a Ukrajinců zejména v Praze a severních Čechách a severní Moravě, v případě Řeků na Moravě (Krnov, Brno).

Národní menšiny mají v ČR zaručeno právo rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace a vzdělávat se v jejich mateřském jazyce a sdružovat se v menšinových sdruženích.

Děti, žáci a studenti podle národnosti ve školním roce 1996/97 (Úřad vlády 2000)

Druh školy	Celkem	v tom národnost						
		česká	slovenská	ma- d'arská	polská	německá	romská	jiná
mateřské školy	317 153	313 361	667	30	905	158	689	1 343
základní školy	1 100 096	1 084 933	6 878	412	3 041	774	573	3 485
gymnázia	125 576	123 917	612	29	497	97	1	423
střední odborné školy	163 895	162 347	709	36	454	112	4	233
integrované střední školy	87 088	86 218	365	28	333	89	2	53
střední odborná učiliště	138 252	137 099	667	43	158	59	60	166
vyšší odborné školy	13 294	13 162	79	2	26	8	0	17
speciální školy	72 077	68 371	2 392	141	69	38	1 008	583
vysoké školy	136 763	124 600	1 213	165	439	90	4	

Na základě předložených projektů je každoročně dotováno vydávání menšinových časopisů: slovenské (Slovenské listy, Korene, Slovenské dotyky), polské (Glos ludu, Zwrot, Pražský kurýr, Nasza gazetka, Ogniwo a Jutrzenka), německé (Landes-Zeitung, Zeitung der Deutschen in Boehmen, Mahren und Schlesien, Prager Volkszeitung), maďarské (Pragai tukor), ukrajinské (Porohy), romské (Romano kurko, Amaro gendalos, Kereka-Kruh, Romano hangos).

Přehled o výši poskytnutých prostředků v rámci dotačního programu Ministerstva kultury na podporu projektů k uchování a rozvoji menšinové kultury (v tis.Kč)

Národnostní menšina	1993	1994	1995	1996	1997	1998
polská	4 855	2 219	1 725	2 100	2 377	2 558
romská	3 346	2 600	3 046	2 480	2 677	2 895
německá	2 615	1 270	1 130	1 399	984	575
slovenská	440	1 400	1 959	1 839	1 649	2 188
ukrajinská	120	330	400	400	382	400
maďarská	360	270	240	350	378	430
chorvatská	100	150	90	66	0	0
řecká	0	150	60	176	174	180
rusínská	85	78	26	0	0	0
ostatní	240	0	700	600	490	830
celkem	12 161	8 467	9 376	9 410	9 111	10 056

Z pohledu diskriminace je neproblematičtější menšinou v ČR menšina romská.

Názory mladých lidí na cizince bez občanství	1998	2000	EU
u nás není mnoho cizinců	4	20	8
mohlo by tu být i více cizinců	4	17	4
je jich zde dost, ale ne příliš	21	38	24
je jich příliš	25	29	27
je jich příliš z neevropských zemí	14	33	16
je jich příliš mnoho z chudých evropských a jiných zemí	26	46	15
v naší zemi žili vždy lidé cizího původu	14	33	18
přítomnost cizinců naší zemi posiluje	6	17	10
jsem rád že cizinci žijí v naší zemi	5	16	15
cizinci žijící v naší zemi jsou řádnými členy naší společnosti	8	15	13
cizinci žijící v naší zemi by měli mít stejná práva jako my	19	32	23
všichni cizinci by měli být posláni zpět odkud přišli	12	18	9

Výzkum v roce 2000 ukázal, že mládež ČR ve vztahu k cizincům je v řadě případů naladěna pozitivněji než mládež zemí EU. Současně se zvýšil podíl mladých lidí žádající extradikci cizinců.

Pokud porovnáváme názory české mládeže a mládeže ze zemí EU na výhody a nevýhody života v Evropském společenství, je markantní, že česká mládež má na tuto problematiku celkově optimističtější pohled.

Informovanost české mládeže o předpokladech, podmínkách, možnostech i důsledcích vstupu ČR do EU prozatím nedosahuje potřebné (především kvalitativní) úrovně.

V současnosti však intenzita informačních aktivit cílených především na mladou generaci stoupá, a proto lze předpokládat brzký nárůst informovanosti mládeže.

Názory a postoje mládeže (hodnoty a srovnání ČR a EU)

Změna společenského klimatu přinesla do života celé ČR nový fenomén – možnost zapojit se do širšího celoevropského celku. Bylo jasné, že v tomto kontextu, s výhledy do blízké i vzdálenější budoucnosti a dalšího tisíciletí, sehraje klíčovou roli mladá generace. Na počátku devadesátých let byla mládež téměř nepřipravená na tuto úlohu, ovšem s přizpůsobivostí sobě vlastní velmi rychle akceptovala většinu názorů, postojů a předpokladů pro zapojení se do Evropské unie.

Je samozřejmé, že určité rozdíly v chápání výhod a nevýhod života v budoucí sjednocené Evropě existují, že v řadě názorů a zkušeností se mladí lidé z ČR liší od svých evropských vrstevníků, ale nyní, na konci 20. století je zřetelně vidět názorový posun české mládeže směrem k celoevropským standardům.

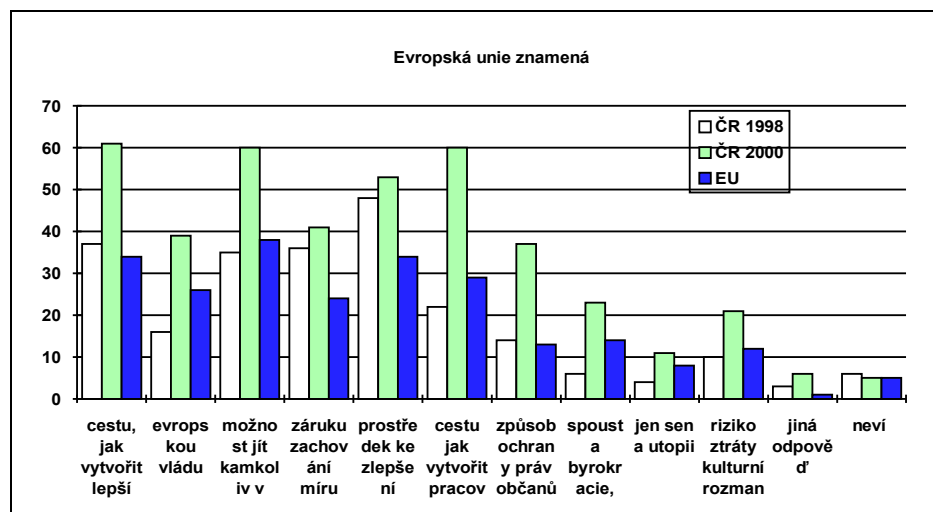
Pro ilustraci uvádíme údaje ze srovnávacích výzkumů k této problematice EUROBAROMETR 1998 a 2000 (IDM).

D v tabulkách znamená rozdíl v postojích mladé generace ČR v letech 1998/2000, číslo 1998 – jde o výzkum IDM z roku 1998, 2000 – opakovaný výzkum realizovaný v roce 2000, EU výsledky šetření v zemích EU. Údaje jsou uváděny v kumulativních %.

K názorům na dnešní a příští působení Evropské unie

Co znamená Evropská unie pro mladé lidi	1998	2000	D
cestu, jak vytvořit lepší budoucnost pro mladé evropskou vládu	37	61	+24
možnost jít kamkoliv v Evropě	35	60	+25
záruku zachování míru	36	41	+15
prostředek ke zlepšení ekonomické situace v Evropě	48	53	+5
cestu jak vytvořit pracovní příležitosti	22	60	+38
způsob ochrany práv občanů	14	37	+23
spousta byrokracie, mrhání časem i penězi	6	23	+17
jen sen a utopii	4	11	+7
riziko ztráty kulturní rozmanitosti	10	21	+11
jiná odpověď	3	6	+3
neví	6	5	-1

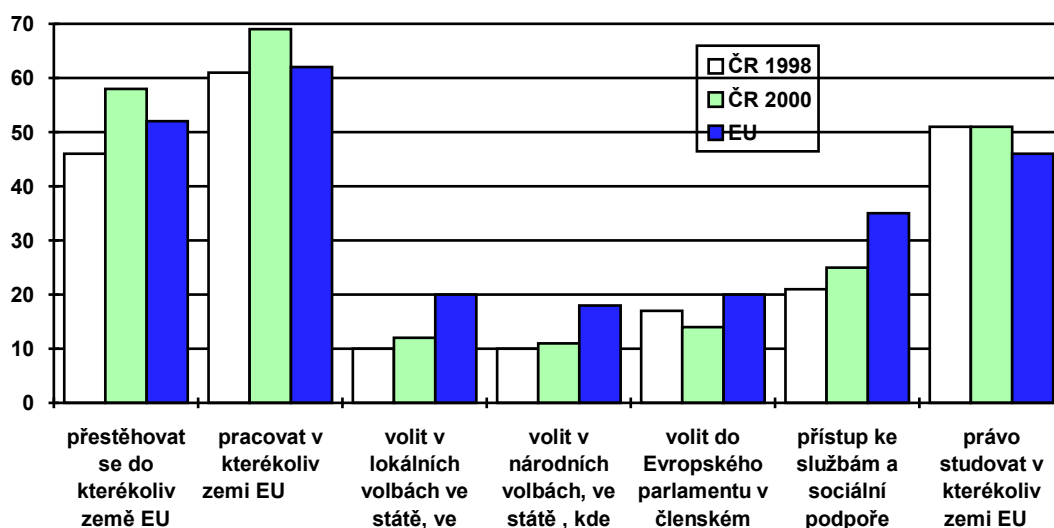
Tabulka naznačuje, že prohlubující zájem naší republiky o přistoupení k EU, přijímání příslušné legislativy a celkově mediální kampaň s tím spojená, zvýšily zájem mládeže o tuto problematiku a projevíly se ve zvýšených očekáváních o přínosu EU k řešení problémů naší mládeže.

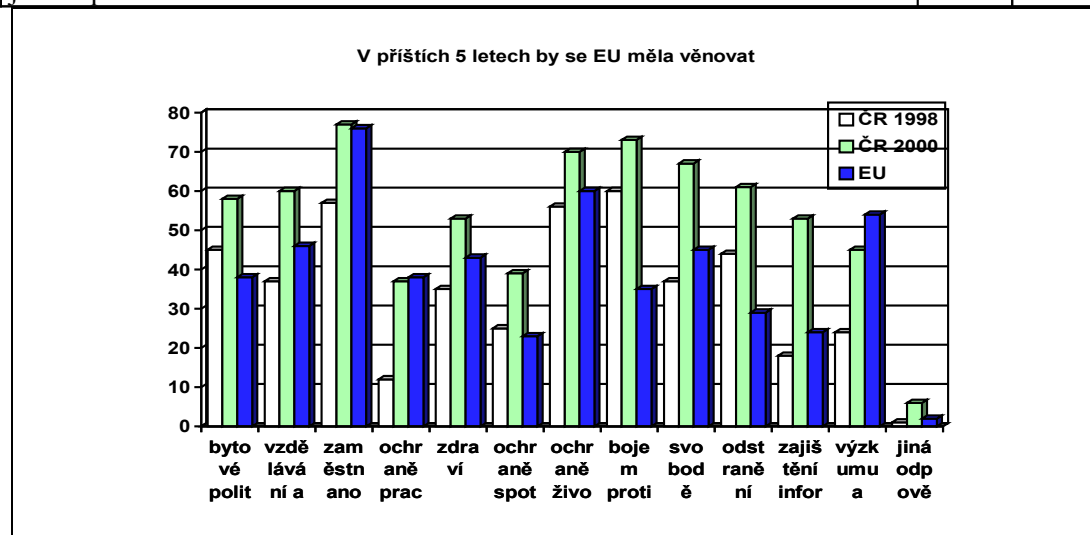
Přínos EU v příštím desetiletí z pohledu mladých lidí	1998	2000	EU
kvalitnější život většiny lidí	27	47	23
více příležitostí pro lidi jako jsem já najít práci	25	56	29
více rovnoprávnosti mezi muži a ženami	6	31	16
méně diskriminace cizinců a lidí jiných kultur či etnických skupin	31	44	29
více obtíží při rozhodování, protože se na něm bude podílet více států	22	47	23
vyšší úroveň nezaměstnanosti	8	20	15
užívání měny Euro jako jednotné měny	43	63	42
bude jednodušší cestovat, studovat, pracovat a žít kdekoli v Evropě	50	67	48
více sociálních problémů	13	29	18
nic, už to nebude EU	2	5	2
jiná odpověď	0	5	1
neví	10	5	6

Mladí lidé se domnívají, že občan EU má právo, možnost:	ČR		
	1998	2000	D
přestěhovat se do kterékoliv země EU	46	58	+12
pracovat v kterékoliv zemi EU	61	69	+8
volit v lokálních volbách ve státě, ve kterém sídlí	10	12	+2
volit v národních volbách, ve státě, kde sídlí	10	11	+1
volit do Evropského parlamentu v členském státě, kde žije	17	14	-3
přístup ke službám a sociální podpoře kdekoliv v Evropě	21	25	+4
právo studovat v kterékoliv zemi EU	51	51	0
žádná z uvedených odpovědí	3	4	+1

Občan EU má právo

V příštích pěti letech by se EU měla, podle názoru mladých lidí, zabývat, dát přednost:	ČR		
	1998	2000	D
bytové politice	45	58	+7
vzdělávání a odborné přípravě	37	60	+23
zaměstnanosti	57	77	+20
ochraně pracovníků, bezpečnosti na pracovišti	12	37	+25
zdraví	35	53	+20
ochraně spotřebitele	25	39	+14
ochraně životního prostředí	56	70	+14
bojem proti kriminalitě	60	73	+13
svobodě studovat, žít a pracovat kdekoliv v EU	37	67	+31
odstranění diskriminace podle pohlaví, rasy, zdravotního postižení atd.	44	61	+17
zajištění informovanosti obyvatelstva	18	53	+35
výzkumu a rozvoji nových informačních technologií	24	45	+21

Srovnání pořadových hodnot poukazuje na významné rozdíly ve struktuře odpovědí, které odrážejí pravděpodobně vnitřní problémy ČR a také do jisté míry i úkoly, které ČR před začleněním do evropských struktur čekají (boj proti kriminalitě, zaměstnanost, ochrana životního prostředí) a rovněž určité nedocenění problémů, které nevystupují z nejrůznějších důvodů do popředí (výzkum, informační technologie, diskriminace, bezpečnost práce). Oproti roku 1998 mládež ČR klade menší důraz na bytovou politiku, zdraví, ochranu spotřebitelů, více zdůrazňuje svobodu pohybu a informovanost obyvatelstva.

K informovanosti o EU přispívají	1998	2000	EU
politické strany, volební kampaň	8	16	10
evropské instituce	11	26	7
místní úřady, veřejné organizace	7	23	8
národní vláda, veřejní činitelé	8	21	7
přátelé	32	44	20
televize	45	74	62
mládežnické organizace, kluby mládeže	31	21	11
škola, univerzita	29	56	48
rodiče	26	41	25
rádio	29	54	22
noviny, časopisy	43	73	48
jiná odpověď	3	7	1
žádné instituce, nikdo	4	4	4

S problematikou příštího vstupu ČR do EU souvisí i možnost a zájem české mládeže poznávat cizí země a její snaha naučit se cizí jazyky.

V posledních dvou letech navštívil česká mládež	1998	2000	D
Belgii	5	6	+1
Dánsko	2	7	+5
Německo	42	50	+8
Řecko	12	16	+4
Španělsko	14	21	+7
Francii	19	21	+2
Irsko	4	5	+1
Itálii	37	25	-12
Lucembursko	3	6	+3
Nizozemsko	5	11	+6
Rakousko	46	32	-14
Portugalsko	2	5	+3
Finsko	2	3	+1
Švédsko	2	4	+2

Spojené království	8	12	+4
žádnou zemi EU	18	14	- 4

Důvody návštěvy zemí v posledních 2 letech	1998	2000	EU
navštívit zemi, prázdniny, dovolená	65	66	87
výměnný program mládeže	11	8	8
naučit se, či zlepšit jazyk	14	18	9
studovat	4	6	5
za prací, za obchodem	10	10	6
ze zdravotních důvodů	2	4	0
za přítelem, přítelkyní	2	10	5
navštívit svojí rodinu, příbuzné	8	13	2
jiná odpověď (většinou nakupovat)	8	10	6

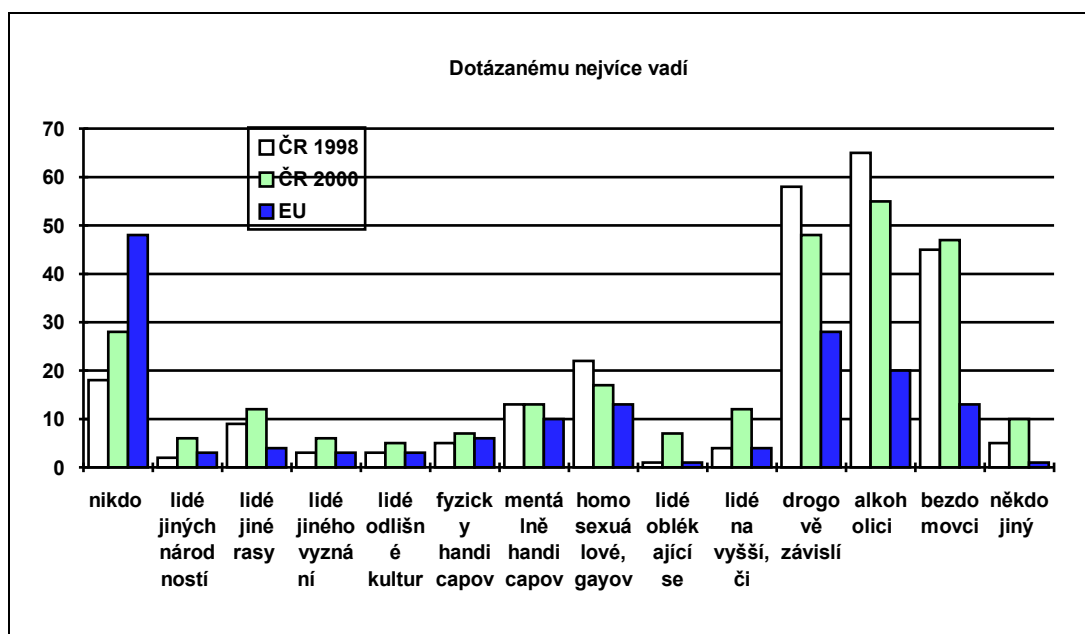
Znalosti jazyků evropských zemí / mladí lidé mluví dobře	1998	2000	EU
dánsky	0	3	1
německy	41	45	11
francouzsky	7	9	20
italsky	2	3	4
holandsky	2	2	1
anglicky	45	48	54
španělsky	3	7	9
portugalsky	0	1	1
řecky	0	0	0
švédsky	0	0	2
finsky	0	1	0
jiný jazyk	8	8	2

Možnost cestování a touha po poznání jiné země, kultury, národa sebou přináší i chuť studovat jazyky.

Mladí lidé by se chtěli naučit	1998	2000	EU
dánsky	3	5	1
německy	35	33	17
francouzsky	33	38	22
italsky	15	20	19
holandsky	5	8	3
anglicky	33	36	20
španělsky	19	23	23
portugalsky	3	4	3
řecky	4	6	5
švédsky	3	3	3
finsky	3	4	1
jiný jazyk	7	12	3

O toleranci mládeže vůči různým skupinám obyvatelstva

Mladým lidem vadí následující skupiny	ČR		
	1998	2000	D
nikdo	18	28	+10
lidé jiných národností	2	6	+4
lidé jiné rasy	9	12	+3
lidé jiného vyznání	3	6	+3
lidé odlišné kultury	3	5	+2
fyzicky handicapovaní lidé	5	7	+2
mentálně handicapovaní lidé	13	13	0
homosexuálové, gayové či lesbičky	22	17	- 5
lidé oblékající se jinak než dotázaný	1	7	+6
lidé na vyšší, či nižší finanční úrovni než dotázaný	4	12	+8
drogově závislí	58	48	- 10
alkoholici	65	55	- 10
bezdomovci	45	47	+2
někdo jiný	5	10	+5

Mládež EU se vyznačuje podstatně nižší xenofobií, méně vnímá nejrůznější skupinové rozdíly - téměř polovině mladých lidí z EU nevadí žádná společenská skupina. Českým mladým lidem přes určitý pokles oproti roku 1998 stále ještě výrazně vadí alkoholici, narkomani a bezdomovci.

Názory mladých lidí na cizince bez občanství	1998	2000	EU
u nás není mnoho cizinců	4	20	8
mohlo by tu být i více cizinců	4	17	4
je jich zde dost, ale ne příliš	21	38	24
je jich příliš	25	29	27
je jich příliš z neevropských zemí	14	33	16
je jich příliš mnoho z chudých evropských a jiných zemí	26	46	15
v naší zemi žili vždy lidé cizího původu	14	33	18
přítomnost cizinců naší zemi posiluje	6	17	10
jsem rád že cizinci žijí v naší zemi	5	16	15
cizinci žijící v naší zemi jsou řádnými členy naší společnosti	8	15	13
cizinci žijící v naší zemi by měli mít stejná práva jako my	19	32	23
všichni cizinci by měli být posláni zpět odkud přišli	12	18	9

Výzkum v roce 2000 ukázal, že mládež ČR ve vztahu k cizincům je v řadě případů naladěna pozitivněji než mládež zemí EU. Současně se zvýšil podíl mladých lidí žádající extradikci cizinců.

Jak posuzuje mladá generace své vrstevníky z hlediska tolerance k některým společenským otázkám a jevům

Prezentované údaje nasvědčují rostoucí míře tolerance mládeže, byť se objevuje osten namířený vůči části sociálně nepřizpůsobivé populace. Největší nárůst získala podpora práv homosexuálů. Ve srovnání s EU se naše mládež jeví jako liberálnější (mimo trest smrti, euthanasii a týrání dětí).

Mladí lidé stejného věku, jako dotázaný, souhlasí s	1998	2000	EU
euthanasii	46	43	49
nejvyšším trestem, trestem smrti	66	48	36
právem homosexuálů adoptovat děti	29	40	36
trestáním, týráním dětí, podáváním drog dětem	7	6	69
tím, aby lidé s nízkými příjmy neměli příliš mnoho dětí	17	26	35
právem homosexuálů uzavírat sňatek	50	57	52
povinnou vojenskou službou	35	30	23
povinnými testy AIDS	56	56	61
předmanželským pohlavním stykem	81	80	86
pohlavním stykem s jinou osobou než manželem, manželkou, partnerem, partnerkou	32	37	25
klonováním, reprodukcí identické bytosti z jedné buňky	11	18	9

Spolu s tolerancí k různým skupinám obyvatelstva, šetření IDM zjišťovalo rovněž vztah ke starým lidem a vlastním rodičům. Během uplynulých let se radikálně změnilo důvody společného soužití více generací - nejde již jako v minulost závislost dětí na rodičích jako nositelů dekretů, majitelů domků a pod. - závislost se obrací, rodiče zřejmě v řadě případů nejsou schopni ze svých důchodů schopni zabezpečit bytové potřeby a společné bydlení se tedy v některých případech stává nezbytností.

Mladí lidé setrvávají u rodičů z důvodů	1998	2000	EU
mladí lidé si nemohou dovolit přestěhovat se	65	58	74
mladí lidé se berou či stěhují ke svým partnerům, později než předtím	14	18	27
není dostatek vhodného bydlení pro mladé lidi	76	59	28
mladí lidé chtějí nejdříve něco našetřit pro lepší start	36	32	33
bydlení s přáteli apod. není oblíbené jak bývalo	4	3	7
mladí lidé chtějí žít pohodlně bez odpovědnosti	23	27	36
v dnešní době nejednají doma rodiče s dětmi tak autoritativně jako dříve	13	28	27
rodiče potřebují děti, aby jim pomohly finančně	5	11	6
mladí lidé se stěhují od rodičů stejně jako předtím, anebo dokonce dříve	10	12	3
jiná odpověď	4	6	2

Mládež ČR pochopitelně přes významný pozitivní posun, uvážíme-li zděděný stav bytové výstavby i současné ceny nových bytů, zdůrazňuje nedostatek bytů.

Nejdůležitější okolnosti pro plánování dítěte	1998	2000	EU
kvalitnější péče o dítě z hlediska materiálního zabezpečení	59	54	20
schopnost zajistit dítěti dobré vzdělání	27	37	45
flexibilní pracovní podmínky (pracovní doba, mateřská dovolená, částečný úvazek)	17	5	23
jistota zaměstnání	38	30	65
adekvátní státní podpora, daňové zvýhodnění	11	20	12
vhodné bytové podmínky	59	47	41
stabilní partnerský vztah	48	3	54
nechce mít dítě	2	23	2
jiná odpověď	2	5	1

Mládež ČR podstatně více zdůrazňuje vhodné ekonomické podmínky (materiální zabezpečení, vhodné bytové podmínky), které podstatně méně spojuje s jistotou zaměstnání (důvodem mohou být rozdíly v reálné mzdě). Zvýšení podílu mladých lidí verbalizujících neochotu mít dítě je znázorňující. Pokud by takové údaje byly potvrzeny dalšími výzkumy, bylo by žádoucí pokusit se problematiku pro-populačních opatření odpolitizovat a využít minulých i současných zkušeností vyspělých zemí světa.

Vztah k rodičovské generaci se stává strážlivější a kritičtější (staří lidé nechápou změny, zatěžují státní rozpočet atd.). Je - li to odraz diskusí o dysfunkčnosti systému důchodového zabezpečení či reálný odraz zkušeností a názorů mladých lidí, lze se jen dohadovat.

Názory na staré lidi	1998	2000	EU
staří lidé nechápou, jak se věci v naší společnosti změnily	41	54	39
staří lidé nechápou, co mladí chtějí, či mají rádi	36	34	26
moje generace by neměla platit na starobní důchody	5	22	6
moje generace má vůči starým lidem zodpovědnost	42	30	35
není žádný zvláštní problém týkající se starých lidí	16	16	22
nikdy bych nenechal své rodiče žít v domově důchodců	57	42	36
nechtěl bych mít povinnost pečovat o staré členy rodiny	5	15	5
o staré lidi se má postarat stát	15	9	21
staří lidé by měli zůstat aktivní co nejdéle	21	4	28
medicína by neměla uměle prodlužovat život starých lidí	15	22	10
staří lidé by měli projevit více zájmu o mladé lidi a více jim pomoci	12	15	14

Některé posuny přibližují českou mládež názorům mládeže z EU a zvyšující se kritičnost vůči starší generaci, mládež ČR stále ještě cítí větší zodpovědnost za rodiče, které by Češi méně často byli odhodláni ponechat v domově důchodců, ale ani by se o ně nechtěli starat. Vysvětlení lze hledat pravděpodobně ve větší závislosti dětí a rodičů v podmínkách stále ještě majetkově nivelizované společnosti, která navíc trpí nedostatkem levných bytů pro začínající rodiny.

K zaměstnání

Jaké jsou představy mladé generace o dobrém zaměstnání a ochotě něco obětovat pro jeho získání.

Nejužitečnější při hledání dobrého zaměstnání jsou	1998	2000	EU
schopnost využívat informační technologie	21	28	32
odborná kvalifikace	58	52	9
jazykové znalosti	58	59	40
znalost světa podnikání	11	11	11
komunikační schopnosti	41	44	38
schopnost týmové práce	16	18	25
dobré všeobecné vzdělání	23	26	43
pěkný vzhled	7	7	27
ctižádost	19	20	24
ukončený učební obor, odborné vzdělání či vhodný vzdělávací kurz	21	14	25
jiná odpověď	3	2	1

Mládež ČR stále ještě výrazně více zdůrazňuje odbornou kvalifikaci a jazykové znalosti. Mládež ze zemí EU více zdůrazňuje dobré odborné vzdělání, využívání informačních technologií, schopnost týmové práce, ale i lepší vzhled. Menší důraz u mládeže v zemích EU na odborné vzdělání může souviset s větší volností na trhu práce a menším důrazem na uplatnění ve vystudovaném oboru, který je v ČR tradiční (případně rovněž s otázkami průmyslové vyspělosti, situací v oblasti informatiky apod.).

Postoj k problému ztráty zaměstnání

Česká mládež zdůrazňuje optimální stav (stálá, dobře placená práce a využívání vzdělání), současně mírně narostl podíl realističtější zaměřené mládeže (přijetí jakékoli práce za jakýchkoliv podmínek).

Kdyby byl mladý člověk nezaměstnaný, rozhodl by	1998	2000	EU
přijal by jakoukoliv práci za jakýchkoliv podmínek	3	7	16
přijal by jakoukoliv práci, pokud by byla stálá	6	6	19
přijal by jakoukoliv práci, pokud by byla dobře placená	18	15	14
přijal by jakoukoliv práci, přiměřenou jeho kvalifikaci	19	17	12
přijal by pouze stálou práci, dobře placenou, přiměřenou kvalifikaci	31	24	11
přijal by dobrovolnou práci, neplacenou sociální aktivitu	1	2	1
využil by situace k cestování do cizích zemí	7	10	4
zkusil by založit vlastní společnost, firmu	7	8	5
pracoval by „načerno,“ bez vykazování příjmů	1	3	2
zkusil by jít do učení, studovat, či do vzdělávacího kurzu, nebo by se snažil změnit své profesní zaměření	5	6	13
postupoval by jinak	1	2	1

Výpovědi mládeže ze zemí EU jsou realističtější, mládež ČR přes mírné posuny ještě nemá velké zkušenosti s nezaměstnaností - trvání na stálé, dobře placené práci. Současně narůstá ochota pracovat v zahraničí.

Největší problém v případě práce a v zahraničí	1998	2000	EU
nevěděl by, jak sehnat práci, studium	11	19	10
měl by jazykové problémy	25	28	37
nemohl by si to dovolit	19	22	17
stýskalo by se mu po domově	8	11	10
měl by administrativní problémy	3	21	4
měl by potíže s uznáním své kvalifikace	3	14	2
rodina či partner by ho nenechali odjet	9	24	8
jiná odpověď	2	8	0
neměl by žádné problémy	7	29	4
práce ani studium v zahraničí ho nezajímá	9	5	5
Zdroje příjmů dotázaných mladých lidí	1998	2000	EU
pravidelná práce	36	45	41
podpora v nezaměstnanosti, sociální dávky	4	12	7
stipendium , granty	10	4	5
od rodičů, rodiny	76	56	45
příležitostná práce	13	40	13
od partnera	5	14	5
práce ve „stínové“ ekonomice	3	4	3
jiná odpověď	1	3	2

Struktura výpovědí je velmi podobná, pravděpodobně odráží nižší problémy s nezaměstnaností v ČR, ale i vyšší podporu dětí ze strany rodičů.

Využití volného času mladých a jejich společenská aktivity

Mladí lidé se pravidelně ve volném čase věnují	1998	2000	EU
čtení	47	54	41
sport	48	56	50
kino, divadlo, koncerty	32	52	38
televize	61	64	62
nákupy	16	35	31
práce s počítačem, hry , Internet	25	45	21
procházky, jízda na kole, řízení auta	43	38	38
schůzky s přáteli	53	78	73
hraní na hudební nástroj	15	17	11
poslech hudby	52	69	64
malování	9	13	6
tanec	21	26	21
dobrovolná práce, práce pro obec	4	6	8
pomoc v domácnosti	30	38	27
vydělávání peněz	19	31	16
kutilství (drobné opravy v domácnosti)	11	17	12
jiná odpověď	2	5	2

Rozdíly ve struktuře výpovědí nejsou příliš markantní, tzn. výpovědi české mládeže z roku 2000 se přiblížily výpovědi mládeže zemí EU.

Participace mladých lidí na životě různých organizací, hnutí apod.

Mládež se zúčastňuje činnosti nebo aktivit	1998	2000	EU
společensky prospěšných či charitativních organizací	4	6	5
náboženských či farních organizací	4	5	9
kulturních či uměleckých organizací	6	10	5
odborů či politické strany	3	2	4
hnutí za lidská práva	1	2	1
organizace na ochranu životního prostředí a zvířat	4	7	5
mládežnické organizace (skauti, kluby)	10	9	7
organizace spotřebitelů	1	3	1
sportovních klubů či asociací	18	19	28
zájmových kroužků (kluby či asociace, fan kluby, sběratelé)	11	13	6
jiné kluby, organizace	6	16	4

Mládež EU se častěji účastní života náboženských organizací a sportovních klubů, naopak mládež ČR se více zapojuje do aktivit kulturních a uměleckých spolků a zájmových klubů.

Náboženská orientace mládeže

Charakteristika vyznání	1998	2000	EU
hlásí se k věřícím a praktikujícím	7	7	19
je věřící, ale nepraktikuje	16	16	43
praktikuje, ale ve skutečnosti není věřící	1	3	6
patří k duchovní skupině, která není uznávaným náboženstvím	2	1	1
chtěl by se stát členem náboženské organizace, ale zatím nenašel vhodnou	1	1	1
je nerozhodný (agnostik), neví zda je bůh a nepatří k žádné náboženské skupině	26	30	12
je ateista, nevěří v žádného boha	38	31	15

Mládež EU se hlásí častěji k tvrzení „věřím a praktikuji náboženství“, česká mládež (přes určitý pokles) méně často věří, či je nerozhodnuta.

Pokud porovnáváme názory české mládeže a mládeže ze zemí EU na výhody a nevýhody života v Evropském společenství, je markantní, že česká mládež má na tuto problematiku celkově optimističtější pohled.

Informovanost české mládeže o předpokladech, podmínkách, možnostech i důsledcích vstupu ČR do EU prozatím nedosahuje potřebné (především kvalitativní) úrovně.

V současnosti však intenzita informačních aktivit cílených především na mladou generaci stoupá, a proto lze předpokládat brzký nárůst informovanosti mládeže.

Mezinárodní spolupráce

Změny politického prostředí po roce 1989 se dotkly jedné z nejcitlivějších oblastí života mladých – možnosti srovnávat své životní podmínky, postoje, schopnosti a příležitosti s vrstevníky v zahraničí. Usnadnění mobility mládeže umožnily především konference ministrů odpovědných za mládež, které se konaly v Bukurešti a v Lisabonu v roce 1998.

Spolupráce se zahraničními organizacemi a institucemi nabízí výměnu zkušeností ze společné práce, nové metodiky i přístupy k problémům. České dětské a mládežnické organizace to velmi rychle pochopily a začlenily se do celé řady evropských nebo mezinárodních sdružení mládeže, jako např.

- CENYC (Committee of European National Youth Councils)
- EYC (European Youth card)
- EYFA (European Youth Forest Action)
- IYCS-IMCS (International Young Catholic Students-Intr. Movement of CS)
- WOSM (World Organisation of the Scout Movement – European Region)
- IYNF (International Young Natur Fiends)
- WAGGGS (World Association of Girl Guides and Girl Scouts)
- Mobility International
- ECYC (European Council of Youth Club Organisation)
- CISV (Children's International Summer Villages)
- RCY (Red cross Youth)
- EUJS (European Union of Jewish Students)
- YEN (Youth of European Nationalities)
- YEU (Youth for Exchange and Understanding)
- Pax christi Youth Forum

Nejvyšší celoevropskou institucí, jež hájí zájmy dětí a mladých lidí ve vztahu k Evropské unii a Radě Evropy je Evropské fórum mládeže (YFJ – Youth Forum Jeunesse). Jeho členy jsou národní rady mládeže evropských zemí a mezinárodní organizace. Valného shromáždění Evropského fóra mládeže se v roce 2000 poprvé zúčastnil jak zástupce Kruhu sdružení dětí a mládeže-dosavadní pozorovatel v YFJ za Českou republiku, tak delegát České rady a mládeže. Ačkoliv doba, kdy bude naše země v YFJ zastoupena způsobem odpovídajícím stanovám YFJ je ještě poměrně vzdálená, lze pozorovat pokrok projevující se v zahraniční spolupráci.

To se ukázalo např. v zapojení obou střešních organizací dětí a mládeže na Evropském setkání mládeže v říjnu 2000 v Paříži. Toto setkání 450 zástupců mládeže ze zemí EU a zemí asociovaných bylo příspěvkem k vytvoření Bílé knihy EU o mládeži.

Česká republika se spolupodílí prostřednictvím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na činnosti řady multilaterálních orgánů. V Radě Evropy je ČR zastoupena v CDEJ – Evropském řídicím výboru pro mládež a jeho pracovních skupinách participace a vědy a výzkumu, ve Vládním výboru Evropského fondu mládeže, velmi aktivní je český zástupce v Komisi pro mládež Středoevropské iniciativy.

V oblasti bilaterálních vztahů má Česká republika uzavřeny tyto dohody:

- a) Dohoda mezi vládou České republiky a Francouzské republiky o spolupráci a výměnách v oblasti mládeže a sportů ze dne 12.7.1993
- b) Dohoda mezi vládou ČSFR a vládou SRN o spolupráci a výměnách mládeže ze dne 29.11.1990, ale snaží se o rozvoj spolupráce i s dalšími státy světa. V některých kulturních dohodách je tato oblast kooperace dokonce výslovně specifikována (Belgie, Finsko, Chorvatsko, Itálie, Slovensko atd).

Česká republika přistupuje k multilaterálním úmluvám a jejich plnění jako např. k Úmluvě o právech dítěte, mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace, mezinárodnímu paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech,

Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. MŠMT naplňování zmíněných dohod a paktů garantuje za oblast dětí a mládeže.

Za důležitý prvek mezinárodní spolupráce lze považovat aktivní účast v Seskupení zemí Středoevropské iniciativy nebo participaci české mládeže na Ceně vévody z Edinburgu či spolupráci občanského sdružení dětí a mládeže DUHA v oblasti participace mládeže s francouzským partnerem zastřešujícím dětské parlamenty ve Francii ANACEJ.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy podporuje reciproční výměny, které jsou realizovány občanskými sdruženími dětí a mládeže, v rámci Programů podpory a ochrany mládeže. V roce 1999 byl program Zahraničí dotován částkou 11 536 000 Kč, přičemž lze podle počtu účastníků výměn soudit, že největší zájem o kontakty s českými dětmi a mládeží mají partnerské organizace ve Francii, Německu, Velké Británii a na Slovensku.

Pro rok 2000 byly prioritními vyhlášeny výměny nadnárodní, výměny s partnerskými organizacemi z Německa, Francie a sousedních zemí a výměny určené pro vzdělávání vedoucích a multiplikátorů.

Jako poradní orgán v oblasti rozvoje a zabezpečení mobility mládeže zřídilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Komisi mobility, která ve své činnosti vychází z potřeb koordinovaného působení státních orgánů a občanských sdružení dětí a mládeže. Jejím úkolem je kromě jiného předkládat podněty a společně projednávat náměty týkající se mobility mládeže, podílet se na přípravě nových právních předpisů v oblasti mobility mládeže, připravovat stanoviska při schvalovacím řízení projektů programu podpory a ochrany dětí a mládeže, přijímat doporučení pro řídicí výbor programu mládež, připravovat koncepční materiály k mobilitě mládeže a provádět výběrová řízení na akce spojené s aktivitami Rady Evropy, Evropské unie a další mezinárodní akce, na které jsou zváni zástupci ČR.

Ve spolupráci se Spolkovým ministerstvem pro rodinu, seniory, ženy a mládež a Svobodnými státy Bavorska a Saska zřídilo Ministerstvo školství, mládeže a sportu ČR na Západočeské univerzitě v Plzni Koordináční centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, přičemž identické zařízení pracuje v Regensburgu ve Spolkové republice Německo. Tandem má celorepublikovou působnost, koordinuje a propojuje projekty česko-německých setkávání, pomáhá výchovným pracovníkům s dětmi a mládeží, kteří mají zájem o kontakty se sousední zemí, zve žáky, absolventy odborných a učňovských škol a mladé lidi ohrožené nezaměstnaností k výměnám v rámci odborné praxe.

V souvislosti s připravovaným vstupem ČR do Evropské unie přistoupilo MŠMT ČR ke zřízení národní agentury Mládež, programu EU pro neformální výchovu a vzdělávání. Cílem programu určeného organizovaným i neorganizovaným mladým lidem ve věku 15-25 let je především pomoci jim získat nové vědomosti, zkušenosti a kvalifikaci, integrovat se do společnosti, překonávat bariéry přístupu ke vzdělávání, překonávat předsudky vůči jakýmkoliv odlišnostem, obohatit místní projekty o evropský prvek.

Program Mládež je centrálně koordinován Evropskou komisí, přičemž Česká národní agentura podporuje především tzv. decentralizované aktivity – výměny mládeže, iniciativy mládeže, Evropskou dobrovolnou službu, studijní pobyty, atd.

V roce 1999 se uskutečnilo celkem 131 výměn skupin mládeže, což představuje 2000 mladých občanů ČR v zahraničí a 2090 cizinců v České republice, kromě toho v tomto roce agentura podpořila např. 6 průzkumových cest, 25 seminářů, 7 českých dobrovolníků a 86 studijních pobytů.

Dalšími v ČR nejznámějšími a nejfrekventovanějšími programy Společenství států Evropské unie jsou program Leonardo da Vinci II (orientovaný především na odborné vzdělávání mladých lidí na všech úrovních) a program Sokrates II (určený hlavně studentům a učitelům vysokých škol).

Mladým občanům České republiky ve věku 18 – 26 let je určeno i několik dalších, většinou úzce odborně zaměřených programů Evropské unie, o nichž lze získat podrobné informace na internetové adrese www.eurodesk.org.

Použité prameny:

- výzkumné, analytické a koncepční materiály IDM MŠMT (1996-2001)
- materiály státních orgánů a institucí:
Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
Ministerstva pro místní rozvoj
Ministerstva práce a sociálních věcí
Ministerstva zdravotnictví
Ministerstva vnitra
Úřadu vlády ČR
Ústavu zdravotnických informací a statistik
Ústavu informací ve vzdělávání
Hygienické stanice hl.m. Prahy
- Sak,P., Proměny české mládeže, Petrklíč, Praha 2000